STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03479

OYF DER KOTSH

Baruch Hager

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ברוך האַגער

אויף דער קאָטש

נאָוועלן

בוקאַרעשט 1947

די קאָפּערטע האָט געצייכנט דער מאָלער מ׳ רובינגער

BORECH HAGER, AF DER KOTŠ / NOVELN

BUKAREŠT 1947

די רעכט איבערצודרוקן און איבערצוזעצן זענען דעם מחבר׳ס

Copyright by B. Hager, Bucharest 1947

PRINTED IN RUMANIA

אויף דער קאָטש

א

די שאָצער קאָטש מיט אירע טאָפּלע אויבן־אָנס און טאָפּלע דאַשעקעס האָט אויפֿן ערשטן אָנקוק געהאַט דעם אויסזע פֿון צוויי קאָלעסן וואָס האָבן זיך ערגעץ ווו ניט געקאָנט אויסמײַדן און זענען געבליבן אויף אייביק פֿאַרטשעפּעטע.

אויף דער קאָטש האָבן שאָצער בחורים געוועלטיקט ווי איבער אַ מדינה און געהאַלטן זי גרייט אויף פֿאָרן צום רבין. וועגן אַנדערע פֿאַרשוינען און אַנדערע נסיעותן האָט די קאָטש ניט געטאָרט געניצט ווערן. און ווער וואָלט געוועזן אײַנגעשטעלט? פֿאַר אָט די בחורים מיט די סאַמעטענע מאַנקעטן אויף די זשופּעצעס, הויכע מאַרדערענע היטלען און גראָבע געפֿלאָכטענע גאַרטלען אַרום די לענדן האָט מען אַ מאָל געציטערט.

אַרויסגעפֿאָרן איז די קאָטש מיט אַ געשפּאַן פֿון זעקס פֿערד, באַקראַנצט און באַסטענגעוועט. און דער געפּילדער און געזאַנג פֿון די פֿאַרשוינען וואָס זענען פֿון ענגעניש ווי צונויפּגעקלעבטע פֿליגן געהאַנגען אין דער לופֿטן האָט זיך געטראָגן איבערן גאַנצן וועג. באַלד נאָר זיי האָבן זיך ערגעץ אָפּגעשטעלט, איז דאָרט געווען אַ גדולה אַ מורא. דאָס פֿריילעכקייט וואָס די קאָטש ברענגט מיט זיך אָן אין אַ פֿאַרדאגעטן וואָכעדיקן טאָג נעמט אַרום מיט יום־טובדיקייט. דער אימפּעט אָבער, מיט וועלכן חברה בחורים צעלאָזן זיך איבער די שטיבער, פֿאַרלאַנגענדיק זאַקרויב ווי באַלעגערערס, וואַרפֿט אָן אַ שרעק.

חברה הייסט גרייטן בעלי־בתּים אַ סעודה פֿון כּל־הגוטס און מיט משקה לרוב כּדי צו האָבן איבער וואָס צו ווינטשן זיך אויפֿן רבינס סמך׳ און דערנאָך וואָס מע האָט אָפּגעהוליעט אַ טאָג מיט אַ נאַכט, גיב זיי ערשט צדקה׳ שאַצער בחורים קו־מען ניט צום רבין ליידיק און בלויז. סאָלדאַטן שיסן ניט אָן פּולווער׳ צום צדיק קומט מען תּפֿילה טאָן׳ און תּפֿילה באַדאַרף אַ בגד — צדקה׳ מוז אַ יעדער איינער זיך מצרף זײַן׳ און ווער סע גיט ניט מיט גוטן, באַצאָלט מיט קנס׳

אויף דער קאַטש איז סענדער אויסגעוואַקסן׳

סענדער איז אַ ייִד אַ בעל־נצחון׳ אָן אײַנגעשפּאַרטער אויף זײַן אייגענער דעה׳ שטענדיק גרייט אויף מלחמה קעגן יעדן און אַלץ וואָס שטעלט זיך אים דערווידער׳ מלחמה האַלט ער פֿאַר אייגענע און פֿאַר ניט־אייגענע עניינים, דער עיקר מיט זיך אַליין׳

סענדער ברענט פֿון צווייערליי פֿײַערן, פֿײַערן וואָס צינדן זיך בײַ אים אָן אין די פֿלאַקערן פֿון קדושה און אַנדערע וואָס ברענען — ניט פֿונעם לויטערסטן בוימל׳ איז ער דאָך אָבער אַ ייִד אַ בן־תּורה, אַ בר־דעת, וואָס ווייסט, אַז די ניט געלײַטערטע פֿײַערן זענען תּאוות, אָנגערייצטע פֿון די קליפּות און ברענגען צו ירידותן עד־עד, פּרוווט ער גובר זײַן, זוכט זיי מיט אַלע כּוחות אויסצולעשן און קען גאָר אָפּט דעם נסיון ניט בײַשטיין׳

אין דער היים איז סענדער אָן אורח פֿון שבת צו שבת׳ אַ גאַנצע וואָך פֿאָרט ער אויס די וועלט ; טאָגט ניט ווו ער נעכטיקט׳ זײַן פּרנסה נייטיקט אים צו נע־ונדקייט׳ פֿון זײַן צײַט איז ער אַ סך מבטל אויף טובות און שליחותן׳ אַ ייִד אַ טובה טון איז ער גרייט מיט מסירת־נפֿש׳ ער איז דאָך סײַ ווי סײַ אונטער וועגנס׳ און אַז אַ גוטער־ברודער באַדאַרף עפּעס, קען מען דאָך ניט אָפּזאָגן׳

מענדל אַהרציִעס בעט אים אָנקוקן אַ חתן פֿאַר אַ בתולה זיינערי פֿאַרט סענדער אַוועק אין אַ מקום אַ פֿאַרוואַרפֿנס, וואָס ליגט ניט אויף זיינע וועגן, און פֿאַרלירט זיך טעגי שלמה נחמיהס זיצט פֿון אַ צייט אָן פּרנסה. דריקט עס סענדערן ווי אַ שטיין אויפֿן קאָפּ און ער רוט ניט אויסצוזוכן פֿאַר אים אַ מבֿוא ערגעץ ווי· און עפּעס אַזוי אַ לעב טון וויל זיך דאָך אויך· באַנייען חסידים אין אַ שטעטל אַ שטיבל אויפֿן רבינס נאָמען, ווער ער פֿעלן? אַ קערמעשל ביי אייגענע אָן סענדערן? נעמט זיך אָבער ביי דעם אַלעמען דער בעל־דבר אויך נאָך אים. פֿאַרשלייערט זיך אין צניעותדיקייט און פֿאַרפֿירט אים פֿון גלייכן וועגי לפּנים וויזט סענדער, ווי באַלד ער כאַפּט זיך, קיין שינוי ניט אַרויס· סע דערקענט זיך אָבער, אַז אינע־ווייניק רודערט אין אים· איבערטראַכטעכצער שפּיגלען זיך אויף זיין פּניםי·

פֿאַר זיין רבין איז סענדער גרייט זיך דעם מזבח איבערצוגעבן: ביי זיין רבין אויפֿן שטערן איז די שין אויס־געקנייטשט· בלויז אַ בליק אויף דער הייליקער צורה איז גענוג צו וויסן, אַז דאָס האָט מען פֿאַר זיך אַ הימלמענטש· ווער סע ציילט זיך ניט צום רבינס עולם, איז ביי סענדערן פֿאַררעכנט פֿאַר אַ באַשעפֿעניש אָן העכערע השגות· נאָר באַהיטן זאָל דער ווערן, וואָס איז פּוגע אין רבינס כּבֿודי

— אַזאַ פּראָסטאַן! ער סרהעט דאָך! געהאַט די העזה צו רעדן מיט ביטול, האָב איך אים דערלאַנגט, אַז...

סענדערס כנגד איז משה דער בעל־קורא· אַ ייד אַ ריז — אַ שור־הברי· פֿון זיין בייזן קוק ווערט דער מוטערס מילך אַנט־רונען· און בעת ער קומט אין התלהבות אַריין, פֿלאַמען ביי אים ממש די ווערטער פֿון מויל אַרויס· ער איז אויך אַ פֿאַר־ברענטער חסיד פֿונעם אייגענעם רבין וואָס סענדער און כאָטש אַזוי מיט אים ניט שווה־בשווה· משה זאָגט, אַז סענדער, מיט

אַלע מעלות, מיטן גאַנצן מסירת־נפש זײַנעם, װעט מדורי־גיהנום ניט ניצול װערן.

איז צום בעסטן, װען אַנשי־שלומנו קומען זיך צונויף מקבל תענוג זײַן, הערן נאָכזאָגן דעם רבינס אַ דיבור, מחדש זײַן אַ זמרל, צי גײן גאָר אַ ריקודל. מאַכן זיך טענות צװישן די צװיי חסידים, װאָס פאַרענדיקן זיך ניט זעלטן מיט מיאוסע בזיונות.

סענדער װי באַלד נאָר ער פאַרבײַט זיך אין די שבת־דיקע מלבושים, איז ער שוין ניט דער אײגענער. גאָר נישט איז בײַ אים ניט אויפן אָרט: דאָס שטרײַמל שפּאַרט אָן בײַם האַלדז־און־אַקן, די צעלאָזטע פאות שויבערן און פלאָנ־טערן זיך איבערן צעהיצטן פּנים, ס׳טונקלע בערדל דראַפּעט זיך שפּיצעכיק צו דער לאַנגער פאַרריסענער נאָז אַרויף. און אין גאַנצן זידט ער װי אַן אָנגעהײצטער קעסל.

פון דעסט װעגן פאַרבערענגט זיך מיט אים בײַם זײַן גאַנץ נישקשה. משקה שטעלן מאַכט בײַ אים ניט אויס, װיפל סע זאָל ניט פעלן, און אַליין זיצט ער זיך. די אויגן פאַר־גלאָצט צו דער סטעליע, דעם האַלדז אויסגעצויגן װי צו דער שחיטה, און װאַרעמט אונטער מיט זײַנע פרומע סקאַרבאָװע תנועהלעך. דער עולם העלפט אונטער און שעפט נחת. כאַפּט ער אָבער איבער די מאָס מיט אַ כוסה, איז פון אים שװער ביז גאָר איבערצוטראָגן. בגלופין נעמט ער זיך אויסברענגען דיבורים אַזעלכע װאָס פרומע ייִדן היטן זיך דערפון אויס, לאָזן עס אַפילו אויף דער מחשבה ניט צו, אָדער ער פאַרפרומט זיך אין די הימלען און פאַרמעסט זיך זאָגן מוסר סײַ װעמען. סע זאָל נישט זײַן, שלינגט מען אַראָפּ און מע פאַרקוקט. אויף סענדערן ברוגזט זיך קײנער ניט אָן. מ׳האָט אים ליב מיט זײַנע מעלות און חסרונות.

דאָס אָבער קען שוין משה בשום־אופן ניט פאַרלייַדן. ער שענקט ניט. בכלל איז משה אַ ייִד אַ קנאי, וואָס פאַר־געסט ניט יענעמס עוולות ביז צום לייגן די טשערעפּלעך. און אויף סענדערן איז ער באַזונדער אויפגעטראָגן. דערפאַר טאַקע וואָס מ׳איז אים מוחל. און נאָך מער וואָס מע קוקט אים אין מויל אַרייַן. פאַלט ער אים אָן און וואַרפט אים אויס חטאים אויף חטאים.

סענדער ווערט ניט בטל. אַ מענטש, זאָגט ער, איז מסוגל צו טאָן אַ מיצווה ווי אויך אָן עבירה. אונדזערע הייליקע ספרים ברענגען דאָך: אין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא. דרייגט זיך דאָך דערפון, אַז אַ צדיק ווערט אויך נכשל.

דאָס איז שוין פאַר משהן איבער און איבער. ער טוט אַ שפּרינג אונטער, ווי ווען ער וואָלט סם פאַרשלונגען, אויף דורסן. אַ גליק וואָס מענטשן דערלאָזן ניט.

ב

זיצן די חסידים פּרייַטיק צו נאַכטס אַ מאָל אויף גאָר אַ געהויבענעם אופן: דער רבי האָט דאָ ניט לאַנג אַ היגן געפּראַוועט אַ מופת און פון פּידיון איבערגעשיקט אַ מטבע אויסצושפּילן אויף משקה. הוליעט מען און מע לעבט, און די שימחה איז אַזוי גרויס, אַז אַלץ, אַפילו די כלים, דאַכט זיך, הייבן זיך טאַנצן. פאַלט אייַן, סע וואָלט כדאי געווען פון ערגעץ ווו אַ טשאָלנט אַרויסצוכאַפּן. אַזאַ גנבה האָט בייַ חסידים ניט די וואָכנדיקע טייַטש פון לא תגנב. אַדרבא בייַ זיי איז דאָס גאָר פאַררעכנט פאַר אַ שטיקל תּיקון. און סענדער איז דערצו אייַן בריאַק. גייט ער דאָס מאָל אויך אין דעם שליחות און פאַרגעסט דעם צוריק. וואַרט מען און מע וואַרט און וואַרט און ואינבו.

דאָס פֿרײלעכקייט האָט זיך דערווײַל איבערגעריסן, שלעפֿעריקייט האָט גענומען קלעבן די אויגן און אין בית־מדרש ווערט פֿונעם לעשן זיך אַ ליכטל נאָך אַ ליכטל טונקל און מרה־שחורהדיק. און סענדער קומט נישט צוריק. איז נישט צו פֿאַרשטיין, ווו ער האָט דאָס געקענט פֿאַרפֿאַלן ווערן. זעגען יונגע־לײַט זיך מטריח און גייען אַרויס זיך אומקוקן. נאָר אומזיסט: ניט מע זעט, ניט מע הערט. ערשט אַז סע הייבט אָן טאָגן און דער עולם מיד און מיט פֿאַרדראָס פֿון וואַרטן נעמט זיך צעגיין, לויפֿט סענדער אָן מבולבל און אין פּנים שטאַרק פֿאַרפֿינצטערט.

משה, מער אויפֿגערודערט ווי אַלע, האָט עפּעס דערפֿילט. אַ רגש פֿון חשד האָט אים אַ ברי געטאָן. און אָפּשטעלנדיק דעם שנײַדנדיקן בליק זײַנעם אויף סענדערן, האָט זיך דער חשד בײַ אים אײַנגעביסן.

ג

נאָך שבת איז סענדער געפֿאָרן אין זײַנע וועגן. משה רוט ניט, עגבערט. ער האָט זיך אַ נדר געטאָן פֿאַר גאָרניט זיך אָפּצושטעלן, ביז לאַנג ער וועט זיך ניט דערגראָבן, ווו יענער איז פֿרײַטיק צו נאַכטס פֿאַרפֿאַלן געוואָרן. און דאָס עקשנות זײַנס האָט אים געהאָלפֿן. ער האָט זיך דערגראָבן. סענדער האָט דעם טשאָלנט גענומען בײַ גאָלדע־זיסלען. אָט דאָס איז דאָס!

גאָלדע־זיסלען האָבן די ווײַבער אין מויל: זי וואַרפֿט זיך מיט איר געפּוצטקייט, מיט איר שיינקייט צו שטאַרק אין די אויגן. איר געזײַדנט אויסגעבלייכט פּנים צירט זיך מיט חן־גריבעלעך בײַ יעדן שמייכעלע. תאוהדיקס ברענט פֿון אירע טריט, זי באַרירט ניט די ערד. דער פֿאַרהאַנגענער גלי אין אירע אויגן קען ברענגען צו נסיון פֿון הרהור.

אַז סענדער האָט זיך נאָך די עטלעכע טעג אומגעקערט אַהיים, איז זײַן אויסזע געווען געעלטערט און אין פּנים מסוכן צעררודערט. דעם פֿרײַטיק צו נאַכטס האָט ער אין זיך געגאָסן משקה אָן חשבון, געטשעפּעט דעם און יענעם, געזוכט עמעצן אויסצושיסן זײַן כּעס און געטראָפֿן פּונקט אין יואליקן.

יואליק ענטפֿערט אויף צען ווערטער מיט איינעם. שבת ברענגט ער קיין דברי־חול איבער די ליפּן ניט אַרויס. און וואָס פֿאַר אַ פּײַן מע זאָל אים ניט אָנטאָן, דערצערנט ער זיך ניט. געציילטע עטלעכע הערלעך שפּראָצן אים אויף דער סקעלעטישער געמבע און פֿון תּעניתים און סגופֿים איז ער ווי אַן אויסגעצאַמטער ביין.

סענדער האָט צו אים טענות: סטײַטש, ער פֿאָרט ווינציק, וואָלט ער אים דאָס שוין מוחל געווען. פֿאָרט ער אָבער צום רבינס ברודער אויכעט, און באשר, אַן אַלטער בחור טראַכט גאָר נישט התונה האָבן. יואליק טוט ניט אַ פּינטל מיט אַן אויג. סענדער חזרט זיך איבער און פֿאַרפֿעסטיקט זײַנע טענות אויף זײַן אייגענעם נוסח: איך זאָג דיר... ס'זאָל מיר אַזוי גוט זײַן... און אַז יענער ענטפֿערט פֿאָרט ניט, שטומט ווי די וואַנט, פֿאַלט סענדער אַרײַן אין רציחה און נעמט זידלען: ביסט אַ פּראָסטאָן! ביסט...

משה האָט איבערגעהאַקט. מער האָט ער דעם גרימצאָרן, וואָס ער האָט אין אים געזאָטן, ניט געקאָנט אײַנהאַלטן. און מיט ירגזון, ווי בשעת אַ רײַסנדיקער טײַך גייט איבער די ברעגעס אַרויס, האָט עס פֿון אים אַ זעץ געטון: דו... דערוועגסט זיך... דו... דו... וואָס דו ביסט מחלל און מגדף דעם רבינס נאָמען... דעם רבינס געדעכעניש...

משה האָט זיך געריסן אין דער היץ, געשיט מיט פּעך און שוועבל, זיך ניט געקענט קילן, איבערגעקרימט אַ הציפּהדיק תּנועהכל וואָס סענדער האָט ערגעץ אויסגעבראַכט און צום סוף

מיט די ציין אַ קריץ געגעבן: ס'איז בידוע אַ מעשה מיט אַן אשת־איש...

סענדער איז געזעסן ווי אַ דערטשמעליעטער. ווי מע וואָלט אים מיט עפּעס שווערס געגעבן איבערן קאָפּ. נאָר ביַים אויסלאָז פֿון משהס ווערטער האָט ער אַ טאַנץ אונטער געטון ווי אַן אָקס אַ צערייצטער. גוואַלדעוועט, געשוימט מיט דער־שטיקטע ווערטער און געמאָרדעוועט מיט וואָס ס'איז אים גע־קומען אונטער די הענט. מיט ווילד משוגעת האָט ער זיך גע־ריסן צו משהן. ס'איז אים נישט געווען צו האַלטן מיט קיין שום כוחות ניט.

און אַז זיי זענען זיך שוין געשטאַנען פּנים אל פּנים, גרייט צו וואַרפֿן זיך אויף אַנאַנד, ווערט פּלוצעם סענדער אָפּ־הענטיק, פֿאַרשטיינערט און צעכליפּעט זיך ווי אַ קינד אויפֿן קולי.

אַ דײַטשל

איז אַז דאָס דײַטשל אין טיף רײַסן דערהערט דעם ערשטן בלאָז פֿונעם שופֿר, גייט אים אַ גרויל אַזאַ איבערן לײַב, אַז שוין הייסט ער שפּאַנען די גיכע קאַווקאַזישע לויפֿערס צו דער פֿאַרמאַכטער וועגקאַטש און אַנטלויפֿט מיט אַ פֿולן זאַק רענדלעך צום מגיד קיין זלאַטשעוו אויסקויפֿן זיך די זינד פֿונעם גאַנצן יאָר.

דאָס גאַנצע ליבע יאָר טוט דאָס דײַטשל וואָס דאָס האַרץ גלוסט נאָר אַליין, גיט נאָך זיך אַלע תּאוות פֿון דער וועלט, נאָר פֿון דער רגע, וואָס דאָס צעבראָכענע מרוטשעב־דיקע קול פֿונעם שופֿר נעמט אים נאָכגיין אויף די טריט און גרילצן אין די אויערן מיט ביין אָנזאָג, איז אויס מיט זײַן רו. אַן עק צו דער פֿרייד. פֿינצטערע רוחות און שרעק באַזעצן זיך אין אים און לאָזן אים ניט לעבן ביז וואַנעט דער מטמון זײַנער געפֿינט זיך ניט בײַם מגיד אין די הענט.

אַזוי איז דאָס פֿאַרלאָפֿן יאָרן. ר׳ מעכעלע פֿלעג אַליין דעם פֿולן זאַק בײַ אים צונעמען, די מטבעות צעטיילן צווישן נויטבאַדערפֿטיקע און אים אַ באַרויִקטן מיט אַ פֿאַרגרינגערט געמיט משלח זײַן צוריק אין זײַן היים.

דער ממלא־מקומו נאָך ר׳ מעכעלעס פּטירה איז ניט געווען אַ זון, נאָר אַ תּלמיד זײַנער: דער רבי ר׳ מענדעלע רימענעווער. ער גייט ניט אין זײַן רבינס דרכים, פֿירט זיך ניט אויף יענעמס נוסח, אַלץ איז געביטן — אַ נײַער שניט.

ביים מגיד זענען די טירן תמיד געווען אָפֿן פֿאַר סיי ווער סע ווען ס'איז, אָן אַ שום חילוק, אָן אַ שום איבערקלייב׃ מענטשן אַלערליי פֿון דער גאָרער וועלט האָבן פֿאַרפֿלייצט זיין הויז און ער תמימותדיק און חדווהדיק איז אַלעמען ביי־געשטאַנען מיט זיין הילף, מיט זיין טרייסט׃

ר' מענדעלע פראַוועט פרישות׃ אַ רוחני, ניט קיין באַשעפֿעניש פֿון ד ע ר וועלט׃ און ער האָט כמעט קיין אַנקער ניט מיט זיין גאַנצן אַרום׃ יחידים נעמט ער ניט צו׃ נאָר בעת סכנה׃ און דעם כלל גאָר זעלטן׃ אויף אַ ווונק, ווי אַ בליץ׃

דער עולם, נישט צוגעווינט צו דעם ניי־עם פֿירעכץ, זאָגט זיך שטילערהייט אונטער. דערוועגט זיך אָבער נישט פֿאַר אים דעם געדאַנק מיט די ליפּן איבערצוחזרן׃

גאָר באַזונדער קען דער נייער רבי גשמיותדיקייט נישט פֿאַרליידן׃ אַפֿילו דעם ווייטסטן ריח נישט דערפֿון׃ ווער שמועסט אַז ער, דערפֿילט אַ בעל־גוף, אַ בעל־תאווה אין זיין נאָענט, זאָל שוין נאָר דער פֿון אויבן שומר ומציל זיין׃ דאָס גאַנצע פּנים זיינס אין די הענט באַהאַלטן, נעמט ער אים יאָגן, טרייבן פֿון זיך ווי אומריינס, ווי אַ טמא זאַך׃

אין יענעם יאָר אַז דאָס דייטשל האָט זיך פֿון זיין רבינס פּטירה דערוווּסט און איז מיטן פֿולן זאַק געקומען קיין רימענעוו, האָט זיך געטאָן מעשים׃ ר' מענדעלע וויל אים אויף די אויגן ניט לאָזן׃

— מוחל! מוחל די רענדלעך! אַבי זיין פּרצוף ניט אַנקוקן!

דאָס דייטשל נעמט איינרייסן די וועלט׃ סטייטש און סטייטש, זיין חזקה! אַזאַ הימלגעשריי. אַזאַן אכזריותדיקייט נאָך גאָר ניט געהערט געוואָרן! וואָס זשע וועט ער איצט מאַכן? ווי אַזוי זיך פּטרן פֿון זיינע וויסטע פֿינצטערע זינד?

און ער הערט טעג און נעכט נישט אויף אונטערטראָגן דאָס הויז מיט זײַנע ווילדע יללות און וויגעשרייען.

דער יום־הדין שטעלט זיך אָט־אָט צו.

דער עולם אַרום קען שוין צוקוקנדיק דעם צער ניט איבערטראָגן. און ער, דער רבי, איז ניט אײַנצובעטן, ניט ווייך צו מאַכן.

באַווײַזט זיך דער מגיד די ערשטע נאַכט ראש־השנה דעם תּלמיד זײַנעם און צעבייזערט זיך מיט גרויס כעס: אַ מורה בישראל אָן רחמנות ?! וואָס טוסטו ? ווילסט אַ ייִדן וואָס בעט זיך נעבעך ברחמים, רײַסט זיך אויף די גלײַכע ווענט תּשובה צו טאָן, ניט בײַשטיין, ניט העלפֿן ?

מיט חרטה און מיט גרויס חלישות־הדעת האָט ר׳ מענדעלע פֿונעם לײַכטן דרימל אויפֿגעציטערט.

ערב־פּסחדיקע מצות

א

היץ און טשאַד פֿונעם ברענענדיקן אויוון פֿאַרפֿילן דעם חלל ווי אַן איבערגעלאָדענער וואָלקן און באַשלאָגן די פֿאַרדומפּטע קעלערווענט מיט נאַסע אַנגסן, קעפּ מיט דושנער טעמפּקייט.

מיד און מיט צעשוווּמענע פּנימער רינגלט זיך דער ענג געפּאַקטער עולם אַרום לאַנגע מיט פּאַפּירן ווײַס פֿאַרשפּרייטע טישן און שטייט מיט גראָבע גאַרטלען אָנגעגורט, באַוואָפֿנט מיט הילצערנע קאַטשלקעס ווי זוייל. גרייט אויף אַ ווונק, ביסטרע און ווי ביקסן געלאָדענע שפּאַרן זיך אַלעמענס בליקן צום פֿינצטערן אַרויסגאַנג. און אויף דעם רבין איז זיך ניט צו דערוואַרטן. פֿאַרמאַטערנדיק צערינט דער טאָג אַ שעה נאָך אַ שעה. די זון הייבט אָן געזעגענען זיך מיטן טאָג.

ב

ר׳ זלמנקע איז אַ גרויסער זריז, ביז גאָר געאײַלט אַ יעדע מיצווה מקיים צו זײַן צו איר זמן. פֿאַרנעמען אָבער די הכנות זײַנע און דאָס פֿאַרשווימען זיך אין אַנדערע עולמות אַזוי פֿיל צײַט בײַ אים, אַז צום עצם מעשה קומט עס כמעט נישט. כסדר איז ער פֿאַרשפּונען אין השערות צווישן דינים און מינהגים, און פֿאַר אייביקער מורא חלילה עפּעס נישט צו פֿאַרפֿעלן, צו פֿאַרזאַמען, איז בײַ אים אַלץ דורך אַנאַנד ווי אַ

קלײַט מיט פֿאַרװאָרפֿענע סחורות, װאָס מע קען זיך אין איר ניט אָפּזוכן.

זענען די טישן יום־טובדיק געגרײט, אַרומגעזעצט און אַרומגערינגלט מיט חסידים, מיט עולם װאָס װאַרט מיט אימה און פֿרײד דער רבי זאָל זיך פֿאַר זײ באַװײַזן. מאַכט זיך אָבער אין דער לעצטער מינוט אַן איבערשלאָג: ער קען צװישן די אַן אַ שיעור אָנגעװאָרפֿענע רשימה־זאַכן, הײליקע ירושות פֿון זײַנע אָבות־אָבותיו, עפּעס נישט געפֿינען, צי אַ קאָלפּעק, צי אַ גאַרטל, װאָס ער באַנוצט זיך דערמיט אין דעם זמן צו דער עבודה.

דער גרױסער עולם װאָס איז צו אים בירושה איבערגעגאַנגען איז זיך מיט דער צײַט צעלאָפֿן. פֿאַרבליבן זענען בײַ אים נאָר די אײַנגעעקשנטע, ביז גאָר פֿאַרגלײבטע חסידים און געקלעבט װי בינען אַרום האָניק.

װאָכן זיצט מען בײַ אים אַװעק און צו אים אַלײן קען מען זיך נישט דערשלאָגן. אַז סע קומט אים גאָר קײן מאָל נישט אױס עמעצן צוצונעמען, עמעצנס בקשה אױסצוהערן!

װי אַ קינד בעט ער זיך פֿון אײן טאָג אױפֿן אַנדערן אָפּ און פֿאַרשװערט זיך אַלץ אױף אַ עפּעטערדיקן: הײַנט ניט, הײַנט איז מיר בשום־אופֿן ניט מיגלעך! זעסט דאָך אַלײן! מאָרגן! מאָרגן, קינד מײַנס! מיטן באַשעפֿערס הילף! מאָרגן פֿאַר מנחה, בלי־נדר, זיכער!! און זײַנע הענט צום האַרץ צוגעדריקט, פֿאַרשטאַרקט ער: איך זאָל אַזױ... פֿאַרענדיקט אָבער ניט, פֿאַרקאָטשעט זיך און פֿאַרשטומט. און אַז סע קומט שױן דערצו, דער שװער געפּרװטער שטײט שױן פֿאַר איבֿ, איז ער גאָר ניט פֿאַראַן: פֿאַרטראָגן אין אַן אַנדערער װעלט.

טרעפֿט זיך אַ מאָל, עמעצן שטײט שױן דאָס װאַסער בײַם האַלדז און ער רײַסט זיך אַרײַן צו אים מיט אַ גװאַלד, מיט אַ װיצעקן, צעשלאָגט אים דעם דימיון און װעקט אים פֿון זײַנע

חלומות אויף, פֿאַרגייט אָבער דעם שווער געפּרוּווטן דער מאַמעס מילך צוקוקנדיק דעם רבינס יסורים.

ר׳ זלמנקע צעשאָקלט זיך ווי אַ בוים פֿונעם שטורעם, גראַבלט זיך מיט זיינע פֿאַרטריקנטע, אָפּגעטייטע פֿינגער דאָס איינגעפֿאַלענע פּנים אויס און צעגיסט זיך מיט בכיות, אַז דאָס חיות ווערט דערפֿון פֿאַרקילט:

— אוי וויי, גוואַלד! אַ ווילד געשריי! פֿאַר מיינע ביטערע און פֿינצטערע זינד, פֿאַר מיינע גרויסע חטאים פּייניקט מען נעבעך מיינע ברידער מיט יסורים און נכשלים! אוי וויי, גוואַלד!

ער הערט ניט אויף קלאָגן און איבערחזרן און פֿאַר־שעלטן זיך מיט טויטע קללות.

ג

דער ערב־פּסחדיקער טאָג און דאָס באַקן ערב־פּסחדיקע מצות בפֿרט איז פֿאַר אים די שווערסטע און העכסטע עבודה. דער איינפֿאַל מיט וועלכן ער צעלאָזט זיך מקיים צו זיין אַלע מינהגים פֿון דעם טאָג ניט צו פֿאַרפֿעלן חלילה אַ נקודה קטנה איז חוץ לדרך הטבע. ער יאָגט זיך און טרייבט די אַנדערע אַן ווי ביים לעשן אַ שׂריפֿה: „קינדערלעך מיינע, זייט זיך מזרז! פֿאַרגעסט זיך ניט! מע טאָר ניט מפֿסיק זיין!“ ער לאָזט אַלץ אויס מיט אַ טיפֿן קרעכץ, לשם מיצווה.

ד

פֿון נעכטן נאָך זונפֿאַרגאַנג אָן, פֿון זינט ער האָט מיט צוויי קאַנען ווי אַ וואַסערטרעגער מים־שלנו אָנגעטראָגן לזכר דער עבודת־פּרך אין מצרים, האָט ער זיינע געדאַנקען גאָר באַ־

זונדער ניט געקאָנט מצמצם זײַן און די רעיונות האָבן אים פֿאַרטראָגן ווי כוואַליעס אויפֿן וואַסער.

צו בדיקת־חמץ שפּעט בײַ נאַכט, אַ גרויס ליכט אין דער האַנט, פּלאָנטערט ר׳ זלמנקע, אויף זײַנע שאַרנדיקע לאַטשן איבער די חדרים, זוכנדיק אין פֿאַרבאָרגענע ערטער, אין פֿאַרבאָרגענע ווינקלען. ער ווערט פּלוצעם פֿאַרהאַלטן. דער זכּרון האָט זיך בײַ אים אין עפּעס פֿאַרטשעפּעט: אַ מינהג פֿון זײַנס אַ זיידן איז אים אויפֿגעקומען. און שוין איז ער מיט דער מחשבה פֿאַרפֿלויגן אַזש קיין סקווערע, ווו ער איז צו דער וועלט געקומען, ווו זײַנע קינדעריאָרן זענען אַ מאָל פֿאַרוויגט געוואָרן.

איבערן גרויסן פֿינצטערן הויף שפּרײַזט ער איינער אַליין אַרום. און ווו ער פּרוווט אַרײַנגיין זענען טיר און טויער פֿאַרריגלט און פֿאַרשלאָסן. איז ער שטאַרק פֿאַרחידושט: פּונקט אין דער הײַנטיקער נאַכט, וואָס אַ יעדער ייִד איז מחויב דעם חמץ בײַ זיך אויסצוראַמען, זאָל דאָ זײַן פּוסט און שטיל, פֿאַרהאַמעוועט אויף אַלע שלעסער! נעבעך ער קלאַפּט אין טירן און אין פֿענצטער און וועקן אויף אַ קול. קיינער אָבער דערוועקט זיך נישט, קיינער דערהערט אים נישט. הייבט ער אָן ווי אַין אָן עת־סכּנה יאָגן פֿון איין אָרט צום אַנדערן. פּרוווט אויפֿרײַסן די טירן בײַ דער קלויז. בײַם סאָלאָש. איז ער ניט בכּוח. רופֿט ער בײַ די נעמען זיי אַלע יושבים וואָס שלאָפֿן דאָרט. ענטפֿערט מען ניט. איז ר׳ זלמנקע אויסער זיך פֿאַר יסורים און ווייסט זיך גאָר קיין עצה נישט. אויב ער וועט ניט באַוויַזן עמעצן אויפֿצוּוועקן אָדער פֿון ערגעץ ווו אין די שטיבער אַרײַנצודרינגען, וועט מען דאָך נאָך חלילה פֿאַרבלײַבן מיטן חמץ.

דערזעט ער פּלוצעם אַ לייטער וואָס די הייך איז ניט צו כאַפּן מיטן אויג. און לאַנדיק זיך מלא גדולה צו איר,

טראַכט ער: אַט דאָס איז די הילף! אויף דער לייטער וועט ער זיך אַרויפֿדראַפּען ביז, ביז...

אַ בראַט אויפֿן בלויען לײַב פֿונעם אויסגײַענדיקן ליכט אין דער האַנט האָט ר' זלמנקען פֿונעם בלײַערנעם חלום אויפֿגעטרייסלט און די ערשטע נאָך פֿאַרשלייערטע ליכט פֿון דער זון האָבן גענומען וועקן דעם טאָג.

ה

שטייט ער שוין, ר' זלמנקע, דאַר און אויסגעוואַקסן ווי אַ ווייצענע זאַנג. דאָס פּאַפּירענע פּנים זײַנס פֿון דינע פֿעלדעלעך אויסגעקנייטשט, דאָס געלע וואַטאָווע בערדל אויף דער געכבע אָנגעקלעבט, אין גרויסן צעשויבערטן שטרײַמל און אין צעפֿלאָסענעם יום־טובדיקן פֿוטער. גרייט אין וועג אַרײַן צום שנודה־אָרוון.

פֿאַלט ער אָבער די לעצטע רגע אַרײַן אין אַ ספֿק, צי דאַרף מען מאַכן די ברכה איבער הלל ווי בײַם קרבן־פּסח און ער פֿאַרגייט זיך אין רעיונות... אין די ריזיקע הייף פֿאַרן בית־המיקדש איז אַ ווילדער, אַ שרעקלעכער טומל: מענטשן ווי זאַמד אין דער מידבר, שופֿרות ליאַרעמען, שאַלן לויים שפּילן אויף זייערע כּלים און זינגען הלל צום הימל, וואָס גליט זיך פֿון טויזנטער צעלייגטע סמאַלענדיקע פֿײַערן. שאָף און באַרענעס יאָמערן אַ גרויל, כאַרכלען און דערטרענקען דאָס לעבן אין זייער בלוט.

ער, ר' זלמנקע, בלאָנדזשעט אַרום אַ פֿאַרלוירענער, אַ צעטומלטער אויף די אויסגעשטאָרבענע גאַסן פֿון ירושלים. דער שעפּס, דער קרבן־פּסח זײַנער, וואָס ער האָט אים מיט אַזוי פֿיל מי פֿון ערגעץ אַ ווײַט דאָרף ביז צו די טויערן פֿון בית־המיקדש דערשלעפּט, האָט זיך פֿון זײַנע הענט אויסגעריסן

און — ויברח· שעהען לאנג האט ער זיך מיט אלע כוחות נאך אים געיאגט און ניט געקאנט כאפן· קיין אנדערער קרבן איז פאר קיין שום זאך אין דער וועלט נישט צו באקומען· און אט־אט וועט ער חלילה פארזאמען דעם חוב צו טון· ווייסט ער זיך קיין עצה נישט צו געבן, קיין הילף נישט צו געפינען: ער בלאנדזשעט·

אז די מקורבים האבן ר׳ זלמנקען די רעיונות צעשלאגן און דערמאנט, אז סע וועט נאך קוים צייט סטייען א פאר שמורות אויסצובאקן, איז ער געווען צעחושמט און אין שווייס געווייקט· אבער די אויגן האבן ביי אים געשיינט ווי ביי א גליקלעכן וואס ווערט געראטעוועט פון א גרויסער סכנה·

דאָס מחלוקת

א

אין די צײַטן פֿון ר׳ חיים קאָסעווער איז אין גאַליציע אָן זײַן הסכּמה קיין שוחט אין קיין שום מקום נישט אָנגענומען געוואָרן. אַזוי איז דאָס געווען בקבלה נאָך פֿון זײַן פֿאָטער ר׳ מענדעלע קאָסעווער.

ר׳ חיים איז געווען אַ רבי אַ שטרענגסער און גאָר מסוכּן צו זײַנע שוחטים. אַ שוחט מוז זײַן אָן אַ פּגם ווי זײַן חלף. אויב אַ ייִד איז אַ נצרך מפֿרנס צו זײַן זיך דערפֿון וואָס ער פֿאַרשנײַדט דאָס לעבן פֿון אומשולדיקע באַשעפֿענישן, איז ער על־כּל־פּנים מחויב זיך מוסר נפֿש צו זײַן פֿאַר מיצוות און מעשׂים־טובֿים. אַלאַ אַז נישט, איז ער דאָך אַ פּשוטער גזלן, אָן רחמנות אויף צער־בעלי־חיים.

ר׳ חיים דערוויסט זיך אַ מאָל, אַז אַ שוחט איז בײַ נאַכט אויפֿגעשטאַנען פֿונעם געלעגער און געשאָטן זײַן הון, וואָס האָט אים געשטערט פֿונעם שלאָף. אויסער זיך פֿאַר כּעס, שרײַט ער: פֿאַרטרײַבן ווי אַ בייזן הונט זאָל מען אים! דער רשע, דער רוצח איז דאָך חייבֿ־מיתה!

מאַכט זיך אַ מאָל אין אַ שטעטל אַ מחלוקת צווישן חסידים און מתנגדים וועגן שוחט. חסידים געפֿעלן זײַנע התנהגותן נישט. און מתנגדים ווילן אויף צו להכעיס אים דווקא נישט אָפּזאָגן.

סע פֿאַרגייט אַ צײַט און בײדע צדדים קענען בשום־אופֿן נישט דורכקומען. זענען זיך די חסידים מישב, פֿאַרן וועגן דעם עיִנין אַוועק קיין קאָסעווו און ברענגען פֿונעם רבין אַן איסור אויף דער שחיטה.

אַ פֿײַער צינדט זיך אָן. דאָס שטעטל גייט כּאָדראָם. געפּילדער און געשלעגן צווישן די צדדים הערן ניט אויף אין די שולן און אויף די גאַסן. פּשוטע שטילע בעלי־בתּים שטייען אויך צו: היתּכן? פֿאַר וואָס אַ ייִדן נעבעך — און אַז ניט קיין פֿאַרברענטער חסיד — דעם ביסן חלילה אַרויסנעמען פֿונעם מויל?

דער נצחון און די שינאה פֿאַרשטאַרקט און צעוואַקסט זיך פֿון טאָג צו טאָג. שידוכים צעגייען זיך, קרובֿים, אַפֿילו עלטערן און קינדער, פֿירן רוגזות צווישן זיך. און סע נעמט קיין עק ניט. אָבער אַקעגן ר׳ חיים קאָסעווער וואָרט דער־וועגט זיך קיינער נישט אַרויסצוטרעטן.

באין־בררה, מיט גרויס שבֿרון־לבֿ, נעמען זיך אַ פּאָר מתנגדים אָן מיט האַרץ און זענען זיך אַליין מטריח קיין קאָסעווו.

ר׳ חיים האָט זיי אויפֿגענומען גאָר בכּבֿוד, אײַנגעהערט זיך אין זייערע טענות און דעם שוחט אָן קיין שום שהיות צוריק מתּיר געווען.

די מתנגדים זענען נתפּעל און מלא גדולה פֿונעם אומ־געריכטן גוטן אָפּשניט; און נאָך מער דערפֿון, וואָס ס׳איז זיי אַזוי גרינג אָנגעקומען, אָן צער, אָן שפֿיכת־דמים. אין זיך פֿאַרבאָרגן אָבער איז דאָס פֿאַר זיי געווען פּליאהדיק ביז גאָר: ווי קומט עס, דער רבי זאָל דעם איסור צוריקנעמען אָן שאלות, אָן חקירה־ודרישה? און דער עיקר: מבֿטל זײַן דעם רצון פֿון חסידים פֿאַרן רצון פֿון מתנגדים?

ר׳ חיים פֿאַרענטפֿערט:

דער הייליקער באַשעפֿער האָט אַברהם־אָבינון געהייסן

ברענגען זיין איינציקן געליבטן זון יצחק פֿאַר אַ קרבן אויפֿן הר־המוריה, האָט אַברהם נישט געצווייפֿלט. נישט איבערגע־טראַכט אַ רגע און זיך געפֿעדערט צו טון דעם ווילן פֿון גאָט. און אַז יצחק איז שוין געלעגן אויף דער עקדה מיטן אויסגע־שטרעקטן האַלדז און אַברהם איז געשטאַנען גרייט מיטן מע־סער אים צו קוילען, באַוויַיזט זיך פּלוצעם אַ מלאך, רייַסט אים אַרויס דאָס מעסער פֿון דער האַנט און דערלאָזט נישט.

איז דאָך קשה, ווי סע קומט, ווי אַזוי פֿאַלט אַברהם אויס צו הערן אויף אַ מלאך און פֿאַרבייגן דעם געבאָט פֿון גאָט?

איז טאַקע פֿון דאַנען געדרונגען, אַז אויף אומצובריע־גען אַ ייִדן מוז גאָט אַליין הייסן; אויף נישט אָבער איז אַ מלאך אויך גענוג.

שטעפּאַנעשט

איבער נאַכט אַ מאָל איז פֿון אַ פּוסטן טאָל צווישן צוויי בידנע ניט גאָוהדיקע בערג באַשאַפֿן געוואָרן דאָס שטעטל שטעפּאַנעשט. און די וועגן וואָס פֿירן אַהין האָבן ניט אויפֿגעהערט רודערן ווי די וואַסערן אין אַ טײַך. לאַנגע שנורן האָבן ניט אויפֿגעהערט ציִען זיי בײַ טאָג זיי בײַ נאַכט: בוידן און וועגענער באַפּאַקטע מיט גאַנצע הויזגעזינדן — פֿון יענער זײַט פּרוט, דער באַסאַראַביע, און פֿון דער גאַנצער ווײַטער וואָלעכײַ. אַ מול פֿון אַ פּוסטן טאָל!

דער רוזשינער בשעת ער איז פֿאַר ניקאָלײַען איבערן פּרוט אַנטלאָפֿן געוואָרן האָט אויף דעם אָרט מיט אַ בליק זיך אָפּגעשטעלט און אַ זאָג געטאָן, אַז סע וועט דאָ זײַן אַ מקום פֿון שפֿע פֿאַר ייִדן. האָבן פּריצים געגעבן פֿאַרגעבן אַרענדעס. און אַ ייִדישער ישוב האָט זיך אָנגעהויבן פֿאַרוואָרצלען און צעוואַקסן.

נאָכן רוזשינער׳ס פּטירה האָט זײַן זון ר׳ נחומטשע זיך אין קיין שום גאַליציאַנער שטעטל נישט געוואָלט באַזעצן. כאָטש ייִדן האָבן אײַנגעלייגט די וועלט. ס׳האָט אים צו זיך געצויגן די וואָלעכײַ. ס׳האָט אים געצויגן צו די רענדאַרעס און סוחרים מיט צעהיצטע פּנימער פֿון וויגטן און זון, פֿון קאָטנאַרער און אָזאָבעשטער ווײַנען; וואָס פֿאַרשפּרייטן דעם ריח פֿון זאַטע תבואות און טריפֿנדיקע סאָסנאָווע וועלדער; ייִדן מיט הויך־כאָליעווּדיקע שטיוול, וואָס שפּאַרן מיט זייערע קוטשמעס אונטער די סטעליעס. —

האָט זיך ר׳ נחומניע באַזעצט אין שטעפּאַנעשט. און ייִדן פֿון דער גאַנצער וואַלעכיי האָבן צו אים אָנגעהויבן קומען מיט בקשות וועגן אַלץ וואָס ס׳האָט זיי געפֿעלט און זיך זיי געוואָלט.

פֿאָרנדיק אויף די וועגן צום רבין, האָט דער הימל אָפּגעהילכט פֿון די ברייטע הויכע שמועסן וואָס דער עולם האָט וועגן די בקשות צווישן זיך פֿאַרפֿירט. וואַלעכישע ייִדן קומען ניט צום רבין הכנעהדיק, נאָר מיט תּביעות ווי צו אַ בעל־חוב. דער רבי איז זיי מחויב. וואָרן זיי פֿון זײַנעט וועגן זשאַלעווען אויך נישט. פֿירן צו אים איבער גרויסע פּדיונות און באַשענקען אים מיט די רײַכסטע מתּנות.

זענען אַזוי פֿאַרגאַנגען קורצע עטלעכע יאָר. עולם איז קיין שטעפּאַנעשט געפֿאָרן אַלץ מער און זיך אומגעקערט אין די היימען צופֿרידענע, מיט פֿאַרגרינגערטע הערצער און גוטע הבטחות.

כאַפּט זיך ר׳ נחומניע אין אַ טאָג אַרויס מיט אַ וואָרט, אַ רמז אויף אַ שינוי. און דער טרויעריקער פֿאַרבאָרגענער מיין דערפֿון, אין פֿלוג ניט אויפֿגעכאַפּט, צעפֿליט זיך ווי אַ קערנדל אין ווינט. און ווען? בעת דאָס שטעטל איז זיך צונויפֿגעלאָפֿן באַקוקן דעם וווּנדערלעכן, נאָר וואָס פֿאַרענדיקטן זאַל נאָך יאָרן לאַנגער און געניטער אַרבעט. אַ זאַל מיט כּלי־הנגינה באַשעפֿעניש, חיות און געוויקסן, אויף דער הילצערנער סטעליע בולט אויסגעשניצטע, טאָפּלט און פֿאַרגרעסערט זיך אין פֿאַרגילדטע שפּיגלווענט: אַ ווײַסער מירמלענער דיל בליאַשטשעט אַ טריט ניט אַראָפּצולאָזן. און אין גאַנצן פֿאַרנעם דאָרט געפֿינען זיך נישט מער ווי געציילטע עטלעכע זאַכן: בײַ אַ וואַנט אַ גרויס בעט מיט פּלישענע און זײַדענע באַהאַנגען דורכגעהאַפֿטענע מיט פּערל און גאָלד; אַן אויסגעקאָוועטע זילבערנע ביקס און אַ שווערדל מיט רובינען און דימענטן

פֿינקלען אויף דעם אַראָפּ׃ אַ געטאָקטער זילבערענער טיש אין דער מיט און אַן אייניציקע דאַמאַסטענע שטול מיט צוויי גילדענע אָדלערס האַלטן אויף זייערע גרויסע צעלאָזטע פֿליגל אַ געפֿלאָכטענע מיט סאַפּירן מערעדיקע קרוין.

דעם זאַל האָט ר׳ נחומוניע צוגעגרייט פֿאַר משיחן. און בעת דער עולם איז געשטאַנען פֿאַרכאַפּט און פֿון דעם חידוש די אויגן ניט געקאָנט אָפּרייסן, האָט ר׳ נחומוניע, ווי פֿאַר זיך אַליין, אַ זאָג געטאָן: „מיין חלק איז שוין דאָ אָפּגעטאָן. דעם רעשט זאָל מתתיהו מתקן זיין...״ ער אַליין וועט זיך באַלד פֿון דאַנען אַרויספֿירן קיין יאַס און איינקוואַרטירן זיך דאָרט אין אַ דירה דלת־על־דלת.

און צום חודש איז ר׳ נחומוניע אין יאַס נפֿטר געוואָרן.

ב

די וועגן און שליאַכן קיין שטעפּאַנעשט שטייען ווייטער ניט שטיל. קראַנקע און געזונטע, ווייבער מיט פֿאַרזאָרגטע און געפּייניקטע הערצער. סוחרים מיט פֿאַרדרייטע און פֿאַרפּלאָנ־טערטע מיסחרים פֿאָרן ניט געמיטערט צום יונגן צדיק.

דער יונגער רבי אָבער גייט ניט אין זיין פֿאָטערס טריט: ער גיט קיין הבטחות ניט צוזאָגן, מבטיחו זיין איז ניט זיין אופֿן, ניט ביי אים אויסצופֿירעלן.

שווער בין ניט איבערצוטראָגן דריקט דער עול וואָס איז אויף אים אַזוי אומגעריכט אַרויפֿגעפֿאַלן. מענטשן באַפֿאַלן אים ווי ווילדע חיות בעת זיי יאָגן זיך צו כאַפּצוקן עפּעס. קיינעם איז דאָ אויף דער וועלט ניט רעכט, אַלץ קומט נאָר מיט קריוו־דעס, מיט תרעומותן אויף גאָט.

און ער, דער רבי, כסדר אין אימה, ציטערט, זיי זאָלן זיך חס־ושלום אין גאַנצן ניט פֿאַרזינדיקן. ווי אין אַ געפּענ־

קעניש, ווי אַ שקלאַף צום מילשטיין צוגעקאָוועט, זיצט ר׳ מתתל גאַנצע טעג און האַלבע נעכט אויף דער שטול און נעמט אין זיך איין צער און זאָרג וואָס ייִדן שפּרייטן פאַר אים אויס. די דרויסנדיקע שיין זעט ער ניט, ווי בשעת ער גייט דאַווענען; זיינע אַלע דירות איז ער נאָך קיין מאָל ניט איבערגעגאַנגען; און די סעדער און גערטנער וואָס נעמען דעם הויף אַרום באַטראַכט ער ניט חוץ איין איינציק מאָל אין יאָר, ערב שבועות, צו לויבן גאָטס צעגרינטע און צעבליטע וועלט.

מילא, ס׳איז דאָך זיין חוב מיט ייִדן צו טיילן זיך אין זייער צער, זייער נויט. מאַטערט אים אָבער וואָס די צרות נעמען זיך פונעם פאַרקויפטקייט זייערן צו דער עולם־הזה. אַז איין מיסחר איז זיי ניט גענוג! אַז מיט איין פּרנסה באַנוגענען זיי זיך ניט! באַדאַרף מען אַי מילן אַי זעגן, גראַלניעס און וועלדערי פאַרפלאָנטערט מען זיך. פערד און בהמות ברענגען זיי פון פרעמדע, ווייטע לענדער אָן. אַ פּנים ניט גענוג דאָ פאַראַנען.

רבונו של עולם, צו וואָס טויג דאָס אַלץ? צו ליב וואָס אַזוינס איינוייסן די וועלט?

ווייבער ווילן זייערע טעכטער פאַרזאָרגן מיט גרייטע גבירים. אויף השגחה פאַרלאָזן זיי זיך ניט. פאַרקויפט מען זיך.

קען ר׳ מתתל אויף דעם אַלעמען ניט ענטפערן ווי בלויז מיט זיינע צוויי שטילע אויסגעווייגענע ברכות: גאָט זאָל דיר העלפן! און: אין וואָס דו וועסט טאָן, זאָל דיך דער באַשעפער באַגליקן!

זענען אָבער די רענדאַרעס דאָס רוב דערביט ניט צופרידן. רייסן זיי אויף די מיילער און זעצן מיט די אַפּצאַסן פון זייערע שווערע שטיוול אין דיל אַריין. העלפט דאָס ניט. שטייען זיי צו מיט טענות: סטייטש, דער פאָטער, זיין הייליקער נאָמען, זאָל זיי בייַשטיין... ווערט ר׳ מתתל פלוצעם אַזוי פאַר־

ביטן, אַז דאָס פּנים זײַנס גליווערט און ווײַסט זיך ווי די וואַנט. און די רענדאַרעס מיט אָפּגענומענעם לשון פֿאַר שריַיִן טריקע־נען אויס פֿון אָרט.

פֿאָרט וואַקסט דער עולם פֿון טאָג צו טאָג.

ג

טרושעשט איז אַ דערפֿל אויפֿן וועג קיין שטעפּאַנעשט. זיצט דאָרט אַ ייִד מיטן נאָמען שמעון־בער אויף אַן אייגענער נחלה, און ווער עס פֿאָרט דאָרטן אַדורך, שטעלט זיך בײַ אים אָפּ ווי אין אַן אַכסניא. עסן און טרינקען איז אין זײַן שטוב הפֿקר פֿאַר סײַ וועמען.

שמעון־בער טרושעשטער איז אַן אַרענדאַטאָר פֿון וועלדער און זעגן, מילן און טײַכן, מיט פּראָמען וואָס שווימען מיט סחורות צווישן די ברעגעס פֿון דער באַסאַראַביע און דער וואַלעכײַ. אַן דעם רבינס ברכה טוט ער קיין שום זאַך נישט, ניט פֿאָרן מינדסטן באַטרעף. און סע פֿאַרגייט ניט די וואָך, ער זאָל ניט פֿאָרפֿאָרן קיין שטעפּאַנעשט צום רבין אין זײַן לײַפּסקער בריטשקע מיט די בערענע פֿערד, וואָס פֿון זייער געלייף פֿאַרפֿינצטערט זיך דאָס שטעטל ביט אויפֿגערודערטע שטויבוואָלקנס. ביטן רבינס הויף קער ער זיך מטוער אַן ווי מיט זײַן אייגענער הייב. דאָ וווינט ער מיטן געדאַנק און מיטן האַרץ.

שמעון־בער האָט ליב אַ לעב טאָן מיט חברה בטלנים. און אַז ער קומט צו פֿאָרן אויף אַ שבת, אַ יום־טוב, קערט ער די וועלט. אויף זײַן חשבון קאַטשעט מען פֿעסער ווײַן אין הויף אַרײַן, גרייט טישן מיט די בעסטע מאכלים און מע הו־ליעט טעג און נעכט אויף וואָס די וועלט שטייט. צו זײַן גבורה איז קיין גלײַכן ניט פֿאַראַנען. ער ווערט גאָר ניט מיד

טאַנצן און הוליען. און ערשט אַז ער קומט אין זײַנע פֿײַערן אַרײַן, צעגייט זיך די שׂימחה איבערן גאַנצן שטעטל. דאָס אַנגעטועכץ איבערגעדרייט אויף קאַפּויר, מיט דער פּאַדשעווקע אַרויף, נעמט ער שפּילן אויף אַ פּאַסטעכישן פֿײַפֿל פֿרייילעכס און פֿירן דעם עולם איבער די גאַסן טאַנצנדיק אַ שער.

עד־היום קענען מענטשן ניט פֿאַרגעסן וואָס שמעון־בער האָט פֿאַרפֿירט בעת ר׳ נחומוניע האָט געדאַרפֿט קומען באַזעצן זיך קיין שטעפּאַנעשט. די גאַנצע אַרומיקע געגנט האָט ער אויפֿגערודערט. מיט וואָכן פֿריִער, רײַטנדיק אויף אַ פֿערד, האָט ער אָנגעזאָגט די בשׂורה, אַז סע וועט דאָ קומען אַ צײַט פֿון אַל דאָס גוטס, ברכה און שפֿע פֿאַר אַלעמען.

האָבן שטעטלעך און דערפֿער גענומען גרייטן אַ באַגעגעניש פֿאַר ר׳ נחומוניען ווי פֿאַר אַ מלכות. און ער, שמעון־בער, האָט אָנגעפֿירט. די גאַסן האָבן מיט אַ מאָל אַ וואָרף אַראָפּ געטון פֿון זיך דעם אָפּגעניצטן לבוש. סע גלאַנצט מיט אָפֿענע טויערן, מיט הויכע קונציקע טוריעמער, באַפֿלאַכטענע מיט פּיזמונים אין אַלערליי קאָלירן. קיליעמער און קאָווייאָרן שפּרייטן זיך פֿאַר די טריט און פֿײַערן פֿון צעגאָסענעם פּעך האָבן אויף מײַלן געלײַכט ווי אַ שׂרפֿה. הונדערטער ייִדן, אויסגעפּוצט מעשׂה אָפּיצירן, פֿאָרן אַקעגן אויף פּריצישע פֿאַטאָנען און רײַטן אויף די שענסטע פֿערד. כּלי־זמר ליאַרעמען אויף טאַצן און טרומייטערס און מענטשן, צעשיט ווי זאַמד, טאַנצן און זינגען אויף אַלע וועגן. שמעון־בער טרושעשטער, אין אָנטועכץ פֿון אַ גענעראַל, מיט גילדענע טועסטן און עפּאַלעטן, זיצט אויף דער הויכער קעלניע פֿון אַ גרויסער פֿאַרמאַכטער קאַרעטע און טרײַבט אַליין אַן די נאַשפּיץ געשפּאַנטע אַכט שימלען.

פֿון זינט ר׳ מתתל האָט פֿאַרנומען זײַן פּאָטערס אָרט, האָט שמעון־בערן אָנגעהויבן גײַן די הצלחה גאָר גרויס. ער שעפּט פֿון אַ קוואַל וואָס נעמט זיך ניט אויס. און צו וואָס ער רירט זיך ניט צו, לויפֿט אים דאָס מזל אַקעגן. געלט אָנ־לייגן האָט ער אָבער פֿײַנט. סע פֿאַלט בײַ אים דורך די פֿינגער. די שופֿלאָדן זענען בײַ אים אָפֿן פֿאַר סײַ וועמען וואָס נייטיקט זיך. און צענדליגער משפּחות ציִען פֿון אים חיונה ווי פֿון אייגנס. דער עיקר ליב האָט ער, אַנדערע זאָלן אויך פֿילן, אַז פֿון דעם לעבן דאָ באַדאַרף מען הנאה האָבן.

קיין גאַנצער נחת איז ניט פֿאַראַנען. שמעון־בער האָט פֿאַרבאָרגענע עגמת־נפֿש, אויסבאַהאַלטענע פֿאַר פֿרעמדע אויגן. דאָס שלום־בית איז בײַ אים ניט פֿאַדער, ניט אַזוי ווי סע וואָלט זיך פֿאַרלאַנגט. די פּלוניתטע זײַנע איז אַ ספּאַדיקקאַפּ, מישט זיך אין די געשעפֿטן און איז ניט מסכים מיט זײַנע פֿירעכצער. דאָס ברייטקייט זײַנס און דאָס צעלאָזנקייט קען זי ניט סובל זײַן. אַ ייִדענע, בטבע אַפֿילו ניט קיין שלעכטע, ווייל זי זעט אַ תּכלית, פֿאַרזיכערן איר הויזגעזינד מיט פֿאַרמעג. הערט זיך דאָך שמעון־בער ווינציק וואָס צו איר צוי. מאַכן זיך טענות וואָס דערעסן אים אַ מאָל אַזוי, אַז ער אַנטלויפֿט פֿון דער היים און טוט זיך ערשט רעכט אָן די ליבי. די עיקר־סיבה וואָס שטערט דאָס שלום־בית איז דאָס וואָס האָדיע־עטל קומט אַרויס פֿון אַ מתנגדישער שטוב און קוקט מיט ביטול און פֿאַרדראָס אויף איר מאַנס חסידישקייט. פֿון זינט די רבּיס האָבן זיך דאָ באַזעצט, איז איר דאָס לעבן ניט ניחא. שמעון־בער איז צו דער היים ניט צוגעבונדן; אַן אורח באַגלײַך די אַלע וואָס פֿאָרן דאָ אַדורך, עסן און טרינקען זיך אָן, שלאָפֿן אַ מאָל איבער אַ נאַכט און זענען אויס די צײַט. אַ תּענוג פֿון אַ יום־טוב אָדער אַזוי אַ חשובן שבת דערגייט ניט צו איר.

אַלץ פּראָוועט ער אין שטעפּאַנעשט. ווען בעלי־בתּים פֿאַרברענ־
גען מיט זייערע ווײַבער און קינדער און אין אַ יעדער ייִדישער
שטוב איז ליכטיק און פֿריילעך, איז בײַ איר, ניט צו פֿאַר־
זינדיקן, אַ טרויער. אַרגער נאָך ווי אין אַ וואָכעדיקן טאָג.
איז האָדיע־עטל שטענדיק פֿאַרביטערט פֿון דעם אַלעמען וואָס
דערווײַטערט איר מאַן פֿון דער היים און פֿון דעם חוב צו
דער אייגענער משפּחה.

זענען אַזוי געגאַנגען די יאָרן און קינדער פֿון זיי ביידע
האָט זיך ניט געביטן, ניט צוגעגלײַכט.

מאַכן זיך אָבער אין דער וואָלעכײַ בהלות און רדיפֿות
אויף ייִדן. ייִדישע פּרנסות פֿאַלן אָרצה. אָרעמקייט און נויט
נעמען שלײַכן אין די הײַזער. בײַ שמעון־בער טרושעשטער
האָט זיך די ראָד אויך אַ דריי געטאָן אויף צוריק. די גע־
שעפֿטן זײַנע גייען שלעכט. וואָלט אים דאָס אַליין ניט בדייל
געמאַכט. ער וואָלט נאָך בכּוח געווען אַ שווער שטיקל צײַט
אויף זײַנע ברייטע פּלייצעס איבערצוטראָגן. קומט דאָך אָבער
אַ צרה ניט אַליין, פֿאַרשלעפּט מיט זיך אין אירע פּאָלעס נאָך
אַן אַרגערע. אַ פּריץ פֿון די גרויסע יחסנים, וואָס שמעון־בער
איז מיט אים געווען פֿאַרקניפּט אין אַלע וויכטיקסטע מיסחרים,
האָט גאָר פּלוצעם, אָן אַ שום פֿאַר וואָס, געוואָרפֿן אויף אים
אַן אומחן און גענומען רודפֿן מיט אַזאַ רישעות, ממש אָפּצור־
מעקן אים פֿון דער ערד. פֿאַלן פֿון ברויט אַלע וואָס ציִען
חיונה דורך שמעון־בערס השפּעה, גייען אָרום שלינג־און־
שלאַנג, און פֿאַר אים הייבן זיך אָן פֿינצטערע, געפּלאָגטע טעג
פֿון דינים־ומישפּטים.

ווי אַ לבנה־גלוסטער בלאָנקעט זיך שמעון־בער אָרום
אויף די וועגן צווישן טרושעשט און שטעפּאַנעשט און קען
זיך אין ערגעץ קיין רו, קיין טרייסט. ניט געפֿינען. דער רבי —
זײַן בטחון, זײַן איינציקער אָנשפּאַר — גיט קיין הבטחה ניט.

ס'איז פון אים ניט אַרויסצובאַקומען ווי נאָר די איינציקע ברכה: „גאָט זאָל העלפן...“ פאַרבײַסט ער מיט די ציין און אַנטלויפט ווי אַן אָפּגעשמיסענער.

האָדיע־עטל אין דער היים דערגייט אים די טעג. זי גיסט בוימל אויפן פײַער, חוזקט פונעם רבין און פונעם גאַנצן הויף: „פאַר וואָס באַווײַזט ער זײַן כוח ניט, דער רבי דײַנער? און זיי, דײַנע בטלנים, פרעסערס און זויפערס אויף דײַן בײַטל, פאַר וואָס שווײַגן זיי דאָס? ניט אַ קרעכץ אַפילו אויף דײַנע וויסטע לייד ביסטו זיי ווערט.“ פאַרוואָרפט ער די אַנגעלאָפענע קולעקעס הינטער זיך זײַן רציחה צו באַצווינגען און ער ווערט אַנטרונען ווי פון אַ בראַנד.

עפעס פילט ער זיך ווי ווען אַ מויער מיט פראָסט וואָלט אים אַרומגענומען. חשד טונקלט אין אים: די נאָענטסטע, די חברים אין הויף, דערווײַטערן זיך ווי פון איינעם וואָס זײַן גורל איז שוין געחתמעט.

די צײַט שטייט ניט און דער טאָג אין וועלכן ס'איז געווענדט ער זאָל בלײַבן אויף זײַן שטייגער אָדער אויף יאָרן פאַרוואָגלט ווערן אין דער תּפיסה דערנעענטערט זיך. גייט ער אַרום ווי פון זינען. אַ געדאַנק פרעסט אים דעם מוח, בוי׳ערט אים לעכער אין האַרץ: אויב דער רבי וועט אים ניט מבטיח זײַן, בלײַבט ער אויף אייביק אַ פאַרפאַלענער.

פרײַטיק פאַר ליכט צינדן, שבתדיק, אין שטרײַמל מיטן ווערך אין דער הייך, גייט דער רבי זיך אַדורך אַ מאָל איבערן משיח־זאַל. אויף דער דאָזיקער מינוט האָט שמעון־בער לאַנג אַרויסגעקוקט. און מיט אַ שטורעם פאַלט ער אַרײַן:

— רבי, איר מוזט מיר העלפן!

דער רבי, פון דעם אומגעריכטן אָנפאַל אַן איבערגעשראָקענער, האָט צו דער דאַמאַסטענער שטול זיך אַ וואַקל צו

געגעבן און אַראָפּלאָזנדיק זיך מיט די ליפּן אַ שטילן ציטער געטון:

— גאָט זאָל דיר העלפֿן!

— ניין, רבי, ניט: ער זאָל, זאָגט: ער וועט!

ר׳ מתתל, מיט אַ פֿאַרשלאָגענעם אָטעם:

— איך קען ניט.

ביי שמעון־בערן צעברעכט זיך די רציחה ביז משוגעת. ער זעצט אין געטאָקטן זילבערנעם טיש אַריין, פּאַטשט זיך אויף זיינע פלייטיקע פֿאַרסמאַלעטע באַקן און פֿון זיינע איינגעריסענישן ציטערן סטעליע און ווענט.

— איר קענט ניט?! פֿאַר וואָס זשע שווייגט איר? פֿאַר וואָס רייסט איר די טירן ניט אויף און שרייט עס ניט אויף די גאַסן אַרויס? דערויף האָב איך מיין לעבן אָוועקגעגעבן? מיט אָט די הענט די שטיינער צו דעם בנין געטראָגן?

אויף די קולות און גוואַלדן האָט זיך דער גאַנצער הויף מיט דער גאַס צונויפגענומען. באַלעגערט דעם זאַל און געגאַפּט אויף דעם ביינערן ווונדער: מענטשן און מקורבים פּרוּוון שמעון־בערן איינגעמען. ער אָבער וואַרפֿט פֿון זיך, יאָגט פֿון זיך און הערט ניט אויף שיטן און מישן ווי פֿון היץ. די לייבן און די לעמפּערטן וואָס גלאַנצן דורך די שפּיגלווענט רייסן דאַכט זיך אויך אויף די מיילער.

— גאָט זאָל העלפֿן?! דאָס גאָר?! אַזוי קאָן דאָך וואָטיל טשאָבאַן אויך! ניין, רביניו, ניין! איך גלייב איייך נישט! איר קענט, איר קענט! און איך רוף אַלעמען פֿאַר עדות דאָ, אַז איר וועט פֿון דאַנען ניט אַרויסטרעטן, ביז וואַנען איר וועט מיר ניט פֿאַרזיכערן די גאַנצע הילף!

ביי די ווערטער האָט שמעון־בער זיך אַ וואָרף געטאָן צו דער ערד. גענומען האַקן דעם קאָפּ אין מירמלשטיין און

זיך צעיאָמערט מיט אַ צעבראָכנקייט אַזאַ, אַז ס׳איז ניט געווען איינצושטיין.

די גאַנצע צייט וואָס שמעון־בער האָט געווילדעוועט איז דער רבי געזעסן דעם קאָפּ פֿאַרוואָרפֿן. אויפֿן פּנים האָבן זיך די פֿאַרבן ביי אים געמישט: פֿייער רויט און טויט בלאָס, און זיינע אויגן, פֿאַרגלייזטע, האָבן געבלאַנדזשעט אין דער ווייטקייט. נאָר אַז די קלאָג, וואָס האָט דורכגענומען מיט צער פֿון אַן אומגעוואַלגערטן בער, איז זיך צעגאַנגען איבער דער גאַנצער הויל, האָט ר׳ מתתל פּלוצעם זיך אַ קאָרטשע געטאָן ווי אין אַ פֿאַרכאַפּטן ווייטעק, אַ קרעכץ אַ שניידנדיקער האָט זיך פֿון אים אַ ריס געטאָן ווי ביי אַ געווינערן אין דער רגע וואָס דאָס קינד צעטיילט זיך פֿון דער טראַכט און ער האָט מיט געשטאַמלטע ווערטער צום ערשטן מאָל אַ זאָג אַרויס געטון:

— ער וועט...

און שמעון־בער, אַ מבוהלדיקער, האָט אַ טאַנץ געטאָן אַרויס אויפֿן הויף און פֿאַר פֿרייד ווי אַ בטורפֿער געשריגן און געליאַרעמט:

— ער וועט... ער וועט... ער וועט העלפֿן!!

די ברכה

דער אַלטער סאָווראַניער רב פֿאָרט אַ מאָל אָן אין אַ שטעטל וואָס האָט געהאַט צו פֿאַרענטפֿערן אַ רציחה: איין ייִד האָט צוגענומען ביים אַנדערן דאָס ברויט, אויסגעדונגען ביי אים די אַרענדע, אַ חזקה פֿון דור־דורות.

דער אַלטער סאָווראַניער איז קאַרג געווען אויף אַ וואָרט. אַ וואָרט וואָס ער האָט פֿון זיין מויל אַרויסגעלאָזט איז אַ געמאָסטענער דימעט. און אויב ער דערצערנט זיך, רעדט ער אונטער דער נאָז, אַ סימן, אַז דאָס וועט שוין עמעצער אָפּלייזן דעם אמתן פּסק.

— נו, פֿרעגט ער זיך ביי די פּני־העיר, ווי געשיקט זיך דאָס? ווי אַזוי דערלאָזט מען אַזוינס ביי אייך? דאָס איז דאָך מידת־סדום!

די קהלסלייט, דערשראָקענע, פֿאַרענטפֿערן זיך: גאָט איז יודע, אַז זיי האָבן קיין שולד ניט. מ'האָט שוין אַלץ איינגעווענדט. אויף אים אָבער האָט קיינער קיין שליטה ניט. אַ תּקיף. פֿאַר גאָר קיין מורא ניט.

דער סאָווראַניער צעלאַכט זיך איבערן גאַנצן פּנים און די געדיכטע ברעמען זיינע שויבערן זיך אים איבער די אַדערדיקע אויגנלעפלעך.

— אַ תּקיף? כאַ־כאַ־כאַ! פֿאַר גאָר קיין מורא ניט? כאַ־כאַ־כאַ!

— חנניה! — טוט ער זיך מיטן קאָפּ אַ דריי אויס צו זײַן משמש — גיי, איך בעט דיך... כ'הייס אים שוין קומען!

חנניה פֿאַרזאַמט זיך ניט לאַנג און קומט צוריק מיט דער תשובה, אַז ער וויל ניט; דער סאַוראַניער רב האָט אים ניט צו שאַפֿן.

דער רב פֿאַרציט דעם שטערן, זיצט פֿאַרטראַכט אַ ביסל און לאָזט זיך באַלד פֿאַרנעמען מיט שטרענגסקייט:

— איך הייס אים די רגע זײַן בײַ מיר!

פֿאַרציט דעם שטערן געדיכטער, טוט דעם משמש אַ ווונק נאָך אויסצוהערן און לאָזט דערנאָך אויס מיט געציילטע ווערטער:

— באים נישט, וועט ער שוין פֿאַרשפּאָרן!

דער דאַזיקער גרוס האָט דעם פֿאַרשוין אַ מינטער גע־טאָן און ער איז טאַקע שוין געקומען צו לויפֿן.

דער סאַוראַניער מעסט אים מיט זײַנע שוועבלדיקע אויגן:

— צוויי מאָל באַדאַרף מען אַזאַ חשוב ווי דיך פֿאַר־בעטן? איין מאָל איז חלילה ניט פֿאַר דײַן כבוד ווען? וואָס איז דײַן גבורה?

דער פֿאַרשוין בלאָזט זיך מיט גאווה:

— כ'האָב אַ ברכה פֿונעם שכויזער צדיק, אַז מיר וועט קיינער קיין שלעכטס ניט קענען טאָן און כ'וועל האָבן אריכות־ימים־ושנים.

דער אַלטער האָט זיך פֿון דער שטול אַ טראָג אונטער געגעבן און די שמאָלע פֿינגער זײַנע איבער דער געזילבער־טער שיטערער באָרד אַ פֿיר געטאָן:

— אוי! אוי!... דער הייליקער שכויזער זכרונו לברכה אַליין האָט דיך געבענטשט? דיר מבטיח געווען? אַ־וואָ! דער היי־

ליקער שכויזער... גרויס דיין זכיה... נו, וועט אוודאי און אוודאי מקוים ווערן... פון דעסט וועגן (פארלייגנדיק דאס קול אונטער דער נאז) באדארפסטו פארן סאווראניער רב אלץ האבן דאס נייניעריקע!

יענער צעבייסט אן עזותדיק שמייכעלע צווישן זיינע איבערגעלאפענע זאטע ליפן.

דער סאווראניער גייט אים איבער ווי א חלף מיט די אויגן:

— דעם שכויזערס הייליקע ווערטער וועלן טאקע מקוים ווערן פינקטלעך אזוי ווי ער האט דיר מבטיח געווען. איינס נאר דארפסטו ניט פארגעסן: ימי שנותינו בהם שבעים שנה, וועסט דיר אויסלעבן די זיבעציק יאר און דיר וויל גיין... אויף דערנאך אבער ביין איך דיר מוסיף נאך צוואנציק יאר, נאר אזעלכע פינצטערע, שווארץ־מולדיקע, אז די פריערדיקע, די געבענטשטע וועלן זיך דיר שוין אויך אפגלוסטן!

די אייניקלעך

א

שמעון דער בערציעכעס און יאַנקל חיה־קונהס רופט מען זיי, ווײַל דער ייחוס נעמט זיך זיי פֿון די מוטערס. אי שמעון אי יאַנקל זענען מיוחסים: אייניקלעך, און זאָגן זיך אָן קרבותשאַפֿט טאַקע מיטן אַלטן אַליין. און אַז אויב אייניקלעך, איז שוין גאָר אַן אַנדערע טײַטש, הייסט עס, אויסגעזאָרגט זײַן פֿון אַלע דאגות פֿון אַ פשוטן בשר־ודם, און סע לעבט זיך אין כּל־טוב על חשבון אַדמו״ר.

דער רבישער הויף, ווו שמעונען און יאַנקלען לעבט זיך גוט, איז אַן עיר־מיקלט, וואָס ציט צו זיך מענטשן ווי פֿליגן צום ליכט. אַלטע ייִדן פֿאַרענדיקן דעם סוף פֿונעם לעבן אין שכנות מיט זייער רבין. יונגע־לײַט אויסגעלערנטע קוואַקען צו באַקומען ערטער אויף רבנות, מלומדות אָדער שחיטות. און סתּם אַזוי בטלנים, וואָס פֿון דער פֿאַרבײַיקער זינדיקער וועלט ווילן זיי קיין הנאה ניט האָבן, קוועטשן דאָרט יאָר־אײַן יאָר־אויס די האַרטע בענק אין קלויז און אין סאַלאַש.

פֿון כּאור, איידער נאָך די זון ווישט זיך אויס די אויגן צו קוקן אויפֿן טאָג און ביז שפּעט נאָך האַלבע נאַכט, שוויבלט מיט מענטשן און סע טומלט זיך ווי אויף אַ חגאישן ירידי קראַנקע און געזונטע, וואָס הערן ניט אויף פֿון דער גאַ־רער וועלט שטראָמען דורך די גרויסע ברייט צעעפֿנטע טויערן אין ביידע עקן הויף און קענען טעג מיט זייערע בקשות ניט

צוטורעטן, וואַלגערן זיך פאַר די שפּאַן, קרעמערלעך מיט צע־לייגטע קראַמען, בעטנדיק חיונה, שרייַען זיך איינס דאָס אַנ־דערע איבער אויף סקאַרבאָווע אימה אַנוואָרפֿנדיקע נוסחאותן, און ווייַבער פֿאַרסאַפּעטע יאָגנדיק מיט שווערע קוישן פֿאַר־בייַסעכצער אויף די הענט רייַסן זיך אויף זייערע שפּיצלדיקע קולכלעך און צעשרויפֿן די קעפּ, און אין מיטן דערינען אין אַט דעם קאָכקעסל מישן זיך צו מאָל גאָר אַנדערע קולות אַרייַן, סע דערהערן זיך פּלוצעם שברים פֿון אַ פֿאַרכריפּעטן בלעכענעם טרומייט, שווערע זיפֿצן פֿון אַ ריזדרעכעטן שלע־פֿעריקן באַס, פֿאַרזשומעט פֿון קלעפּ אויף אַ גרויסער לעכער־דיקער פּויק; אַ חתונה, קליינוואַרג שנייַדט זיך אַרייַן מיט אַ געסוויפּטש פֿון פֿליִענדיקע פֿייגעלעך, און מחותנים, טאַנצנדיק מיט חופּה־שטאַנגען, פֿירן אַ כּלה פֿאַרן באַדעקנס נעמען אַ ברכה בייַם רבין.

דאָ האָבן שמעון דער בערציעכעס און יאַנקל דויה־קונהס זיך צונויפֿגעטראָפֿן, דאָ האָט דער גורל זיי צונויפֿגע־שפּאַנט צו וווינען אונטער איין דאַך טיר בייַ טיר, איבערצוליִגן זיך מיט די אויגן איינס בייַם אַנדערן און ניט פֿאַרגינען איינס דעם אַנדערן די שייַן.

טעמים צוליב וועלכע די דאָזיקע צוויי אייניקלעך פֿון אייגן בלוט און פֿלייש קומען צווישן זיך ניט אויס, זענען פֿאַראַן פֿאַרשידענע.

יאַנקל איז אַ נכנע, גייט אונטער אַ מענטש מיט אַ חניפֿהלע און ער איז אַ מוצלח ניט צו פֿאַרפֿעלן די מינות, אויב ס'איז פֿאַראַנען צו כאַפּן די מטבע ערגעץ ווו, יידן קומען דאָך צום אַלטן בעטן אויף זייערע צרות, און יאַנקל איז דאָך אויך אַ צד אין הימל, אַן אייניקל, שטעלט ער זיך פּינקטלעך צו, ווען ס'איז עמעצן ענג און נעמט אויסרעדן מיט ווייכע רייד און שיטן מיט ברכות מיט אַ צעבראָכנקייט אַזאַ, ווי

ס׳וואָלט אים באמת נעמען ביי דער זיבעטער ריפּ, שטופּט מען אים אויך אין דער האַנט אַריין, און אַז דער פּידיון איז צו קליין, דינגט ער זיך ניט איבער, טוט נאָר אַ מאָל מיט אַ פֿאַרשמאַרעטער נאָז שטיל אַ וואָרטשע אין בערדל אַריין: געמעגט קרישען דעם קאָפּ...

ביי שמעונען איז שוין גאָר עפּעס אַנדערשט. אים גיט מען נאָך די שמדי. מע גיט אים, וויפל ער זאָל זיך אַליין ניט אויסבאָטן. מיט דער ברייט, מיט דער הייך זיינער פֿאַרשפּאַרט ער וועך סע קומט אים אין וועג. און בעת ער רעדט מיט עמעצן, שפּריצט ביי אים דאָס מויל מיט פֿייער. די אויגן זיינע שרויפֿן זיך יענעם איין ווי גווינטן ביז צו די געדערעם און די האַרטע באָרד זיינע, אַ לאַנגע, אַ צווייטיילִיקע, וואַרפֿט זיך ווי אַ שטרויענער סנאָפּ גלייך אין פּנים אַריין. און צו דעם אַלעמען איז ער געבענטשט מיט נאָך אַ מעלה: אַז ער קלעבט עמעצן צו אַ צונאָמען, טראָגט מען זיך דערמיט ביז צום גרוב און לאָזט עס דערנאָך ירושה קינדס קינדערלעך. שטייט אים פֿאַר גדלות נישט אָן צו היטן די טיר ביים אַלטן באַגלייך יאַנקלען און סע געראָט צו מאָל זיך פֿון אים אויסצומיידן, גרימט אין אים און ער לאָזט אויס דעם כּעס צו זיין קרובֿ.

אין יאַנקלען ווידער טאָטשעט אַ וואָרעם און הערט נישט אויף צו טאָטשען: צו שמועונען מוז מען אַ מאָל אָנקומען ביז אין שטוב אַריין. ביי יענעם געפֿינט זיך אַ חפֿצל, אַ ירושה פֿון זייערע זיידעס: אַ קליינטשיק כּתבֿ־ידל אָן אָנגעפּיקעוועטס מיט סגולות און רפֿואות. שמעון איז אוחז און סע ברענגט אים איין אַ מאַיאָנטעק. וואָרן אויב עמעצער נייטיקט זיך שוין אין דעם, איז ביי שמעונען אָן רחמנות. און יאַנקל, וויפֿל ער לייגט ניט דעם קאָפּ און וואָס ער האָט ניט געפּרוווט צו לייגן די יד דערויף, גיט זיך אים נישט איין.

שמעון און יאַנקל האָבן צווישן זיך נאָך אַן אַנדערן חשבון, אַן אַלטן, וואָס ווישט זיך קיין מאָל נישט אָפּ. מיט יאָרן צוריק האָבן זיך בײַ ביידע אין איין צײַט די ווײַבער געפּעלט. יאַנקל האָט זיך צוליב סיבות קיין אַנדער זיווג נישט געוואָלט צוזוכן און איז געבליבן אַן אַלמן. שמעון האָט באַלד געוואָלט חתונה האָבן, און איידער נאָך די שלושים האָבן זיך פֿאַרענדיקט, הייסט ער זיך רעדן שידוכים. פֿירט זיך אים אָבער ניט. ער קען זיך קיין פּאַסיקס ניט צוטרעפֿן. דאָ איז דאָס קרן ניט רעכט, דאָרט איז דער נדן ניט גענוג. און אַז אי די כלה אי דער נדן גייען אים שוין אײַן, שטייט אים דער ייחוס ניט אָן. קלויבט ער יאָרן נאָך אַנאַנד און קען זיך נישט צוקלויבן. וואַקסט בײַ יאַנקלען אונטער אַ יפֿת־תּואר מיט אַ שיינעם נדן, וואָס ער האָט פֿאַר דער צײַט פֿאַר איר אָוועקגעלייגט און שמעון שדכנט זיך צו דער בתולה. יאַנקל הײַנטיקן טאָג נאָך, אַז סע קומט אים אַ מאָל אויף דער מחשבה, קאָכן אין אים די בלוטן: די העזה קען ער אים נישט פֿאַרגעסן. שמעון אָבער, מיט אַן אייביקער וווּנד אין האַרץ, האָט פֿון דעמאָלט אָן זיך אָפּגעלאָזט פֿונעם געדאַנק זיך מתדווג צו זײַן.

לעבן זיך אַזוי די צוויי אייניקלעך אין שכנות — צעטיילן קען מען זיי ניט ווי שלענג פֿאַרביסענע אין אַנאַנד — און צעצאָלן זיך ביסלעכווײַז און מיט כוונה.

ווען יאַנקל חיה־קונהס גייט זיך אַ ווערטל: אַז ניט אַזוי צוליב זיך איז ער ווי אויף השגחה צו האָבן אויף אַלץ וואָס אויף אים און אַרום אים. מעג מען זיך פֿאַרגינען אויף אים אַ קוק צו טון. דאָס בערדל איז בײַ אים ווי אין אַ רעמל: סאַמע ווײַדענע פֿעדעם. אַ הערעלע ניט קירצער, ניט לענגער. די בגדים זײַנע — בלאַנקע שפּיגלען. און אַליין טראָגט ער זיך איבער דער ערד ווי אַ גלעזערנע סערוואַנטשיק.

צו יאַנקלס אַ זאַך טאָר זיך קיין פרעמדע האַנט ניט צורירן. אַלץ מוז זיך ביי אים געפינען אויפן צוגעקליבענעם אָרט, ניט פאַררוקט אויף אַ האָר. בליאַשטשענדיק ווי אין אַן אַפטייק: אַ קנייטשעלע, אַ שפרינקעלע ברענגט אים אַרויס פון דער הויט. און ווען און ווו מע זאָל אים נישט טרעפן, הערט ער פון זיך נישט אויף בלאָזן און פּראַשען.

שמעון האָט זיך זיין תענוג אַריינצוכאַפן זיך צו יאַנקלען אין שטוב, בעת יענער פאַרגעסט אַ מאָל אין איילעניש צו פאַר־זיכערן די טיר אויפן שלאָס און מאַכן דאָרט שוואַרץ שבת. אין דער אמתן לערנט ער מיט אים ביי די טישן, ווי סע קומט די ביידע שכנים אויס צו זיצן אַקסל צו אַקסל. דאָ האָט אים שמעון אין זיינע קלעם. דאָ איז דאָס אָרט, ווו שמעון קען אים צעקנעטן אויף טעג און ער זאָל ניט דערוועגן צו געבן פון זיך אַ סלעך. און סע גייט זיך זעלטן אויס, יאַנקל זאָל דערנאָך שעהען לאַנג ניט האָבן צו באַוואַשן און באַפּוצן זיך פון פעטע יויכן און קלעבערדיקע שיריים.

יאַנקל פאַרשרייבט עד־לחשבון און גיט אים אָפּ אויף אַ צוגעפּאַסטן אויפן.

שמעון מיטן עזות, מיטן גאַנצן שטעל זיינעם איז זייער אַ פּחדלעווע, ווי אַ יידענע. ווען סע קומט ניט צו רייד, הערט ער ניט אויף אָפּשפייען און אָפּשפּרעכן זיך פון מזיקים און אַל דאָס בייז. און חלילה סע שטאַרבט עמעצער אַוועק, איז ער פאַר פּחד אַזוי פאַרלוירן, ווי ווען דער מלאך־המות וואָלט אים אַליין האַלטן פאַרן האַלדז.

אויף דער סטרונע שפּילט אים יאַנקל אַלע מאָל אויף אַ נייעם זמר. פון די אַלע פיין אָבער, וואָס ער ווייט אָן אויף אים איז שרה די דולע דאָס אַרגסטע אָנשיקעניש. סע ברענגט אים אי פון די כלים פאַר שרעק און אי סע מאַכט פון אים חוכא־וטלולא. אין אַ ווייס ליילעך, אַ רעם ברענענדיקע ליכט

אויפֿן קאָפּ, און מיט צעשויבערטע ביז פֿאַר די קני זיך פֿלאַנ־טערנדיקע האָר, פֿאַלט זי אַן ביי נאַכט שמעונס פֿענצטער, מאַכנדיק הוועיות פֿון אַ דיבוק. און ווי אָפֿט דאָס זאָל ניט געשען, ווערט ער אַזוי צעטומלט, אַז ער שטעלט דאָס גאַנצע הויף אויף די פֿיס מיט זיינע ווילדע געשרייען: אַוועק! אַוועק! אין דיין רו אַריין!

ב

דאָס גרויסע הויז אויף הויכע שטיינערענע טרעפּ מיט דער בראַנדזשענער פֿאַרענטשע פֿאַר דעם ברייטן אָפֿענעם גאַנעק, מיט כּפֿלדיק געטורעמטע טאָפּלע פֿליגל, צעטיילט זיך אויף צוויי ממשלות. אויפֿן רעכטן פֿליגל זיצט דער אַלטער, כּסדר דערטראַנקען צווישן מענטשן און פֿאַרבאַדן מיט זייערע צרות. און אין לינקן געוועלטיקט די אַלטע איבערן הויף און איבערן גאַנצן הויפֿסגעזינד.

די צוויי פֿליגל זענען דאָס מערסטע צווישן זיך ניט בשלום. סע פֿירט זיך אַ שטילער סכסוך מיט צדדים אויף יעדערנס זייט. די אַלטע האָט ליב רחבות, ליב צו פֿירן מיט דער ברייטער האַנט, מלכותדיק. און דער אַלטער איז דערמיט ניט מסכים. די פּידיונות וואָס פֿאַלן צו אים אַריין באַדאַרף ער אויף בילכערס. ער איז אַ פּזרן אויף צדקה און צעטיילט. סטייעט ס׳רובֿט ניט אויף דער הויפֿס־הוצאה. היט אים די אַלטע ווי אַ גנבֿ מיט אירע נאַכשפּייערס. און יאַנקל איז דער בריהשסטער.

אַן יאַנקלען קען מען זיך אין לינקן פֿליגל נישט באַ־גיין. וווּ סע נייטיקט זיך, ווייסט ער צוצולייגן אַ האַנט. וואָס סע זאָל ניט פֿעלן, זוכט ער אָפּ. און דעם יונגן עולם העלפֿט ער פֿון אַלע נויטן אַרויס.

ג

ווינטער אין די לאַנגע אויפֿדערנאַכטן קומט דער ווײַבערישער עולם זיך צונויף אין דער הילצערנער שטוב פֿאַרברענגען איינעם בײַ דער אַלטער.

שטיל, מיט געבויגענע קעפּ און מיט אָנגעצויגענעם ערנצט, ווי אין אַ תּפֿילה, זיצן די טעכטער און שנורן מיט זייערע כּלה־מיידלעך אַרום דעם לאַנגן אין ביידע עקן האַלב געקרימטן דעמבענעם טיש, פֿאַרנעמענדיק זיך מיט ווײַבערישע אַרבעטן: נייען און אויסהאַפֿטן. און די אַלטע, אויף אַ הויך געבעטער שטול אין געבלעטערטן זײַדענעם טיכל מיט די אַרומגערײַזשלטע שוואַרצע שפּיצלעך בײַם שטערן און דער דימעטענער ציטער־שפּילקע און מיט דער אין דרײַען הענגענדיקער ברושטינענער קייט אויפֿן האַלדז, היט מיטן אַדלערישן קוק יעדע מינע, יעדן ריר.

דאָס ברייטע אָפֿענע מויל אין דער גרויסער ווי אַ בייגל פֿון פֿאַיאַנסן אויסגעפֿלאָכטענער הרובע שפּײַט מיט לאַנגע פֿײַערדיקע פֿײַלן. די שײַן פֿון די צוויי קרישטאָלענע הענגלײַכטער וואַרפֿט אויף דער געגילדטער הילצערנער סטעליע און אויף די טאָוולענע מיט שניצערײַען באַפּוצטע ווענט שאָטנס מיט אַרונטערגעדרייטע קעפּ און אַרויסהענגענדיקע צונגען. און דער בײַכיקער זילבערענער סאַמאָוואַר וואָרטשעט מיט כּעס.

בײַ חנה־מינדלען דער גבאיטע מיטן שפּיצעכיקן האָרב בויערן זיך די סאָווענע אויגן דורך שפּאַקולן, וואָס רײַטן איר אויף דער פֿויגלישער נאָז, אין די פֿאַרגעלטע בלעטער פֿונעם גרויסן מיט בלוטיקע טרערן אָנגעזאַפּטן קב־הישר. זי לייענט פֿונעם גיהנום. זי לייענט פֿון די ביטערע שטראָף וואָס אַן אשה פֿאַרדינט זיך בעת זי פֿאַרבייגט חלילה אויף אַ האָר די ברייט פֿון אירע מיצוות. חנה־מינדל צעבלאָזט מיט איר יאַ־

דעשלעוון דעך דאָס פּײַער פֿון אונטער די קעסלען מיט זודיקן פּעך. חלפים בליצן פֿון איר מויל. און די ווערטער צווישן אירע ציין קלינגען ווי אָנגעגליטע שפּיזן, אויף וואָס די פֿאַר־שאָלטענע נפשות בראָטן און פּרעגלען זיך נעבעך פֿאַר זייערע גרויסע זינד.

די יונגע פּנימער פֿאַרגעלן זיך האַרבסטיק. אַ פּרעסטל נעמט שפּיליען איבער דער הויט און טרערן וואַרגן אין האַלדז. חנה־מינדל אָבער הערט ניט אויף צו זינקען אין כּף־הקלע און, ווי מיט האָגלען, פֿון דאָרט צו שלײַדערן כּל־הפּורעניות, מיט וואָס מענטשלעכע שוואַכקייטן ווערן באַשטראָפֿט. יאַנקל פֿאַר־פֿעלט ניט צו זײַן דערבײַ און קומט צו הילף. אַז די פֿונקען פֿליִען שוין איבער די קעפּ און די נשמות פֿלאַטערן אויף די שפּיץ נעז.

— מכשפֿה! —טוט ער זיך מיט אַנגעשטעלטן רוגז אַ בייזער אויס—וואָס האָסטו זיך דאָ אָנגעזעצט? וואָס ווילסטו נעבעך פֿון די קינדערלעך? גענוג! אַן עק זאָל עס נעמען!

און אויב די אַלטע גיט אַ שמייכל דערצו, איז שוין גאָר ווויל. הייסט עס, אַז זי איז מסכּים. מע זאָל די כמאַרעס פֿאַריאָגן. כאַפּט יאַנקל שוין אויף דעם ווונק און סע נעמט ווייען מיט פֿרישן דעך. מיט די גלעזערע צעקלינגט ער זיך ווי מיט גלעקלעך, טיילט טייע מיט צובײַסעכץ און הערט ניט אויף שטיפֿן און שיטן ניט לצנותלעך. צעגייט זיך דאָס גע־פֿרווירנקייט ווי אין דער זון און סע בליִען אויף די יונגע ווײַבערישע בעקלעך די פֿאַרבן אויף ס'נײַ.

ד

פֿון דעם לינקן פֿליגל האָט שמעון קיין תּענוג ניט. אַהין איז אים דער צוגאַנג פֿאַרלייגט. און אויף וויפֿל ער איז

בײַ קײנעם נישט אָנגעלײגט. װײַזט מען אים דאָס אַזױ אָפּן ניט אַרױס װי אין דער דאָזיקער װײַבערישער מלוכה.

טוט עס בײַ שמעונען אַ פּינקל. ער שפּילט אױס אַ גאַנץ טערקיש קװיטל. װיפל דער באַטרעף האָט אױסגעמאַכט, איז פֿאַרשטײט זיך קײנער ניט דערגאַנגען. נאָר אַז ס'איז אַ היפּש ביסל, האָט זיך אָנגעשמעקט.

אין דעם יאָר האָט שמעון אַרײַנגעטראָגן דעם אַלטן שלח־מנות אױף אַ זילבערנער טאַץ: אַ מאַראַנץ מיט אַ פֿלעשל קיטעװער װײַן. קלױבט זיך שױן אַרום אים אַ שטיק צד: אַ גביר!... און מענטשן קומען אָן צו זײַן לאַסקע מיט אַ הלװאהלע. װאַקסט אים די העזה איבערן װערך.

ה

װײַבערישע קעפּ זענען גרינג, אָן דאגות. און װאָס סע קומט זײ ניט אין זין, װערט עס באַשאַפֿן. פֿאַלט זײ אײַן צו טראָגן אױף זיך, װי די טשערעפּאַכע דאָס שטיבל, קלײדער אַזעלכע װאָס רופֿן זיך אַן קרינעלינעס. און אַז חװהניו, דעם אַלטנס אַן אוראײניקל, דערזעט דאָס צום ערשטן מאָל אױף דער יונגער פּריצה, איז אַן עק מיט איר. זי לעבט ניט. זי קען זיך שױן אָן דער קרינעלינע ניט באַגײן. װוּ זשע איז נאָך געהערט געװאָרן, אַ ייִדישע טאָכטער זאָל זיך אַזױנס אָנטון? איז אָבער חװהניו אַן אײן און אײנציקע בײַ טאַטע־מאַמע און בײַם גאַנצן הױף.

חװהניו איז אַ באַשעפֿעניש אַן אױסגעטראַכטס פֿון אַ מעשה. װאָס ברענט אײביק מיט פֿאַרלאַנגען. כּישופֿט מיט די טריט, מיט יעדער תּנועה פֿון איר בײגעװדיקן װי פֿון דער דאָלעטע אױסגעמײַנסטערטן לײַב און פֿאַרשיכּורט מיטן באַ־שלײערטן בליק פֿון אירע טיף פֿאַרטראַכטע מאַנדלענע אױגן.

און חװהניו האָט אירס אױסגעפּועלט. ניט מיט די אײ־גענע כּוחות, נאָר מיט יאַנקלס הילף, װאָס פֿאַרשטײט מיט גע־

ניטע חניפהדיקע רייד די אַלטע פֿון איר דעה אַראָפּצוברעגגען, און געפּועלט האָט זי דאָס בתנאי, למען־השם מיט דער קרינע־לינע זיך פֿאַר קיין פֿרעמד אויג ניט צו באַווייזן. ביי חוהניון האָט דאָס ניט איבעריק אויסגעמאַכט. איר זענען די שפּיגלען צווישן די אייגענע ווענט מער פֿון פֿרעמדע אויגן, האָט אָבער חנה־מינדל זיך צו דעם סוד דערבוווּסט.

חנה־מינדל מיטן שפּיצעכיקן האָרב און מיט דער פֿויג־לישער נאָז איז יאַנקלס דם־שונא. זי קען אים נישט מוחל זיין, וואָס תּמיד, ווען זי ברענט מיט די פֿייערן פֿון גיהנם, נעמט ער איר דאָס טייטל פֿון דער האַנט. פֿאַר שמעונען רעדט זי זיך אויס דאָס האַרץ. פֿאַרמסרט יאַנקלען פֿאַר זיינע שלעכטע מעשים און דערציילט דעם הויז פֿון אַלע טועכצער אין לינקן פֿליגל. שמעונען קומט עס ביז גאָר צו נוץ יאַנקלען ביים אָנ־דערן צד אונטערצוגראָבן.

אַז חנה־מינדל האָט אים דאָס מאָל דאָס לעקעכל מיט דער קרינעלינע אונטערגעטראָגן, איז דאָס פֿאַר אים גע־ווען דער אמתער ביסן, און טאַקע ניט געפּוילט זיך, איידער ס'האָט צייט געהאַט זיך ביי אים אַ ביסל אָפּצוקילן, איז ער שוין מיט דער בשורה אַוועק צו איסרן דעם רויטן.

ו

איסרן רופֿט מען אין הויף די אינקוויזיציע. פֿאַר אים ציטערט קליין און גרויס, און פֿאַר עפּעס וואָס סע קומט אים אויס דעם רבין שלא בכבוד, צינדט ער זיך אָן ווי די רויטע באָרד זיינע און איז להוט אומצוברענגען אַ וועלט.

נעמט ניט לאַנג, אַז אין הויף כאַפּט זיך פּלוצעם אויף אַ בורע, מע יאָגט, מע שטורעמט פֿון אַלע זייטן, מענטשן ווילד ווי צעלאָזענע חיות שפּרינגען זיך איבער די קעפּ, פֿענצטער

טראַסקען, טירן ברעכן זיך אויף און סע טומלט מיט קללות און וויסטע געשרייען, איסר מיט דער פֿייערדיקער באָרד און מיט די פּאות צעפּאַטלטע, וואָס וואַרפֿן זיך אים פֿאָרויס ווי דעם ביק די הערנער, רײַסט זיך דורכן אַנגעלייף און נאָך אים אַ לוויה מיט דער ברענענדיקער קרינעלינע אויף אַ לאַנגער קאַטשערע.

ז

נאָך דער שׂרפֿה איז מיט שמעונען געשטאַנען שמאָל. דער לינקער פֿליגל וויל נישט אַנדערש ווי מע זאָל אים משלח זײַן פֿונעם הויף, און דער רעכטער איז בדיעבד דערמיט ניט אומצופֿרידן: פּטור! גיט מען דאָרט אָבער צו אַ באַדינג: יאַנקל חיה־קונהס זאָל זיך אויף פֿאַרנעמען, גייען טענות אַ לאַנגע צײַט אַהין און צוריק און מע קען זיך ניט משווה זײַן, פֿאַרבלײַבן דערווײַל די אייניקלעך ניט גערירט און ווײַטער אין איינעם.

ח

ס'איז פֿאַראַן אַ צײַט וואָס די צווײ אייניקלעך זענען ניט צו דערקענען, ס'איז צווישן זיי שלום־ושלווה, מע ווײַנט כּמעט בײַ אַנאַנד און ווו און ווען הערט מען נישט אויף אײַנטענען און שושקען זיך אויף די אויערן, ווען איז די גדולה? בעת ר' יאַנקעלע דעלעטינער האַלט זיך דאָ אויף אין הויף.

ר' יאַנקעלע דעלעטינער איז אויך אַן אייניקל, דעם אַלטנס גאָר אַ נאָענטער קרוב, וואָס לעבט פֿאַר זיך און קומט נאָר צו פֿאָרן אויף אויסגעזעצטע זמנים, באַצייכנטע שבתים און יום־טובֿים.

אָט דעם ר׳ יאַנקעלען קענען די אייניקלעך ניט צעקייַען ווי אַ האַרטן בייַן. ער טרינקט זיי אויס די לופֿט. פֿון דער רגע וואָס ער באַווייַזט זיך איז אויף מיט אים דער הויף. אַ גאַנצן ליבן טאָג גייט איין זשום: ר׳ יאַנקעלע און ר׳ יאַנקעלע... און וויפֿל כבוד ס׳איז נאָר פֿאַראַן, איז אַלץ פֿון זייַנעט וועגן: בייַ די טישן זיצט ער דער ערשטער דעם אַלטן צו דער לינקער האַנט; שיריים טיילט מען ניט, ביז וואַנען ער נעמט אויך ניט אַ ביסן פֿונעם אַלטנס שיסל אין מויל אַרייַן. און וואָס נאָך מער: לכבוד ר׳ יאַנקעלען פּראַוועט מען סעודות בייַ די קינדערלעך.

ר׳ יאַנקעלע האָט אָבער דערפֿון קיין הנאה ניט. ער האַלט זיך ניט ראוי. און מיט יעדער תנועה וואָס מע הייבט אים אויף פֿאַלט ער בייַ זיך. סע קומט בייַ אים אויס, אַז דאָס גיט מען אים אַלץ אַ בייַטשל ווי אַ ניט געראָטן קינד צו דערוועקן בייַ אים דעם חשק צו דער התמדה. צו זייַן אַ טאַטנס אַ קינד איז דען שוין גענוג צו לאָזן זאַלבן זיך מיט כבוד? צו מעגן אָנוואַרפֿן זיך אויף פֿרעמדע פּלייצעס?

אַז מע פֿאַרמאָגט כאָטש כוחות בירושה צו קענען מחזיק זייַן אַ ייִדן מיט אַן אויסגעפּשרט וואָרט! און ער אַליין איז דאָך פּשוטער פֿון אַ פּשוטן. אים גיט זיך דאָך קיין מאָל קיין צייַט ניט איין צו פּרווון זיך גיין אין שפּאַן, צו פּרווון זיך אויסהאָרעווען אויף עפּעס. אַז כּסדר זיצט ער אויף דער פֿור! ייִדן פֿאַרבעטן אים אין זייערע ערטער. און דאָס שווערע הויזגעזינד זייַנס ליגט אויף אים ווי אַ באַרג.

סאָראַ נחת צו קענען זיצן בייַ זיך אין שטוב פֿאַר זיך אַליין און קענען אַרייַנדרינגען אין אינעווייניק פֿונעם הייליקן וואָרט: אַ קאַפּיטל תהלים זאָל דורכנעמען מיט דראָזש; אַ בלעטל זוהר צעבלאָזן זאָל די צוגעדושעטע פֿייַערן און טראָגן מיטן פֿלאַם.

צו מאָל כאַפּט ער זיך מיט שרעק: גוואַלד, די באָרד איז ביי אים שוין אַ פאַרשנייטע און ער איז נאָך אַ נאַקעטער ווי אַ בוים אין אָפּגעשיילטער פון דער קאָרע. צו די צרות איז ער נאָך אַ פאַרשולדיקטער אויך. גאָרניט איז זיינס. און אַ מיצווה טוט ער אויך ניט פון זיין אייגנס — פרעמדע האָרעוואַניע!

צו ר' יאַנקעלען ווערן מענטשן צוגעוואַקסן. אַ שמייכעלע אויף זיין אויסגעדייוועט פּנים איז בכוח אַ באַצערט נפש אַ חיות אַריינצוזעצן. באַזונדער ליב האָט מען אים פאַר זיין כוח־הדיבור. ר' יאַנקעלע איז אַ לעבעדיקער פּינקס. ניט פאַראַנען דער מאמר, די מעשה, ער זאָל זי ניט האָבן אין קאָפּ איבערגעגלייט אין זיין מויל, ווערט עס באַשאַפן מיט זיין צורה, מיט זיין תמונה, אַז סע דאַכט זיך באַשיימפּערלעך.

בעת ער דערציילט, זיצט ער ניט איין, מעסט מיט זיינע לאַנגע שפּאַן איין עק צום אַנדערן. סע צעגייען זיך ריחות פון פעלדער, מידבריות ברעגן אונטער די טריט, בערג מיט ווילדע חיות וואָס שטעלן זיך ווי שעפעלעך אויף די הינטערשטע פיס און בוקן זיך מיט די מאָרדעס צו דר'ערד וואַקסן פאַר די אויגן אויס און מענטשן פון אָדם־הראשונען אָן ביז צום בעל־שם הערט מען רעדן מיט צונגען.

און דער עולם, אַ פאַרשיכורטער, נאָכהאַלטנדיק זיינע שפּאַן מיט אויפגעשטעלטע אויערן, טרינקט די ווערטער, ציט דעם דעך אַ פּינטעלע ניט צו פאַרלירן.

די צייט וואָס ר' יאַנקעלע דעלעטינער געפינט זיך אין הויף איז שמעונס גרויס אָפּקומעניש. די קינאה פרעסט אים אויס. ער מיט זיין גאַנצן פאַרנעם און שטעל זעט זיך שוין גאָרניט אָן. מע קוקט אויף אים אַזוי ווי דורך אַ שויב.

— אָך, דער דעלעטינער... ווען ער וואָלט זיך קענען קילן אין אים!

אין שמעונען טליעט אַ פֿאַרגראָבענער ווייטעק יאָרן לאַנג, דער זיסער חלום זײַנער דעם דעלעטינער אויסצוועסן איז אים ניט נאָר פֿאַרשטערט געוואָרן, נאָר יענער איז צוליב דעם נאָך העכער אויסגעוואַקסן. שמעון האָט זיך געפּרווט מיט אַזאַ אָנשטעל: באשר בכן דער דעלעטינער איז פּוגע אין רבין! ווו איז נאָך אויף אַ וועלט געהערט געוואָרן בחיו פּונעם צדיק זאָל זיך עס עמעץ דערוועגן צו נעמען אַ קוויטל, און ס'האָט אָנגעכאַפּט די מקורבים און ספּאָדעקעס צעהיצן זיך, און דער רעכטער פֿליגל נעמט גיין אויף רעדער, און סע רודערט זיך אַזוי, אַז סע דערטראָגט זיך ביז צום אַלטן, טוט ער זיך אַ וויש דעם שטערן, דער אַלטער, און גיט אַ שמייכל: ער זאָל נאָר וועלן בײַ אים צונעמען, וואָלט ער אַליין ר' יאַנקעלען — די ריש ברייט אַרויסרעדנדיק — געגעבן אַ קוויטל.

אויך יאַנקלען היה־קונהס איז ר' יאַנקעלע דעלעטינער אַ שטעכלענקע אין אויג, זײַן גאַסטשען זיך דאָ איז אים ביז גאָר ניט ניחא, דאָס וואָס ביידע הייסן זיי דעם אייגענעם נאָמען ברענגט אים שטענדיק אײַן אומכבוד און פֿאַרדראָס, טוט מען אַ רוף אויף ר' יאַנקעלע דעלעטינער שלישי, פֿאַרגעסט יאַנקל וועמען מע מיינט, הערט זיך שוין אין איבפּעט אַפֿילו אויפֿן פּאָטערס נאָמען נישט צו און גיט זיך אַ וואָרף, באַווייַזט מען אים, אַז ער איז זיך טועה... טרינקט דער אַלטער לחיים צו ר' יאַנקעלען, איז ער דאָך אין די עולמות, זעט ער ניט, דערמאָנט מען זײַן נאָמען, טוט זיך יאַנקל היה־קונהס אַ כאַפּ אויף און שטרעקט די האַנט, בעט מען אים מוחל זײַן איבערוואַרטן... און אַזוי גייט עס די גאַנצע צײַט, קאָכט ער — נאָר אויף זײַן אופֿן, באַהאַלטן, ווי אַ צוגעדעקטער טאָפּ.

ט

ר׳ יאַנקעלע דעלעטינערס אַכסניא אין הויף איז שטענ־דיק ביי די קינדערלעך׳ מאַכט זיך איין מאָל על־פּי סיבה, אַז סע קומט אים אויס איינצושטיין אין דער זעלבער שטוב, ווו שמעון און יאַנקל האָבן זייערע דירות׳ דאָס איז פֿאַר די צוויי אייניקלעך געווען דער רעכטער טרעפֿער׳ דער קאָרפּ איז אַליין אין זייערע נעצן אַריינגעשווומען׳ און מע נעמט אין איינעם פֿאַרטראַכטן אַ רישעות׳

ר׳ יאַנקעלע דעלעטינערס הכנות פֿאַרן שלאָפֿן גיין נע־מען צו אַ גרויס שטיק נאַכט׳ ער געזעגנט זיך מיט דער וועלט׳ מיט ציטעריקע איינגעהאַלטענע טריט שאַרט ער איבער דער לענג פֿון חדר, שטעלט זיך ווידער און ווידער אָפּ פֿאַר דער טיר, בויערט דעם שטערן אין דער מזוזה אַריין, און פּסוקים פֿון קריאַת־שמע און טרערן קויקלען זיך פּערלדיקע פֿון איב׳ און פּלוצעם גיט ער זיך אַ לאָז, הייבט אָן דרייען זיך ווי אַן אָפּגעריסענער ווינט אַרום דעם טיש מיט די ברענענדיקע צוויי ליכט און זעצט זיך מיט האַרטע קלעפּ אין דער ביינערדיקער ברוסט אַריין׳ די פּאָלעס .פֿונעם צעלאָזטן קאַפֿטן פֿליִען, די באָרד און פּאות אויפֿגעשטעלטע שטייען פֿונעם אויסגעהוילטן פֿאַרמעטענעם פּנים ווייט אָפּ, די אויגן איבערקוועלנדיק פֿון די ווייסלען בליצן אים אין דער הייך — און ער ציילט און ציילט זיינע חטאים׳ און די ליפּן זיינע פֿאַרבלויען זיך׳ שטיל און שטילער הויכן זיך פֿון אים תּפֿילות ביי יעדן בגד וואָס ער נעמט פֿון זיך אַראָפּ ווי בעת תּכריכים אָנטון, און ער טוט צום סוף מיט זיך אַ שליידער אויפֿן געלעגער, ווי מע שליי־דערט אַ משומד אין קבֿר אַריין׳

זענען זיך שמעון און יאַנקל אין אַ טאָג מישבֿ און טוען אָפּ אַזאַ מעשה: פֿאַרגנבֿענען זיך צו אים אין חדר אַריין

בעת ער איז נישטאָ און נעמען די ברעטלעך פֿון אונטער זײַן געלעגער אַפּיר; און אַז ר' יאַנקעלע האָט זיך אין דער אײַ־גענער נאַכט אויפֿן געלעגער אַ וואָרף געטאָן, ברעכט זיך עס אונטער אים אײַן און ער צעבײַלט און צעשלאָגט זיך רוק־און־לענדי.

יא

צו מאָרגנס אַז די מעשה האָט גענומען גיין אויף דער וועלט און טראָגן זיך פֿון מויל צו מויל, איז באַלד קיין ספֿק נישט געווען, ווער די בעלנים אויף דעם שטיקל אַרבעט האָבן געקאָנט זײַן; און אַלע גוטע מידות און מעלות זייערע זענען אויפֿגעשטאַנען מיען זיך פֿון זייערט וועגן; קיין טענות, קיין אַפּלייקענען האָט זיי גאָרניט געהאָלפֿן; און איידער נאָך מע האָט זיך אַרומגעקוקט, איז אַראָפּ אַ פּקודה מיטן הסכּם פֿון ביידע פֿליגלען די צוויי אייניקלעך זאָלן זיך נאָך דעם זעלבן טאָג פֿון הויף פֿאַרנעמען; און אַזוי איז דאָס געשען.

יאַנקל היה־קונהס איז צוועק און איז טאַקע שוין מער נישט צוריקגעקומען; פֿון שמועסן אָבער האָט מען זיך אויף לאַנג ניט אָפּגעשטעלט; ווי באַלד ער האָט דאָס עשירות זײַנס, פֿאַרלײַענדיק געלטן אויף גרויסער עיסקן, אָנגעבויט, האָט ער געקונ.ען אַזוי לאַנג צושטיין, אונטערוואַרפֿנדיק זיך אַלע תּנאים וואָס מע האָט אים נאָר געשטעלט, ביז וואַנען ער האָט זיך אין הויף צוריק אַרײַנגעבעטן.

יאַנקלען איז נאָך איין מאָל אין אַ צײַט אַרום אויס־געקומען זיך מיט זײַן קרוב צו באַגעגענען און צו צאָלן אים אַ שטײַער אויפֿן אַלטן חוב.

זומערלעב אין די הייסע טעג אז דער אלטער פֿאַרט אַרויס זיך אַ ביסל אַפּרוען, אַפּוואַרפֿן פֿון זיך אויף אַ שטיקל צייט דעם עול פֿונעם גאַנצן יאָר, און דער הויף ווערט סמוטנע ווי אַן אָפּגעקאָסעט פֿעלד, אויסגעליידיקט פֿון אייגענע און פֿרעמדע, צעלאָזן זיך די אייניקלעך מהנה זיין די וועלט· פֿאַר־פֿאַרט שמעון אַ מאָל אין וועג פֿאַר אַ ייִדישער קרעטשמע און שטעלט זיך דאָרט אָפּ מיט דער דעה עפּעס איבערצוכאַפּן און דעם גוף זיינעם אַ ביסל אויסצורוען· אַ פּוסטע קרעטשמע· אַן איינציקער ייִד ביים שענקטיש זיצט פֿאַרגראָבן אין אַ גרויס ספֿר און לערנט געשמאַק אויף אַ ניגון·

שמעונס בקיאות האָט איבער דעם בריקל פֿון אַ שטיקל עין־יעקב, אַ פּרק משניות ניט אַריבערגעשפּאַנט· שטייט ער אַזוי אַ צייט אויף דער טיר און וואַרט דער ייִד זאָל אים דער־זען· יענער, פֿאַרטיפֿט אין לימוד, זעט אים ניט· קען שוין שמעון אין זיך ניט האַלטן און טוט זיך אַ לאָז אויס: אַ חוצפּה! קומט צו פֿאָרן אַ ייִד אַ תּלמיד־חכם און מע גיט אים גאָר קיין שלום ניט!

דער ייִד, אַ צעשויבערטער, מיט אַ צעקאָרטשעטן שטערן און אַ פּאָר פֿאַרבענקטע אויגן, האָט מיט זיך אַ וואָרף געגעבן און צו אים זיך אַ לאָז געטון ווי אַ קינד אַן אויס־געהונגערטס צו דער ברוסט:

— אַ תּלמיד־חכם? דאָס האָט מען אייך נאָר פֿון הימל אַראָפּגעשיקט! דריי נעכט־לעת שוין, אַז איך מוטשע זיך איבער אַ האַרבן תּוספֿות און קען דעם פּשט נישט פֿאַרשטיין·

שמעונען האָט אַ נאָג געטון אויף חלשות· סע שווינדלט אים ווי איבער אַ טיפֿן גרוב· און דער געדאַנק נעמט האַמערן ווי אַזוי אַרום זיך צו ראַטעווען, אויסצוזיין די צייט· נאָר

אײדער נאָך ער באַװײַזט זיך אַ ריר צו טון, װאַקסט אים יאַנקל חיה־קונהס פֿון אַ פֿאַרבאָרגעניש דאָרט אױס אין דער פּלײצע און הודעט מיט אַ געלעכטער פֿון אַ ליך.

יג

שמעון דער בערציעכעס האָט זיך זײַן אײגענע מדינה, װאָס ער איז אַלע יאָר מזכה מיט זײַן קומען בעת אין הױף טוט זיך אָפּ די שפּע. אין דער צײַט װאָס שמעון האַלט זיך דאָרט אױף, דערװעגט זיך קײן שום אײניקל נישט אַהין. און אױב אַן אײניקל פֿאַרפֿאָרט אין אַ מקום, ניט װיסנדיק, אַז שמעון געפֿינט זיך דאָרט, פֿאַרקערעװעט ער אײדער נאָך ער שטעלט דעם פֿוס פֿון דער פֿור אַראָפּ.

שמעון אַז ער ציט ערגעץ אָן, איז דאָס נישט אױף דערװײַל. איבערגעזעסן אַ שבת און גענומען װײַטער זיך אין װעג אַרײַן. ער אײַלט זיך ניט. ער זיצט זיך צװײ, אַפֿילו דרײַ װאָכן אַװעק. ער געזעגנט זיך ניט, אױב ער שמעקט נאָך אַן אײניקן רײַניש אָן.

צװישן די מקומות װאָס שמעון פֿאָרט זײ איבער אין משך פֿון זײַן נסיעה איז פֿאַראַן אַ שטעטל, װו ער האָט טאַקע די גאַנצע ממשלה: אַ שטעטל מיט װיניציק חסידים און די פּני דאָרט, רענדאַרעס, זענען פֿאַרגלײבט אין זײַנע סגולות. שמעון באַזעצט זיך דאָרט בײַ אַברהמל שוחט אין דער אײנציקער שטוב און אַברהמל מיט זײַן גאַנצער משפּחה װערן נע־ונד אין קיך. דאָס איז ניט צום אַרגסטן. אַברהמלס הױזגעזינד איז צו דעם צוגעװױנט. ניט זעלטן טרעט מען בײַ אים אָפּ דאָס געלעגער אַ פֿרעמדן ייִדן און ס׳רוב דעם ביסן אַן אומגעריכטן אורח. שמעון אָבער לײגט זיך אָן װי אַ שטראָף. אַ שוחט מוז אַראָפּשלינגען. ער איז דאָך משועבד צום מינדסטן קנײטשל אין פּנים פֿון אַ יעדן בעל־הבית. און אַברהמל איז אַ ייִד אַ

צעבראָכענער, אָן אָנגעבידעוועטער, פֿאַרוואָרפֿן מיט אַ שווער הויזגעזינד און מיט דאגות פֿון דערוואַקסענע ניט אויסגעגעבענע טעכטער.

ביי שמעונען איז ער און דאָס בני־בית זיינס אין פּאַנטשטשינע. ער לאָזט ניט כאַפּן דעם דעך. ער הערט ניט אויף שאַפֿן זיך און ס'איז קעגן אים ניט יוצא צו זיין. און אויף יעדן איינעם מיט אַ צונאָמען:

— פרה אַדומה, אָן אַנדער גלאָז מילך!... קליין געוועען אָנצוואָרעמען?... און ווער האָט פֿון איר די הויט אָפּגעשעפּט?...

— צעשויבערטער צאָפּ! וויפֿל מאָל באַדאַרף מען עס דיר הייסן אַריינברענגען אַן עמער וואַסער?

— גרינס פֿון פּעטרעשקע! אַזוי פּוצט מען אַ שטיוול? אַז די הענטלעך זאָלן דיר...

און קיין שאָרך זאָל מען ניט הערן; און אַט טשאַדעט, אַט רייכערט...

אַברהמלען אַליין שאַנעוועט ער נאָך ווינציקער. מיט אים שאַפֿט ער זיך אַרגער ווי מיט אַ משרת. שפּעט ביי נאַכט אַפֿילו, אַז דער שוחט, אַן אָפּגעהאָרעוועטער פֿון זיין עבודה, דערלעבט שוין קוים זיך ערגעץ ווו צוצושפּאַרן, פֿאַרגלוסט זיך ערשט שמעונען אים אויפֿצוטרייסלען פֿונעם שלאָף:

— אַברהמל סערדצע, הער נאָר, ברענג אַ גלאָז וואַסער מיט איינגעמאַכטס!

אַברהמל פֿאַר זיך וואָלט שוין די צרות איבערגעשטאַנען, האָט ער דאָך עפּעס די נשים אויף זיין האַלדז. און זיי ברענען אויף קוילן. ווייבער אַז סע קומט זיי אָן די בייזע מינוט, איז דאָך קיין מאָס ניטאָ. קאָסט דאָס אַברהמלען געזונט און סע גייט אים אָפּ מיט שווייס דעם צאָרן מיט געבעט און פֿאַרשווערעכצער אָפּצולעשן.

האָט פֿאַר אַברהמלען אויך אַ טאָג אַ שיין געטאָן.

אין דעם שטעטל לעבט א יונג פאר־פאלק עטלעכע יאר נאך דער חתונה און די ברכה פון קינדער האבן האט ביי זיי זיך נאך ניט געוויזן. פאר ציטנס פלעגן מענטשן זיך איילן צו ברענגען קינדער אויף דער וועלט. איז דאס געמיט ביי זיי א צערודערטס. דעם ווייבלס פאטער איז דעם אלטנס א פארברענטער חסיד. און וויפל מאל ער קומט ניט צו אים פארבייגט ער ניט מזכיר צו זיין די בקשה פון זיינע קינדער. נאר אז דער רבי זיינער איז דאס מדחה מיט א שמייכל, מאכט עס אים קיין זארג נישט.

קומט שמעון דער בערציעכעס צו פארן, חי געוויינטלעך, און דאט ווייבל הייבט אן צאפלען א סגולה.

דאס יונגע ווייבל איז שטארק צוגעבונדן צו איר מאן און מאכט זיך דאגות וואס זי איז נאך קיין מוטער ניט. דער יונגער־מאן האלט ניט פון קיין סגולות, און צו שמעונען אנ־צוקומען איז אים שוין גאר ניט אנגעלייגט. ווארן דער שווער זיינער זאל זיך דערוויסן, וואלט זיך טאן הושך. פאר אים טאר מען דעם נאמען ניט דערמאנען. נאר אז זי הערט ניט אויף בעטן און רעדן איבער אים, האט ער קיין ברירה ניט און איז מסכים. כאפן זיך ביידע אין א שפעטן ביי נאכט, בשתיקה, קיינער זאל זיי ניט זען, אוועק צו שמעונען אין דער אכסניא.

שמעון אין א בארכעטענעם מיט געלע און רויטע פאסן שרייענדיקן כאלאט זיצט צעשטרעקט אויף א שטול און פאר־נעפלט די שטוב מיט כמארעס פון זיין ווייגשלעגעם ליולקע־ציבעך וואס שפארט אן ביז צו דר'ערד. דאס פארל שטייט פאר אים אויף ציטעריקע פיס, און די אויסגעגלאצטע אויגן זיינע שרויפן זיך אין זייערע פארבלעכנטע און שעמעוודיקע פנימער.

שמעון צעקיײַט אַ שפּיץ פֿון זײַן האַרטער שטרויענער באָרד צווישן די אויפֿגעהאָרפּענע ליפּן, לאָזט אַ זיפֿץ נאָך אַ זיפֿץ פֿון זיך אַרויס און טוט אַליין חי אַ שוער דערהערנדיקער פֿון זיך אַ ברום:

— אַאַאַ?... אַאַאַ?... און דער אַלטער?... נו?...

דער יונגער־מאַן קנייטשט זיך:

— כ׳ווייס?... ער הערט זיך עפּעס ניט צו.

שמעון אַרויסשפּײַענדיק די שפּיץ באָרד פֿון צווישן די ציין, צעלאָזט זיך בײַן:

— איז דאָך גוט!... גאָר גוט!... וואָס זשע איז טאַקע אַזוינס דאָס אײַלעניש?...

זיי זענען איבערגעשראָקענע. אַ קרובה אירע, ניט פֿאַר קיינעם געדאַכט, זיצט שוין זעקס יאָר נאָך דער חתונה אָן קינדער.

פֿון שמעונס ליולקע־ציבעך גיט זיך אַ הייב אַ כוואַליע געקנוילטע רויכעס און צוויי טיפֿע פֿינצטערע קנייטשן פֿון זאָרג קאַרבן זיך אויף זײַן שטערן אײַן:

— אַזוי?!...

מילא, וועט ער זיי געבן אַ סגולה, כאָטש ס׳איז נאָך קיין סכּנה ניטאָ. די סגולה איז אַ חריפֿות, אײנע אין דער וועלט. ער גיט עס ניט אַרויס, טײַדן סע האַלט חלילה בײַם אַרגסטן. זיי זענען דאָך עפּעס חשובים. וועט ער פֿאַרקויפֿן. סע באַדאַרף אָבער קאָסטן אַ פֿינף־און־צוואַנציקער, אַ פּרוטה ניט געבינערט.

דאָס פּאָר־פֿאָלק זיצט אויף קעסט בײַ אירע עלטערן און דער פֿאָטער האַלט דעם נדן אונטערן שלאָס. און שמעון איז ניט ווייך צו מאַכן. האָט מען קיין ברירה נישט, גיט אים

אַן אַדערויף אַן אָפּשפּאַר פֿון די וואָכערס און זאָגט אים צו דעם רעשט, אַז די סגולה וועט אָננעמען.

און דער פֿון אויבן האָט געהאָלפֿן.

טו

דאָס אַנדערע יאָר, אַז שמעון האָט אָנגעצויגן אין שטעטל און זיך דערוווּסט פֿון זײַן מופֿת, האָט ער באַלד גענומען צו־שטיין, מע זאָל אים אָפּצאָלן דעם חוב. דאָס פּאָרל איז אָבער ניט בכּוח. זיי זיצן נאָך אַלץ אויף קעסט, די הוצאה האָט זיך בײַ זיי פֿאַרגרעסערט און דעם פֿאָטער טאָר מען פֿון דעם חוב ניט דאַכטן. בעט מען זיך בײַ אים צוצוװאַרטן אַ קורץ שטיקל צײַט: זיי גרייטן זיך בקרוב אַראָפּצוגיין אויף אייגן בעלי־בתּישקייט. איז ניט צו פּועלן. כאָטש שטרעק זיך פֿאַר אים אויס. בלײַבט קיין עצה ניט ווי זיך ניט־וויסנדיק צו מאַכן און אויסצובאַהאַלטן זיך פֿון זײַן פּנים. ניט אָבער בײַ שמעונען פּטרט מען זיך דערמיט. ער לאָזט ניט אויס אַ טאָג ניט צו שיקן אויף זייערע קעפּ זײַנע חסידים און געטרײַע גבאיטעס מיט סטראַשאַקעס אַזעלכע וואָס נעמט בײַ זיי צו די רו און דאָס געזונט.

דער יונגער־מאַן, וויפֿל דאָס זאָל אים נישט צענעמען, האַלט ער זיך און סע זעט זיך אויף אים אַזוי ניט אָן. דאָס ווײַבל אָבער־גייט אײַן, דאַרט אָפּ ווי אַ צעבראָכענער צווײַג.

די עלטערן אירע צוקוקנדיק זענען ביז גאָר באַצערט און פֿאַרשטייען ניט וואָס איז דאָ געשען, וואָס פֿאַר אַ קללה ס׳האָט זיך בײַ זיי אַרײַנגעמישט. אויף פּרנסה איז זיך נישט צו באַקלאָגן. געזונט — אויך דאַנקען גאָט. און דאָס צוגע־בונדנקייט צו אַנאַנד ווײַזט זיך אויס פֿאַרשטאַרקטער, פֿון זינט דאָס קינד לעבן איז זיי געשענקט. בײדע טרעטן זיי פֿון דער וויג ניט אָפּ. וואָס זשע איז דאָס פֿאַר אַ שטראָף...

באַקומט שמעון אין אַ טאָג דעם יונגן־מאַן אין גאַס צווישן פֿיר אויגן און פֿאַלט אים אָן מיט פּעכענדיקער רציחה פֿון אַ וואָלף. ער וואָרנט אים, אויב ער וועט אים נישט ביז צו אַ צל באַצאָלן דעם חוב, נאָך פֿאַר זײַן אָוועקפֿאָרן, זאָל ער דאָס געדענקען נישקשה, ער האָט בײַ אים אַ גוטן פּקדון, ער קען זיך אים אָפּנעמען ווען ס'איז.

ווי אַ צעבלוטיקטער איז דער יונגער־מאַן אַהיים מיט אַ ויצעקו און די יונגע טאַטע־מאַמע האָבן דעם סוד שוין מער פֿאַר זיך אַליין ניט געהאַלטן.

טז

דער פֿאָטער, אַן אײַנגעעקשנטער, פֿאַרגלייבטער חסיד, דערשרעקט זיך ניט. אויפֿגעזאָטן איז ער אָבער פֿון דעם פֿאַר־מעסט. אַ ייִד זאָל גאָר קיין מורא ניט האָבן אַזעלכע רייד אויסצוברענגען! און שוין שפּאַנט ער די פֿור, זעצט אויף די גאַנצע משפּחה זײַנע, דאָס פּיצעלע קינד אויך און אויסלאָזנדיק דאָס פֿאַרביטערטע האַרץ זײַנס צו די פֿערד, נעמט ער טרײַבן מיט אַ היץ אַזאַ, אַז סע זיפּט זיך די ערד אונטער די קאָ־פּעטעס. ער יאָגט צו זײַן רבין.

יח

פֿאַרגייט ניט די גאַנצע וואָך, אַז סע לויפֿט אָן אַ משולח אויף אַ פֿערד מיט אַ שליחות פֿונעם אַלטן צו שמעונען. שמעון איז שוין אונטער וועגנס. ער האָט געפֿילט, אַז דער שטורעם וואָס וועט באַלד אויף אים אַראָפּפֿאַלן האַלט שוין אין פֿאַר־גאַרטלען זיך מיט פֿײַער אַנגעלאָדענע וואָלקנס און דער רײַ־

טער, ניט פֿאַרגינענדיק זיך צו כאַפּן אַ ביסל דעם דעך פֿונעם שאַרפֿן געיעג, נעמט זיך ווײַטער נאָך זײַן סליד.

שמעונען אָבער האָט ער מער ניט דעריאָגט. ער איז פֿאַרטראָגן געוואָרן מיט די ווינטן חאָס קערן זיך מער ניט אום.

ר׳ יאָסיע

דעם אַלטן ר׳ יאָסיעס פּנים איז געווען אַ געלײַטערט שטיק זילבער און די מילכווײַסע באָרד זײַנע ביז צום גאַרטל — אַ גרויסער געדיכטער וואַלד.

אויף דערויף וואָס מענטשן גיבן אַוועק כּוח און מוח: פּרנסה, אַ דאַך איבערן קאָפּ, האָט ער קיין זאָרג ניט געהאַט. דער באַשעפֿער פֿאַרזעט ניט אַ ווערעמל אונטער ד׳ערד, אַ פֿייגעלע אויפֿן בוים. די וועלט איז זײַן היים, דער בטחון זײַן באַשיצער.

ר׳ יאָסיע וואַנדערט פֿון איין עק וועלט צו דער אַנדערער, פֿאַרשטענדיק אירע וווּנדערלעכע ווערק און ווערט ניט מיד גרונטעווען אין די טיפֿעניש צו דערוויסן זיך דעם תּכלית פֿון דעם אַלעמען, דערגיין אים ביזן קץ.

מער אָבער ער גריבלט זיך, און וויפֿל סע דאַכט זיך אים ניט אויס, אַז די פֿאַרבאָרגעניש פֿון מעשׂי־טבע אַנטפּלעקן זיך אים, מער בלאָנדזשעט ער אין בלינדזעניש. ברענגט אים דאָס שוין גאָר פֿון דער רו און ער הערט ניט אויף ווי אַן עכברוש בויערן אין די אָפּגרונטן. פֿאַרשיטן זיך אָבער די אויסהוילעניש מיט דעם אייגענעם אַרויסגעוואָרפֿענעם ליים.

איז ר׳ יאָסיע, גייענדיק אויף זײַנע וועגן, פֿאַרפֿאַלן געוואָרן אַ מאָל אין אַ וואַלד. דער וואַלד איז גרויס אָן אַן עק, פֿאַרוואַקסן אָן אַ וועג. בײַ טאָג בושעווען דאָרט גזלנים אַרום, בײַ נאַכט — ווילדע חיות. זעצט ער זיך אויף אַ הויכן ווילד פֿאַרוואַקסענעם בוים אַרויף און קוקט אַרויס אויף אַ הילף.

זענען פֿאַרגאַנגען טעג און טעג און קיין הילף איז ניט געקומען. דאָס ביסל צערונג וואָס ער האָט מיט זיך מיטגעהאַט לאָזט זיך אויס און די כוחות נעמען זיך מינערן.

דערזעט ער אין אַ נאַכט פֿון ווײַטן אַ שײַן און ווערט ביז גאָר צעטומלט. וואָרן ער ווייסט דאָך ניט, צי באַטײַט דאָס זײַן הילף צי גאָר זײַן סוף. קיין סכּנה אָבער איז פֿאַר אים סײַ ווי סײַ נישט פֿאַראַנען געווען, זײַן לעבן איז הפֿקר. און אויב ער שטעלט ניט אײַן, וועט אים באַלד אויסקומען פֿון הונגער אויסצוגיין.

איז ר׳ יאָסיע אַ ציטעריקער פֿון בוים אַראָפּגעקראָכן און גענומען זיך טאָפּן נאָך דער שײַן. די שײַן האָט געפֿירט צום ברעג פֿון וואַלד, צו אַן איינציק עלנט שטיבל וואָס אָרעמע מענטשן זיצן דאָרט.

אַז ר׳ יאָסיע האָט זיך מיט גרויס שרעק און מיט די לעצטע כוחות אַהין דערשלאָגן, איז ער געווען בײַ אַלע לעצט.

נעמען זיך די בעלי־בתּים מיט אימפּעט, מיט גרויס געדרודער גרייטן אַ סעודה. איינס רײַסט זיך פֿאַרן אַנדערן וואָס גיכער דעם ייִדן דאָס חיות צו דערקוויקן. נאָר עפּעס גאָרניט איז זיי צו די הענט. גאָרניט איז ניט אויף זײַן אָרט. מינטערט מען דערווײַל דעם אורח, וואָס פּאָכעט מיט דער נשמה ווי אין גסיסה, מיט גוטע רייד: אַז באַלד... אָט די רגע... מאַקע שוין... און אַליין מאַלן זיי ווי אין אַ מיל ליידיק שטרוי.

די בעל־הביתטע קען דאָס איינציקע טישטעך ניט אָפּ־זוכן. דער בעל־הבית ווידער שאַרפֿט דאָס פֿאַרזשאַווערטע שטומפּיקע מעסער אויפֿן שטיין וואָס פֿאַר דער טיר און ווערט ניט פֿאַרטיק. קיין הרודקעלע זאַלץ אויף דער המוצא איז אויך נישט פֿאַראַנען. אפֿשר אויפֿן בוידעם צווישן פּסחדיקן געפּעס. און צום טאָמע שפּיץ איז דאָס וואַסער צו וואַשן זיך די הענט

אויסגעגאַנגען, און די קערנעצע — אַ תחום שבת פֿון דער שטוב, פֿאַרגייט מיט די שאָפּעכצער אַ האַלבער טאָג.

און אַז דער אורח האָט דעם דעך דערצויגן צו דעם געגרייטן טיש, איז די גאַנצע סעודה ניט מיין געווען ווי אַ פּיסנע שטיק ברויט מיט זאַלץ.

צו וואָס זשע האָט וועגן אַ פּיסנע שטיק ברויט דער רעש, דער גאַנצער געפּילדער געטויגט? ווו נעמט זיך אַזוי פֿיל אַכזריותדיקייט צו פֿאַרזאַמען אַזוי פֿיל צייַט בעת בייַ אַ מענטשן הענגט דאָס לעבן אויף אַ האָר? האָט זיך אָבער ר׳ יאָסיע דערנאָך דערוווּסט, אַז דווקא דאָס איז געווען דער חסד.

בשעת ער האָט זיך צו דעם אָרעמעם שטיבל דער־שלעפּט, האָט זיך דאָרט קיין ברעקל נישט געפֿונען, חיפֿל אַ מויז צו זעטיקן, קיין געלט האָבן די בעלי־בתּים אויך ניט פֿאַרמאָגט, קוים אַ חפֿץ אויף אַ ברויט צו פֿאַרמשכּונען, און נאָך דעם ברויט האָט מען ערשט געדאַרפֿט שיקן אין אַ יישוב מייַלן ווייַט.

האָט דער אַלטער ר׳ יאָסיע געדרונגען דערפֿון די ראיה, אַז דאָס וואָס דער מענטש קען דעם קץ ניט דערגיין און ווייסט ניט בייַם אָנהייב דעם סוף איז די חכמה, דער גרויסער געגנאָד, אויספּלאָנטערן באַדאַרף מען זיך אויף דער וועלט ווי אַ פֿאָדעם פֿונעם קנויל.

קאָרטשעוו

א

ר׳ משה קאָרטשעווער און זײַן עלטערער ברודער ר׳ אַהרן טשערנאָבעלער, פֿאַרנדיק אַ מאָל אין איינעם אונטער חופּנס, הערן אין אַ שטעטל ערגעץ אָפּגעשטעלט און באַפֿאַלן חי פֿון אַ שטורעם, קליין און גרויס טומלט: רבים, הייליקע צדיקים, בענטשט אונדז, לאָזט אונדז אַ ברכה!

ר׳ משה, אונטערגעטראָגן, טוט אַליין אַ כאַפּ די פֿערד בײַ די וואַשקעס און שרײַט, אַרויסטרײַבנדיק פֿון דער בהלה, אויף קולי־קולות: מיר זענען קיין צדיקים נישט! מיר גיבן קיין ברכות ניט!

ר׳ אַהרן, געקריוודעט: היתּכן? ווי פֿאַלסטו אויס אַזוינס? און אַז דו ביסט נישט, וואָס זשע איז דאָס משמע?

ר׳ משה מיט אַן אײַנגעהאַלטן שמייכעלע אַרום די ליפּן: אויב אַזוי, איז דאָך דאָס די אייגענע קשיא אויף משה־רבנו; ווי אַזוי פֿאַלט ער עס אויס צו זאָגן: ונחנו מה? וואָס פֿאַר אַ שייכות האָט דאָס מיט זײַן ברודער אַהרן־הכּוהן? משה אָבער האָט געטראַכט: אַז משה איז גאָרנישט, איז אַהרן אוודאי נישט.

ב

ר׳ משה האָט נאָך זײַן פֿאָטערס פּטירה, דעם טשערנאָבעלער מגיד, קיין רבי ניט געוואָלט זײַן, מוחל דעם כּבוד

די איבעריקע ברידער זײַנע. ער וויל ניט. וואָס טויג אים אַן עסק מיט גאָט? צום צדיק קומען ייִדן מיט זייערע צרות זיך קלאָגן אויף גאָט. און דאָס רוב זענען זיי נעבעך גערעכט. באַדאַרף דער צדיק זיך אָננעמען די קריוודע און גוזר זײַן קעגן דעם הימל־געשריי. און כביכול דעם צדיק צוליב מוז מקיים זײַן. וויל ר׳ משה ניט זײַן טובה. ער וויל ניט, אַז גאָט זאָל אים צוליב מבטל זײַן דעם גזר.

פֿירט זיך ר׳ משה פּשוט און פּראָסט ווי סתּם אַ ייִד, אויסגעטון פֿון גאַנצן רבישן לבוש. ער וווינט ניט אין קיין הויף, טראָגט זיך ניט אין משי, קיין כאַלאַטן, קיין ספּאָדעק, און פֿאַרברענגט די טעג מיט די בטלנים אין איינעם אין קלויז.

אַ רבי אַז ער טרײַבט די חסידים פֿון זיך, ברענט ערשט דעמאָלט די אמונה בײַ זיי חי אויף זשאַר. און זיי זענען ניט אָפּצוטשעפּען ווי פֿליגן פֿונעם האָניק.

מאַכט זיך אַ מעשה. און פֿון דער מעשה אַן האָט זיך ר׳ משה זײַן גאַנץ לעבן מער ניט געקאָנט אָפּפּטרן פֿונעם עסק מיט גאָט.

ג

אין אַ תּמוזדיקן טאָג, ווען די זון קעמט מיט אָנגעגליטע טשוועקעס אין זויגט דעם זאָפּט פֿון די באָשעפֿענישן אַרויס, זיצן זיך אַ מאָל די קאָרטשעווער בטלנים אין קלויז מיט צע־כראַסטעטע קויטיקע העמדער, בלויז מיט די לאַנגע טליתים־קטנים צוגעדעקט, און דרימלען מיט פֿאַרגלאָצטע אויגן איבער די ספֿרים וואָס ליגן צעעפֿנטע פֿאַר זיי. בלאָנדזשענדיקע אײַנ־שלעפֿערנדיקע תּנועות, אַ פֿאַראייִנצלטער כראָפּ פֿאַרשטאַרקן דאָס נודנעקייט און צעפֿירן דאָס מאַטקייט אין אַ יעדן אבֿר.

ר׳ משה זיצט אויך צווישן די בטלנים, אויך דרימלענ־דיק און אין דעם אייגענעם הולך וואָס זיי.

אַ קוויטש האָט אין דער שטילקייט אַ שנייַד געטאָן און דעם עולם אויפגעוועקט. אַ ייִדענע שטייט אין מיטן קלויז, קלאָגט אויף כּלים און קלאַפּט זיך מיט די פויסטן אין קאָפּ אַרייַן: אַ צאָרן, אַן אומגליק האָט זיך אויף איר אויסגעגאָסן! חו איז דער רבי?... ווייַזט מען איר אָן.

ר׳ משה פּרווט זיך פֿאַרלייקענען. ער איז ניט קיין רבי. זי זעט דאָך אַליין. אַ ייִד מיט ייִדן גלייַך.

די אומגליקלעכע שטייט אָבער צו און נעמט פֿאַרטייבן מיט איר ווילדער יללה.

ר׳ משה קאַלטבלוטיק: וואָס עפּעס צו אים? וואָס האָט זי אויף אים דערזען?

זי לאָזט זיך ניט פֿאַררעדן, שטייט אַ צוגעהאַקסענע און סטוקעט אים גלייַך אין פּנים אַרייַן: נאָר איר, רבי, נאָר אייַער ברכה קען מיר אַראָפּברענגען די הילף!

דער קאָרטשעווער פֿאַרעקשנט: ער גיט קיין ברכה ניט. ער אַליין בשום־אופן ניט... מיט אַלע ייִדן דאָ אין איינעם וועט ער אויכעט ווינטשן.

גיט די ייִדענע ווי אַן אומגעריכטער דונער זיך אַ טראָג צו דער טיר, און אויסדרייענדיק דעם קאָפּ אויף צוריק—גיפֿטיק אַ שיפּע צווישן די ציין: רבי, דאָס וועל איך אייַך נישט מוחל זייַן... קיין מאָל ניט... ניט אויף דער וועלט און ניט אויף יענער וועלט!... און געטראָפֿן אין פּינטל אַרייַן.

מיט אויפגעזאָטענעם כּעס האָט ר׳ משה אַ טאַנץ אויף געטאָן:

— פֿאַרהאַלט זי! לאָזט זי ניט אַרויס פֿון דאַנען! די מרשעת! נאָך דאָס גייט מיר אָפּ: נאָך שטיין מיט איר בייַם מישפּט אויף יענער וועלט?

אַ בליק

די לאַנגע שטוב איז נעפּלדיק פון הייסער, דושנער פאַרע. אַ געשריי, אַ טומל הייבט די ווענט. די נאַכט איז שוין שטאַרק אַרײַנגעוואַקסן אין טאָג. יושבים, אַלט און יונג, אויסגעהונגערטע פונעם יום־כּיפּורדיקן תּענית, רײַסן זיך אַרום אַ גבר אַ ייִד וואָס שטייט אין ווײַסע זאָקן אויף אַ טיש, באַ־חאַפּנט מיט אַ גרויסן הילצערנעם לעפל און וואַרפט פון אַ טיפער כּלי אַ געקעכטס אין זייערע גאַרנדיקע זשמעניעס אַרײַן.

אַ טיר אין אַ זײַט טוט זיך האַסטיק אַ רײַס אויף. דער בעלדזער רב ווי אַ סאָסנע שטייט פלוצעם אויף דער שוועל. דאָס פּנים זײַנס איז הוילע באָרד און פון אונטער געדיכטע איבערגעוואַקסענע ברעמען ברעכן זיך צוויי בליצן.

טויטשרעק פאַרגליווערט בײַ אַלעמען די פּנימער. די אָטעמער פאַרהאַלטן זיך ווי בײַ שטיין געבליבענע זייגערס.

— חמורים! — דונערט ער — וואַכן האָרעוועט מען צו זײַן מענטשן און ווי באַלד נאָר דער פּרעס, זענט עך שוין ווי ווילדע חיות!

און סע פאַרקלאַפּט זיך די טיר מיט אַ הילך הינטער אים.

דער ניקאָלײַעווסקער סאָלדאַט

א

סאָראַ גאָטס רחמנות אויף דעם טאָמאַשפּאָלער ייִדן, ס'איז נישט צוצוקוקן דעם מענטשנס צער.

חדשים צײַט, טאָג־אײַן טאָג־אויס, בלאָנדזשעט ער אויף די עולם־התוהודיקע גאַסן אין מאָסקווע אַרום. פֿרעגנדיק זיך אויף דעם ניקאָלײַעווסקער סאָלדאַט בן־ציון, און קען זיך גאָר ניט דערוויסן. קיינער געדענקט ניט, קיינער ווייסט ניט פֿון אַזאַ בריאה. דאָס ביסל צערונג טאָפּעט זיך בײַ אים אויס: אויף קיין אַכסניא קלעקט שוין נישט. לעבט ער פֿון קאַרגע אומזיסטיקע מאָלצײַטן און וואַלגערט זיך אין בתּי־מדרשים און אין הקדשן.

דער טאָמאַשפּאָלער ייִד דאַרף דאָ שטיין פֿאַר אַ מישפּט וואָס שמעקט מיט קאַטאָרגע און די ישועה באַלאַנגט אין ניקאָלײַעווסקער סאָלדאַט.

צוליב זײַן אייגענעם עינוין וואָלט ער זיך שוין אָפּגע־זאָגט. ס'איז אים שוין אַלץ איינס. ער קאָן זיך שוין אַזוי פֿיל ניט אַרומבלאָנקען. די כּוחות שטייען פֿון אים אָפּ. איז אים אָבער דער ווייטעק אין צווייען. ראשית האָט ער אַ שליחות פֿונעם רבין. און אַחוץ דעם: אָן אַ שום טעם, אָן אַ שום זאַך גאָרט ער מסוכּן צו זען דעם וווּנדערלעכן מענטשן בחוש פּנים־אל־פּנים. אַז ר' ישׂראליצע רוזשענער שיקט איבער פּידיונות צו אים, איז דאָך דאָס ניט סתּם.

דער רוזשינער האָט דעם בעל־דין אַפילו ניט געהאַלט אויסהערן. ווי נאָר ער האָט זיך פאַר אים באַוויזן אויף דער טיר, האָט ר׳ ישראלציע שוין דערלאַנגט אים אין אַ פאַר־שנורעוועט בייטעלע ח״י רענדלעך און אָפּגעזעגנט מיט אָט דעם רמז: „אין מאָסקווע האָבן מיר קיין רשות ניט. בן־ציון, דער ניקאָלייעווסקער סאָלדאַט, איז דאָרט דער גאַנצער בעל־הבית. זוך אים דאָרט אַרויס פון אונטער דר׳ערד און גיב אים איבער דעם חוב! אין דעם זכות וועסטו געהאָלפן ווערן!"

איז דאָך דאָס אַ דבר ברור, אַז ער מוז אים געפינען.

שטאַרקט זיך דער טאַמאַשפּאָלער מיט דעם בטחון אַלץ אויף ס׳נײַ און שטייט ניט אָפּ צו וואַלגערן זיך איבער די גאַסן טאָג־איין טאָג־אויס אַרויסקוקנדיק אויף דעם באַגעגעניש.

ב

טרעפט זיך אין אַ נאַכט, דער טאַמאַשפּאָלער האָט אין זיין אַכסניא קיין אָרט ניט געפונען זיינע פאַרמאַטערטע אברים אויסצושטרעקן און בלייבט זיצנדיק אַנטדרימלט אויף אַ באַנק. נעמט נישט לאַנג, אַז ער ווערט ראַפּטעם פון אַ שטורך אויפ־געטרייסלט. און אַז ער רייסט דערשראָקן די אויגן אויף, דער־זעט ער פאַר זיך אַן אַלטן ייִדן מיט אַ ליכטיק לויטערן שמייכל אויפן פּנים. אַזאַ צורה האָט דער טאַמאַשפּאָלער פאַר דער גאַנצער צייט וואָס ער מעסט דאָ איבער די שטאָט ניט באַגעגנט.

שלום־עליכם! עליכם־שלום! סע פאַרטשעפּעט זיך אַ וואָרט צו אַ וואָרט און סע צעוויקלט זיך אַ שמועס.

דער ייִד איז ניט אַנדערש נאָר אַ שליח פונעם הימל. ער ווייסט ווו דער סאָלדאַט געפינט זיך און געדענקט נאָך

פֿון אַלטע צײַטן, ווי יענער האָט עס דעמאָלט מיט זיך געקאָכט און געקערט אַ וועלט.

ג

אין ניקאָלײַס צײַטן אַז בן־ציון איז אַהער צו קיין מאָסקווע אָפּגעגעבן געוואָרן פֿאַר אַ זעלנער, האָט זיך בײַ זײַן פּאָלק פֿון ערשטן טאָג אָן געטאָן מיט אים מעשׂים. פֿונעם קלענסטן ביזן גרעסטן איז מיט אים אויף: זײַנע פֿירעכצער גייען אַרויס פֿונעם גבֿול; וואָס פֿאַרן קיסר איז פֿאַרן קיסר און וואָס צו גאָט איז צו גאָט.

אַ יעדן טאָג אַז סע קומט דער זמן־תּפֿילה איז בן־ציון אויס סאָלדאָט. סע מעג זיך טאָן וואָס ס'איז נישט איז. אַפֿילו אין סאַמע געהויבנסטן מושטיר שטעלט ער, נישט אַנ־פֿרעגנדיק זיך בײַ קיינעם, אַוועק די ביקס אין אַ זײַט און גייט זיך דאַווענען.

אַ מורד במלכות איז מען מכבד מיט שמיץ. העלפֿט דאָס נישט, איז מען דעם אַנדערן טאָג מוסיף. נעמט ער אָן באַהבֿה. און אַזוי אַלע טאָג. צעברעגט זיך די רציחה און דער גוישער נצחון בײַ זײַנע עלטסטע און מע נעמט שנײַדן פֿון אים פּאַסן. אַ פּשוטער בשׂר־ודם וואָלט דאָס גאָר נישט איבער־געטראָגן. און מע שמײַסט און מע שמײַסט. ער אָבער בייגט זיך נישט.

האָט די מעשׂה זיך צעטראָגן איבער גאַנץ מאָסקווע און איז דערגאַנגען אַזש צו ניקאָלײַען אַליין.

ניקאָלײַ כאַפּט זיך פֿאַרן קאָפּ: אַ זשיד זאָל אַזוינס בכּוח זײַן! ער באַפֿעלט אַ צאַרסקע מאַנעווער: ער וויל זיך דאָס יידל אָנקוקן אַליין מיט די אויגן.

זענען זיך ביי דעם מאַנעווער צונויפֿגעקומען אַלע גע־נעראַלן און אַלע מיניסטאָרן, די גאַנצע שררה פֿון גאַנץ ראַסיי. צענער טויזנטער סאָלדאַטן צו פֿוס און אויף פֿערד מושטירן פֿון האַלבע נאַכט אָן, און ניקאַלײַ אַליין מיט דער גילדענער שווערד אין דער האַנט קאָמאַנדעוועט.

נאָר כאָוור אַז ס'האָט אָנגעהויבן שאַרײַען אויף טאָג, דערזעט זיך, ווי אַ סאָלדאַטל אַ קליינטשיקס, אַ צעבויגנס, טרעט אַרויס פֿון די רייען, פֿון זײַן גליד, דערנענטערט זיך ביז צום קיסר און צעשרײַט זיך אויפֿן ניקאָלײַעווסקער סאָלדאַ־טישן שטייגער:

— צאַר, ביז צו דער מינוט האָב איך דיר געדינט! און איצט מוז איך גיין דינען אַ העכערן, וועמען דו אַליין מוזסט אויך דינען!

אַ ציטערניש איז דעם טאַמאַשפּאָלער דורך אַלע אברים אַדורך. ער האָט שוין ביזן סוף ניט אויסגעהערט. און אויפֿ־רײַסנדיק זיך, ווי אַ ווינט, מיט באַנײַטע כּוחות, איז ער אַנט־לאָפֿן טון דעם רבינס שליחות.

ד

אויף אַ האַרטער פּריזבע איז געלעגן אויסגעצויגן חי אַ בר־מינן אַן אַלטיטשקער, די אויגן פֿאַרזשמורעט, מיט זייער אַ בייז, זייער אַ פֿאַרכמורעט פּנים. און אַז דער בעל־דין האָט זיך מיט אונטערגעהאַקטע דערשראָקענע טריט צו אים דער־נענטערט און אַ צעחושמטער אַ שעפּטשע געטון: רבי! האָט דער ניקאָלײַעווסקער סאָלדאַט מיטן גאַנצן לײַב זיך אַ טרייסל געטאָן ווי איינער וואָס ווערט פֿון אַ טיפֿן דימיון אַרויסגע־בראַכט און זיך צעכעסט מיט קולות אויף רוסיש:

— טשטאָ רבי? ק' טשאָרטו! סטופּײַ! איך וועל ברעכן אין דרײַען!

און אראפּשפּרינגענדיק פֿונעם געלעגער, געכאַפּט טאַקע אַ שטעקן׳

דער טאָמאַשפּאָלער האָט קוים נאָך צייַט געהאַט דעם רבינס פּידיון פֿאַר אים אַ שלייַדער צו טאָן און איז אַוועק חי פֿאַר אַ בייז הונדער׳

דער קמצן

װער נאָך מער װי טאָדרעס דער בעל־הלואה אַלײן איז אַ מבין אויף זײַנע מעשים; װער נאָך מער װי ער אַלײן קען אָפּשאַצן װי מגונה זײַן חסרון איז און װי נידעריק זײַן מדרגה.

אַ חידוש? אַ ייִד אַ יחסן, אַ למדן און אַ פֿרומער, װאָס ציטערט אימת־מװת פֿאַר אַ מינדסט עבֿרהלע. װעגן אָבער די אַלע מעלות זײַנע אין אײנעם נישט װיפֿל אַ האָר דאָס שװערקײט.

מילא, אַ קמצן. פֿאַרגינט מען זיך דאָס לעבן ניט. װע־מען װאָלט עס דען געאַרט? איז דאָס אָבער אַ פּראָצענטניק װאָס צאַפּט בלוט װי אַ פּיאַװקע. און רחמנא־לצלן, אויב עמעץ פֿון די פֿאַרשולדיקטע בײַ אים פֿאַרפֿעלט צו צאָלן דעם חוב, צי גאָר די עיסקא צו דער שעה, צו דער מינוט!

אָן רחמנות און װי אַ חיה־רעה פֿאַלט ער אָן די אָרעמ־סטע, די פֿאַרװאָגלטסטע און שינדט פֿון זײ שטיקער לעבע־דיקערהײט.

איז אים אָבער אַחר־המעשה ביטער גאָל. דער אימת־הדין נעמט האַמערן אים אין מוח אַרײַן. שרעק זעצן זיך אים אין די בײנער און װאַרגן בײַם אָטעם אָן אָן אָפּלאָז.

װי אַזוי זשע העלפֿט מען זיך? מיט װאָס פֿאַרענטפֿערט מען? האָט טאָדרעס מיט אַלע התפּעלותן געפּרוּװט צו ברעכן אין זיך די טיבעיה זײַנע. איז אים ניט געגאַנגען. תּשובֿות,

פֿײַניקונגען נוצן ניט׳ דער בעל־דבר שטאַרקט זיך אין אים וואָס מער, ניט בײַצוקומען.

דערוויסט ער זיך פֿונעם אַפּטער רב, דעם גרויסן פּועל־ישועות יענע צײַטן, און לאָזט זיך צו אים אין וועג אַרײַן. אולי וועט דער דאָזיקער צדיק בכוח זײַן אויפֿצוהייבן אים פֿון דער געפֿאַלענער מדרגה זײַנער, מציל זײַן די נשמה זײַנע פֿונעם פֿאַרקויפֿטקייט צו דער עבודה־זרה געלט. קיין חסיד איז טאַדרעס ניט געווען. נאָר אַז קיין שום פּעולה העלפֿט ניט, מוז מען דעם אופֿן אויך אויספּרוּוון.

און טאַדרעס האָט זיך נאָך אַן אויסמאַטערנדיקער נסיעה פֿון חדשים דערשלאָגן אין אַן ערב ראָש־השנה קיין אַפּטי.

צום רבין קען מען אָבער אין דעם טאָג ניט צוטרעטן, פֿאַר כל הון דעלמא ניט. ער איז פֿאַרנומען מיט די הכנות צו די פֿאַרכטיקע טעג.

טאַדרעס איז דערפֿון זייער צעמישט. מע נעמט אים דעם ווינט פֿון די פּאַכוועס. איצט דווקא. איצט איז דער שעת־הכושר. באַשליסט ער בײַ זיך צו היטן די טיר פֿון דער שול ביז דער רבי וועט דאָ דורכגיין. ווער ווייס וויפֿל דעם סיבות זאָל דערלאָזט דען? ווי נאָר דער אַפּטער דערנעענטערט זיך, שלײַדערן אים די אָרומי־קע אַלץ ווידער אַוועק. קען ער זיך נישט דערשלאָגן. הייבן אין אים אָן טונקלען ספֿקותן, צי וועט ער בכלל עפּעס דערגרייכן.

ראָש־השנה נאָך די תּקיעות טרעט פּלוצעם דער אַפּטער רב אָפּ פֿונעם עמוד, לאָזט זיך צווישן גרויסן געדיכטן עולם, וואַרפֿט איבער אַ פּנים נאָך אַ פּנים און שטעלט זיך אָפּ פֿאַר טאַדרעסן. דאָ אָבער גיט ער זיך אַ וואָרף צוריק, מעסט אים אָפּ אין דער גאַנצער גרייס און טוט אים אַ ווונק נאָכצוגיין אים ביז צום עמוד. נאָר איידער נאָך ער באַווײַזט, דער קמצן, אַ טראַכט צו טאָן, ווי ער געפֿינט זיך, כאַפּט אים אַ שלעפֿער־דיקייט אָן, נישט צו האַלטן זיך אויף די פֿיס. מעשי־שטן...

אום ראָש־השנה··· דערצו נאָך בזמן תפילה··· נאָר וואָס ער פּאַלט גישט אוּם· טוט דער אַפּטער רב אַ הייב אויף דעם טלית פון איבערן קאָפּ, אַ דריי זיך אויס צו אים און אַ ווונק זיך צוצווזעצן· ווערט ער אין דער רגע אַנטשלאָפן און חלומט:

ער ליגט אין דער היים שטאַרק פאַרשלאָפט· טעג נאָך אַנאַנד פאַרגייעך· קיין רפואות נעמט ער ניט און קיין דאָקטער רופט מען ניט· אַ שאָד געלט· די היץ אָבער טרעט ניט אָפּ און זיין מצב פאַראַרגערט זיך פון שעה צו שעה· צעבערעכט ער זיך און לאָזט ברענגען דעם היימישן רופא· באַטראַכט אים דער רופא און האָט צו זיין מסוכן חלאת קיין הילף ניט· פון דעסט וועגן באַדאַרף מען, מיינט ער, אַלדינג איינווענדן וואָס סע שטייט אין מענטשנס הענט· דער באַוווסטער מומחה פון דער אַנדערער שטאָט וואָלט נאָך אפשר געקענט עפּעס אויפטון· ווי אַזוי זשע פאַרגינט מען זיך? בלייבט דער חולה אויף גאָטס באַראָט און שטאַרבט נאָך אַ קורצער צייט אַוועק·

אין שטעטל איז אַ יום־טוב· גאָט האָט זיך אָנגענומען די קריוודע פון די אָרעמע, די פאַרשאָלטענע· אָפּגעשניטן אים די יאָרן און פאַרנומען פון דער וועלט· ס'איז געקומען די צייט זיך אָפּצורעכענען, נקמה נעמען פאַר אַלע זיינע אַכזריותן און די שפיכות־דמים ביי זיין גאַנץ לעבן·

די חברה־קדישא פאַרלאַנגט אַ מטמון פאַר זיין קבורה· זענען דאָך די יורשים עפּעס דעם טאַטנס קינדערלעך, ווילן זיי אַפילו דערפון ניט הערן· פאַרגייען טעג און די שטאָט מיט די יורשים קומען צו קיין טאָלק ניט· קיינער פון די צדדים גיט ניט נאָך· טראַכטן די קינדער דעם נפטר אַוועק־צופירן אין אַ מקום אַ פרעמדס ווו מע קען זיי ניט און צו באַגראָבן אים דאָרט פאַר אַ שיבוש· ווער זשע דערלאָזט דען? קהל איז אויף דער וואַך· קליין און גרויס באַהיט די וועגן· דאָס מת אָבער לאָזט זיך הערן· פאַלן די יורשים אויף אַן

המצאה, גייען אָועק צום גלח, ביי אים פֿרעגן אָט וואָס: צי ער וואָלט ניט זיין באַוויליקט צו לאָזן באַגראָבן דעם פֿאָטער אויפֿן גוייִשן צווינטער. דער גלח קוועלט אָן; ער טאָפּעט זיך: בכבוד! אַפֿילו בחינם. אַ קלייניקייט נאָר פֿאַרלאַנגט ער: אַנטון דעם טויטן אַ צלם אויפֿן האַלדז. אַ צלם?... נאָר ביים גלח איז דאָס ניט אַפּצורייסן. מילא... די בנים זענען מסכים.

קומט דער גלח מיט גרויס פּאַראַד פֿאַרנעמען דאָס מת אויפֿן צווינטער. און אַז ער בייגט זיך מיטן צלם אין דער האַנט צום מת, וועקט דער אָפּטער ר׳ב דעם קמצן און אַ בי־טערער שמייכל אויפֿן אָפּטערס ליפּן קנייטשט אויס די שאלה:

נו, ווי געפֿעלט דיר?

דער פּרנס

א

צעפֿלאָכטענע בערד הענגען פֿון ברענענדיקע וועקסענע ליכט אַראָפּ און מאָלן ווילד צעצויגענע קריכערס אויף די פֿאַררייכערטע ווענט.

איבער לאַנגע טישן, אויסגעשטעלטע ווי אַ חית, בייגן זיך צעקרימטע פּנימער. געגדזענע פּענען, לאָזנדיק שוואַרצן טוי נאָך זיך, שאַרן זיך פֿלינק אויף גלאַנציקע פּאַרמעטן און קולות פֿאַרדבקעטע שטויסן זיך, איבערחזרנדיק פֿאַרשריבנס בעל־פּה.

ר׳ חיים סאַנדזער, ווי אין וועג אַרײַן, די ראַצעמאַרענע ראַזעהוולקע אויף איין אַרבל, דעם שמוישענעם קאַפּעק אויפֿן קאָפּ, שלעפּט זיך מיטן קראַנקן געשווילטן פֿוס איבערן חדר, וואַקסט אַט אויס בײַ די טישן, מוסרט פֿאַר געגרײַזט פֿאַרשרײַבענע סברות, און באַלד ווידער בײַם כּיור, באַגיסנדיק די צעווייקטע הענט זײַנע מיט קוואַרטן וואַסער. צווישן די ליפּן מאָלן זיך בײַ אים תּפֿילות. אַ ייִד אַ דאַרער, אַן אויסגעצויגענער ווי אַ סטרונע, וואָס איז אים אויף די טריט, זאָגט אים מיט פֿרומעם ברען זוהר אין די אויערן אַרײַן. און ער, דער אַלטער, קנייטשט אַלץ די ביינערדיקע פּלייצע, פֿאַרציט אַלץ דאָס לעכערדיקע פּנים זײַנס און הערט נישט אויף שיסן מיט פֿײַלן פֿון זײַן אַנציינערדיק מויל:

— גויעץ איינער! וואָס פֿאַרדרייסטו די ווערטער פֿונעם הייליקן זוהר? נאָך ניט צײַט צו קענען פּראָסט עברי?

— און דו דאָרט (טײַטלענדיק צו אַן אַלטן כּופֿר בײַ די טישן), וואָס פֿאַרגרײַזסטו דעם מחבר? ׳עסט נאָך אָנמאַכן אַ צרה׳ סאַראַ בושה אַ פּשוטן דין ניט קענען מצמצם זײַן! כ׳על בר׳עכן רוק־און־לענד!

די נאַכט פֿאַרבלויט זיך טינקעלער.

די אײַליקע פּענען זענען פֿון מידקייט אָפּגעשטאַנען. איינצלנע שלעפּן זיך נאָך שלאָבעריקע, און קעפּ נעמען דרימלען אויף געדיכט באַשריבענע שאלות־ותשובות.

דער סאַנדזער רב ציטערט אויף בײַ איטלעכן שאָרך, בײַ איטלעכן טריט, און לאָזט זיך מיט אימפּעט צו דער טיר.

די שײַן פֿונעם לעצטן וועקסענעם ליכטל גייט אײַן און דער טאָג אין גרויען אײַנהיל ברעכט זיך דורך די שויבן. אויף דער טיר באַווײַזט זיך אַ ליכטיקע צורה. דער סאַנדזער רב טוט צו אים אַ טאַנץ צו, כאַפּט אים אַרום מיט אָפּשײַ, מיט פֿרייד, ווי מ׳ע כאַפּט אַרום אַ ריינקייט:

— שלום־עליכם, רבי ר׳ מענדעלע ליסקער! שוין פֿון נעכטן אויף דער נאַכט אַן קוקן מיר אויף אײַך אַרויס.

ר׳ מענדעלע, אַ צערעשטער:

— פֿון וואַנען ווייסט עס דער רבי, ווי אַזוי איך הייס און פֿון וואַנעט איך קום?

— כאַ־כאַ־כאַ, צעלאָזט זיך דער אַלטער גאָר געהויבן, פֿון וואַנען איך וויס? סע לײַכט דאָך אונדז אויפֿן גאַנצן וועג אײַערן אַהער.

ר׳ מענדעלע פֿאַרלירט די קאָלירן אין פּנים און די אויגן זײַנע גאַפֿן מיט שרעק אויפֿן סאַנדזער רב, וואָס צע־היצט זיך ערשט מיט התפּעלות:

— און נאָך און נאָך ווייס איך... איך ווייס אפילו, אַז אין זכות פון דער מוטער אייערער, דער בייגל־בעקערין, וואָס האָט מקדש־השם געווען, זענט איר אויף דער וועלט געקומען!

ב

ליסק, אַ שטעטעלע אין זיבנבערגן, ווערט אַ מאָל אין אַ פאַרנודעטן זומערדיקן נאָכוואַרעמעס פונעם בלייערענעם פאַרמאַראַטשעטן דרימל אויפגעטרייסלט. דער שמש פאָכעט מיט דער צעווייעטער בייזער באָרד זיינער איבער די געסלעך, שטעכנדיק מיטן געלענקיקן קוויטש פון אַ ווילדן פויגל, און קלאַפט:

— אין שול אַריין! אין שול אַריין רופט דער פרנס די גאַנצע שטאָט!

אַ גרויל גייט איבער די לייבער: וואָס שוין ווידער?

דער פרנס איז דער צורר פון דעם דאָזיקן שטעטל. יאָרן שוין האָט מען פון אים דאָרט קיין מנוחה ניט. ער איז דער כל־ולך ביי דער שררה, דער ליכטפּאַכטער אויכעט. אַ ייִדן פאַרשטערן דעם שבת, פאַרנעמענדיק ביי אים פּרייטיק פונקט צו ליכט בענטשן די ליכט מיט די געזילבערטע לייכטער אין איינעם, איז זיין תענוג. דער גרויסער נחת־רוח איז אים אָבער, וואָס ער האָט בייד אָנצובריענגען אומגליק אויף מענטשן, ווען ס'איז אים נאָר ליבי און חלילה סע פאַרמעסט זיך עמעצער קעגן אים, גייט ער מיטן מעסער: פאַרמסרט מיט די שרעקלעכסטע בילבולים.

פאַר זיין רחבותדיקן הויז אין מיטן שטעטל ליגט ער זיך אויף אַ באַנק דעם גאַנצן טאָג צעלייגט און מושלט מיט געשפּעט, מיט ביזויס איבער זיין מדינה. דער פליכיקער קאָפּ

איז ווי אָן אַ האַלדז מיט דער גראָבער פּלייצע צונויפגעוואַקסן, פֿון אויפגעלאָפֿענע שפּעלטלעך אין פּנים שפּיליען צוויי שוואַרצע פּינטלעך און די באָרד, אַ ברייטע ווי אַ פֿאַרטעך, קרײַזלט זיך ביז איבערן פּעטן בויך זײַנעם. קיין פֿאַרהוילנס איז פֿאַר אים ניט פֿאַראַן: פֿון אַלעמען, ווו און וואָס סע קאָכט זיך, ווייסט ער דער ערשטער. זײַנע מישטאַליערס זאָרגן דערפֿאַר.

ג

לעבט זיך אַ פּאַר־פֿאָלק בצימצום און דערנערט זיך פֿון בייגל באַקן. די לײַט לעבן שטיל און פֿרום און זענען צופֿרידן מיט דעם וואָס גאָט באַשערט. איין זאָרג גיט קיין רו ניט: ס׳איז קיין קדיש נישטאָ. קומט דאָס פּאַר־פֿאָלק צום רב בעטן די בקשה זייערע אין זײַנע תּפֿילות אַרײַנצונעמען.

שטייט צו מאָל אין פֿראָסטיקע ווינטער־פֿאַרטאָגן מיט אַ פֿאַרקלעמט האַרץ די בייגל־בעקערין, דעם שווערן קויש אויף די פּלייצעס, אונטער די פֿענצטער פֿונעם רבס דירה און נעמט אין זיך אײַן ווי אַ רפֿואה אַ סגולה: דעם פֿאַרצאַרטן און מתיקותדיקן ניגון פֿונעם רבס תּורה לערנען.

איין און איינציקן קען דער פּרנס אין שטעטל ניט בײַקומען: צום רב דערגייט זײַן שליטה נישט. מיט וואָס פֿאַר אַ רישעותן ער האָט זיך שוין צו אים נישט געפּרווט, נעמט עס ניט. דער רב נעמט אַלץ אָן באַהבה. פֿאַרוועט אים דער פּרנס די שול, דאַוונט דער רב בשתיקה מיט אַ מנין אין דער היים. ווערט ער אים צו נעמען רח״ש, איז — נישט. נעמט ער אים דעם קאַרגסטן ביסן פֿונעם מויל, שטעלט אים דאָס וואָכנ־געלט אָפּ — טראָגט עס דער רב מיט שימחה. די יסורים וואָס קומען אים דורך דעם דאָזיקן רשע זענען אים ביז גאָר אָנ־געלייגט. דאָס קען דער פּרנס ניט איבערטראָגן. מיטן אוויר פֿון דעם דאָזיקן הייליקן ייִדן ווערט אים דער דעך פֿאַרשלאָגן.

און סע הערן אין אים די קליפות ניט אויף מאַרדעווען עפּעס צו פאַרטראַכטן דעם כנגד זיינעם גובר צו זיין.

פאַלט אים די אָרעמע בייגל־בעקערין אויפן זינען און ער פאַרוואַרפט די נעצן זי אין זיינע תחומען אַריינצונאַרן. ווי ווען ער וואָלט זי ערשט דערקענט, באַכאַפּט אים פּלוצעם אַ גרויס רחמנות אויף דעם פלאָגעניש אירן: דער שווערער קויש בייגל איז איר ווי אַ צוגעוואַקסענער האָרב צו דער פּלייצע. דער פרנס קען ניט צוקוקן, ווי זי ברעכט זיך נעבעך איין פאַר דער בידנער פרנסה, און ער נעמט האָבן השגחה אויף איר. טיילט ער איר צו פון דער קהלס־פּושקע, פאַרגרעסערט איר דאָס לייזונג און זעט איר צו זייטיקע פאַרדינסטלעך.

די בייגל־בעקערין מיטן מאַן אירן זענען אָבער דערמיט ניט גליקלעך. ס'איז זיי ניט גוט וואָס סע קומט זיי אויס צו עסן אַ זאַטער שטיקל ברויט דורך אַזאַ מין בריאה. סע ווייעט אַ מורא אויף זיי.

און דער רגש האָט ניט אָפּגענאַרט.

אין אַ טאָג רופט דער פרנס די בייגל־בעקערין צו זיך, נעמט זי אַריין אין אַ חדר־מיוחד און פּרוּווט זיך זי פאַרגיין מיט דעם אופן: סטייטש, פאַר אים, וואָס האָט זי אויפגעריכט, וואָס טראַכט נאָר פון איר גוטס וועגן, באַהאַלט זי אויס אַ סוד! פאַר אים אָבער קען מען זיך ניט אויסבאַהאַלטן. ווייסט ער, אַז ס'איז איר געשען אַ גרויסער בזיון: מע האָט זי גע־בראַכט צו אַ גרויסער זינדי און ער איז ערב פאַר אַלעמען.

די יידענע, אַ צעחושטע, בלאַנקעט ניט צעשראָ־קענע אויגן אין דער הויל און באַנעמט ניט וואָס דאָס מיינט.

— חצופה, האַ?... דו ווילסט עס פאַרשלינגען? ווילסט עס פאַרלייקענען?... זאָגן אפשר, אַז דער רב, דער צדיק דיינער, האָט דיך אייערנעכטן ביי נאַכט נישט מאַנס געווען?...

זי פֿילט די וואָג ניט אונטער זיך· דער קאָפּ ברענט איר און טראָגט זיך פֿון די אַקסלי·

— הער נאָר!—רײַסט דער פּרנס אויף דעם פּיסק אויף אײַנצושלינגען—דו װעסט פֿאַר קהל מעיד זײַן, אַז מיט די צען רענדלעך וואָס איך גיב דיר דאָ האָט ער געוואָלט זיך אויס־קויפֿן פֿון דיר! אויב אָבער ניט, אויב דו וועסט זיך דער־וועגן מיר צו ווידערשפּעניקן, וועל איך דיך מיט דײַן מאַן און אַלע דײַניקע אויסוואַרצלען!

ווי אַן אונטערגעשטאָכענע האָט די יידענע מיט אַלע אברים אירע זיך אַ ריס געטון צו אים: וואָס רעדט ער?··· אַזאַ שקר־ביקבול?!···

דער פּרנס צעגייט איצט פֿאַר נחת·

זעט די אומגליקלעכע, אַז ס׳איז שוין אויף איר אויס־געפֿאַלן אַ פֿינצטערער גזר, הייבט זי אויף אַ קלאָג וואָס וואָלט שטיינער גערירט: מיט וואָס האָט זי זיך אַזוי ביטער פֿאַר־זינדיקט? ווי אַזוי קען זי נעמען אַזאַ חטא אויף זיך?··· מיט וואָס וועט זי זיך דאָס אויסלייזן, מיט וואָס זיך אָפּוואַשן··· נאָר מער זי בעט זיך בײַ אים און קאַטשעט זיך צו זײַנע פֿיס ווי אַ צעטרעטענער וואָרעם, גרעסער איז זײַן פֿרייד, העכער וואַקסט אים דאָס האַרץ פֿאַר גדולה, און ער הערט ניט אויף שפּעטן אין איר פּנים אַרײַן דאָס געלעכטער פֿון אַ שדי

ד

סע הילכט דאָס אײַליקע צוקלאַפּן לאַדנס פֿון קלייטן און שטיבער, ווי ווען גזלנים באַפֿאַלן אין מיטן העלן טאָג: דאָס גאַנצע שטעטל ציט ווי בײַ אַ לוויה פֿון אַ חשובן נפֿטר צו דער שולי

די ספרי־תּורות, אויסגעטונענע פֿון די קרוינען, פֿונעם אַנדערן זילבערענעם באַהענג. בייגן זיך אָבלדיק פֿונעם צע־עפֿנטן אָרון־קודש אַרויס און די ברענענדיקע וועקסענע ליכט אין אַלע הענגלייכטער און אין אַלע העססעס אויף די ווענט נעפּלען מיט טשאַדענדיקע רויכעס.

אויף דער בימה אין קיטלען, מיט טליתים איבער די קעפּ, שטייט דער פּרנס מיט אַן עדה און דאָס מריטשענדיקע קול פֿון שאַלנדיקע שופֿרותן ברעכט די ווענט. דער עולם, ווי געקאָוועט ביי די פּיס, קוקט מיט פֿאַרשטאַרצטן שרעק זיך איינס דאָס אַנדערע אין די פּנימער און פֿון אויבן, פֿון דער ווייבערישער שול, כוואַליעט אַראָפּ אַ געוויין ווי ביי ונתנה־תּוקף.

אַ זעץ מיטן פּראַלניק אין שולחן אַריין און דער פֿויגלישער קוויטש וואָס רייסט זיך אַרויס פֿונעם שמש האָ־מעוועט די גוואַלדן:

— שאַ זאָל זיין! דער פּרנס הייסט דער אשה מיטן נאָמען... זיך באַווייזן פֿאַר קהל!

דער עולם מיט אויפֿגעריסענע מיילער הייבט די קעפּ פֿון די איינגעבראָכענע אַקסלען, שפּאַרט מיט די אויגן צו דער פֿאַרזונקענער טיר. זי אָבער באַווייזט זיך ניט.

דער שמש קלאַפּט צום צווייטן מאָל, זי קומט אַלץ נישט אַריין. פֿאָכעט ער מיט דער צעווייעטער בייזער באָרד אַהין און צוריק און טוט מיטן פּראַלניק אַ שאָס צום דריטן מאָל:

— דער פּרנס איז אויף דיר גוזר די רגע צו שטיין דאָ!

די טיר האָט זיך אַ האַק אויף געטון. אַ ייִדענע, מיט אַ גרויסן שאַל פֿאַרהילט, גיט צו דער בימה אַ יאָג און פֿאַלט מיטן קאָפּ צו די טרעפּלעך צו.

דער פּרנס פֿאָנפֿעט צעקנוידערטע ווערטער פֿון אונטערן טלית אַפֿיר:

— זײַ זיך מתוודה! זאָג פֿאַר אַלע ייִדן דאָ וואָס דו ווייסט!

זי רירט מיט קיין אבר ניט. אַ קרעכץ נאָר אַ דורכ־שנײַדנדיקער ברעכט זיך פֿון איר אַרויס.

דער פּרנס, אַראָפּשלײַדערנדיק דעם טלית פֿון איבערן קאָפּ, טוט מיטן גאַנצן עזות אין זײַן פּרצוף אַ חײַשן ברום:

— שפֿלה, זאָג וואָס דו ווייסט!

די ייִדענע האָט זיך פֿון דער ערד אַ שטעל אויף געטון; קוקט מיט אַן אויסגעלײדיקטן בליק אַרום זיך, שאָקלט זיך אַ רגע ווי אויף אונטערגעהאַקטע פֿיס און נעמט באַלד זיך הייבן איבער די טרעפּלעך מיט געוויגענע טריט, צושטעלנדיק זיך צום פּרנס.

אַ שטילקייט ווי אַרום אַ שטאַרבנדיקן ציטערט אין דער לופֿט.

די בייגל־בעקערין קנעט עפּעס צווישן די דאַרע פֿאַר־האָרעוועטע הענט און שטאַמלט סאָפּענדיק ווי אין אַ שלאָפֿ־קייט פֿון זיך אַרויס:

— וואָס איך ווייס?... איך ווייס, דו ביסט אַ הולטײַ... אַן אויסוואָרף... אַ פּושע־ישראל... איך ווייס, אַז דו ווילסט מיך פֿאַרזינדיקן פֿאַר גאָט און פֿאַר לײַט... דו ווילסט מיך פֿאַרדאַרבן, איבערגעבן די נשמה מײַנע דער שאול־תּחתּיה...

און אַ וואָרף געבנדיק די רענדלעך אויפֿן שולחן, טוט זי אַ טאַנץ אונטער אין דער הייך, און צעשרײַט זיך מיט אַן אוממענטשלעך קול:

— זעט נאָר, ייִדן, מיט אָט דעם געלט וויל ד ע ר אַשמדאַי מיך בייטן מוצא־שם־רע צו זײַן אויף אַ צדיק, אויף אונדזער ר ב!

דאָס אויסגעשריי אירס יאָגט זיך ווי דאָס הרימען מיט אַ שווערן גלאָק צווישן די ווײַלן און דעם געסקלעפּ, און דאָס ווידער־

קול, וואָס שלאָגט זיך דונערנדיק צוריק, צעמערשט די מוחות. ס'האָט מיט דער שול אַ ציטער געטאָן, אַ משוגעת צעבונטעוועט זיך. פֿון אויבן נעמען ווײַבער וואַרפֿן לײַכטער מיט ברענענדיקע ליכט. מענער מיט שוימענדיקע פּנימער שפּרינגען אויף טיש און אויף בענק, שלײַדערן מיט אַראָפּגעריסענע קליידער פֿון זיך, רײַסן זיך מיט שטענדערס, מיט מעשענע העספּס פֿון די ווענט און מע ברעכט און מע קידעט וואָס סע קומט נאָר אונטער.

פּלוצעם גיט דער עולם ווי צונויפֿגעבאַלעוועטע קלו־מעקעס זיך אַ וואָרף צו דער טיר, צו די פֿענצטער. אַ פֿלאַם טאַנצט אין דער לופֿטן, צעפֿליט זיך איבערן גאַנצן חלל און צינדט פֿון אַלע עקן...

דער פּרנס, אַ ברענענדיקער שטורקאַטש, טראָגט זיך איבער דער אויסגעליידיקטער און אין פֿײַער זיך טוקנדיקער שול, פּרוווט ווי אַ מויז זיך דורכרײַסן פֿונעם קאַפּקאַן און ווערט פֿונעם פֿלאַקער פֿאַרשלונגען אַלץ מער און מער.

אויף דער גרויסער החתונה

אָסטילע איז פֿאַרשיט מיט מענטשן ווי מיט מורעשקעס. די צוויי און זיבעציק צדיקי־הדור מיט זייערע חסידים זענען זיך צונויפֿגעפֿאָרן באַשיינען די החתונה פֿונעם אָפּטער רבס אוראייניקל. מענטשן טויזנטער אויף טויזנטער שטייען זיך איבער די קעפּ, אַרויסקוקנדיק מיט אומרו אויפֿן פֿאַרשפּעטיקטן מחותן ר׳ ישראלציע רוזשינער.

ר׳ שמעון יאַראָסלאַווער, דער זקן צווישן די צדיקים, אַן אײַנגעשרומפּנס, אַ צעבראָכן ייִדל, שטופּט אויך זיך צווישן דער מאַסע מענטשלעכע גופֿן. קיין פּלאַץ טרעט מען אים ניט אָפּ. ער זעט זיך ניט אַרויס. אים אָבער גייט ניט אין כבוד. ס׳איז אים ביז גאָר טשיקאַווע זיך וואָס גיכער צו באַגעגענען מיטן רוזשינער, דעם וווּנדערלעכן רבין מיטן פֿירעכץ פֿון אַ מלכות.

אַ רבי וואָס פֿאָרט אין גילדענע קאַרעטעס, וווינט אין אַ פּאַלעץ מיט ווענט אויסגעקלאַפּטע פֿון רענדלעך און דילן פֿון זילבערענע מטבעות, און וואָס אין זײַן הויף שפּילן קאַפּעליעס אַ יעדן טאָג ווי פֿאַרן קיסר.

און טאַקע באַלד דערהערן זיך גלעקערקלאַנגען. די מאַסע גיט זיך אַ צעשפּאַלט אויף גלײַכע חי מיט אַ ווירע צעשטיילטע צחיי העלפֿטן און אַ קאַרעטע אַ פֿאַרגילדטע, מיט שוימענדיקע פּעך שוואַרצע אָגערס, לויפֿט אָן און טוט ראַפּטעם זיך אַ שטעל אָפּ.

דער רוזשינער בייגט זיך פֿון דער קאַרעטע פֿון ביידע זײַטן אַרויס איבערזיפּנדיק איטלעכס פּנים. און אַז ער דערזעט ר׳ שמעון יאַראָסלאַווער, וואָס רײַסט זיך חי אַ שווימער, מיט אַ קורצן אָטעם, דורך די כוואַליעס מענטשן, טוט ער צו אים אַ

שפרינג אראפ, כאפט אים ארום מיט גרויס פרייד, און פארבעט אים אריינזעצן זיך מיט אים אין דער קארעטע.

פארט מען, מע פארט דערווייל ניט אין שטעטל אריין, נאר גלאט אזוי זיך. און די פעך שווארצע אגערס טראגן זיך ווי אויף ווינטן.

ביידע זיצן שווייגנדיק און זעען פון דער אייגענער בענק־שאפט פארכאפט; ביידע פלאנטערן אויף איינער און דער זעל־בער סטעזשקע, אז זיי קענען זיך אזש נישט אויסמיידן: די גאולה איז זייער געדאנק.

ר' שמעון טוליענדיק זיינע מידע פון דער הייטער נסיעה אויסגעמאטערטע גלידער צו די ווייכע פליושענע קי־שעלעך האט דא ארום זיך דעם אחיר פון מלכות דערפילט און זיינע רעיונות פליען און מישן אויף פאר אים פארגאנגענס: דער כוהן־גדול שטייט אים באשיימפערלעך פאר די אויגן טוענדיק די עבודה און די לויים הערט ער זאגן שירה אויף זייערע כלים. איז אים אזוי ווויל, אזוי זיס, אז סע וויל זיך אים שוין קיין מאל ניט צעטיילן זיך פון דעם תענוג.

ביים רוזשינער איז דער הויכער שטערן מיט פינצטער־קייט אנגעצויגן. דורך די שווימענדיקע וואלקנס פון זיין לאנגן מיט פערל און סאפירן גליענדיקן ליולקע־ציבעק זעט ער עמלקן. ער זעט אים ווי ער שטייט נאך אלץ און פארווערט ישראלן דעם וועג צו זיין היים; א מכשול וואס וועט באשטיין, ביז וואנען דער ניצוץ־עמלק אין אייגעם מיט די שונאי־ישראל וועלן ניט אויסגעלאשן ווערן.

און ר' שמעון הערט ניט אויף פליען מיט די רעיונות.

נעמט דער רוזשינער דערציילן א מעשה און שלאגט אים פון דימיון ארויס:

א מלך וואס האט געקיניגט איבער טויזנט מדינות וויל זיך בויען א פאלעץ אזא וואס אזוינס האט נאך קיין שום שר,

קיין שום מלך נישט פֿאַרמאָגט; אַ פּאַלעץ וואָס צו זיין אויס־
טערלישקייט איז נאָך קיין גלייכן נישט געווען: ער זאָל זיך
אויפֿהייבן ביז אונטער די שטערן, מע זאָל פֿון אים קוקן איבער
די מדינות און אים אָנזען פֿון דער הייטער וועלט; ער זאָל
מיט זיין שיינקייט פֿאַרפֿינצטערן די זון.

הייסט דער מלך מיט קיניגלעכע באַפֿעלן צונויפֿרופֿן
געריהמטע מייַנסטערס פֿון זיינע אַלע טויזנט מדינות. קומען
זיך די גרעסטע מייַנסטערס אין דער קרוינשטאָט צונויף, זיצן
דורך די טעג און דורך די נעכט אַ לאַנגע צייַט אַחעק באַ־
טראַכטנדיק דעם עינין צוליב וועלכן דער מלך האָט
זיי אַהער צונויפֿגערופֿן און קענען זיך צו גאָר נישט דער־
טראַכטן: ס'איז אַ דימיון, אַ פֿאַנטאַזיע, נישט קיין מעשי־
ידי־אָדם! דער מלך אָבער טרעט נישט צוריק. ער וויל זיך פֿון
דעם רעיון נישט צעטיילן. צעשיקט מען רייַטערס מיט קיניג־
לעכע בריוו איבער גאָר דער וועלט און בעט אַז חו ערגעץ
סע געפֿינט זיך אַן אויסגערופֿענער מייַנסטער זאָל ער קומען
צום מלך. אַ יעדנס טרחא וועט באַלוינט ווערן מיט כבוד און
גרויס עשירות.

גייען יאָרן נאָך יאָרן, און מייַנסטערס פֿון אַרבע־פּינות־
העולם הערן נישט אויף ציִען אין דער קרוינשטאָט אַריין.
קיינער אָבער פֿון זיי איז נישט ביכולת דעם קיניגלעכן ווונטש
אויסצופֿילן.

ויהי היום דערוויסט זיך אַ ייִד אין די מרחקים פֿון
דעם דאָזיקן מלך וואָס וויל זיך בויען דעם וווּנדערלעכן פּאַלעץ
און ווערט אַזוי פֿאַרכאַפּט פֿון דעם אייַנפֿאַל און פֿון אַ חשק
אַזוינס אויסצופֿירן, אַז טאַקע באַלד לאָזט ער זיך צו אים אין
וויַיטן וועג אַריין.

קומט ער פֿאַרן מלך און זאָגט צו אים אַזוי: אַדוני
מלך, אויב איך וועל געפֿינען לייַטזעליקייט אין דייַנע אויגן

און דיר וועט ווויל געפֿעלן זײַן, בין איך גרייט פֿאַר דיר אַזאַ פּאַלעץ אויסצובויען, מיט אַזוינע חידושים און נפֿלאותן וואָס קיין מענטשלעך אויג האָט נאָך ניט געבליקט.

דער מלך, דערציטערט און מלא שימחה פֿון די דאָזיקע רייד, הייסט דעם ייִדישן מײַנסטער זיך טאַקע שוין נעמען טאָן, אין כסף נחשבֿ. און דער ייִדישער מײַנסטער טוט זיך מיט אימפּעט אַ נעם.

זיבעצן יאָר מיט זיבן חדשים האָט דער פּאַלעץ זיך געבויט. און אַז דער בנין איז פֿאַרטיק געוואָרן, איז דאָס טאַקע געווען אַזאַ יופֿי וואָס אין חלום שפּינט זיך אַזוינס ניט אויס.

ס'איז קיין דומם ניט, נאָר עפּעס ווי אַ באַשעפֿעניש אַ לעבעדיקס: אַ גילדענע כמאַרע מיט פֿלאַטערנדיקע פֿליגל און קעפּ און מיט רובינענע און סמאַראַגדענע פֿינקלען ניט איבערצוציילן הייבט זיך איבער דער ערד און פֿליט צום הימל.

צו באַנײַען דעם בנין האָט דער מלך פֿאַרבעטן אַלע שרים און האַרן פֿון זײַן גרויסער מלוכה. האָבן זיך צו דער קרוינשטאָט פֿון אַלע טויזנט מדינות געצומען צעוויקלען לאַנגע זיך ניט ענדיקנדיקע קייטן גילדענע רײַטוואָגנס און אין זילבער געפּאַנצערטע חילות. און די סעודות כּיד־המלך מיט שפּילן און טענץ האָבן דאָרטן ניט אויפֿגעהערט אַ יאָר נאָך אַנאַנד.

די שימחה איז אָבער ניט באַקומען. די שררה קען די גדולה פֿונעם ייִדן ניט איבערטראָגן. אַ ייִד זאָל זיך אַזוינס פֿאַרמעסטן, זאָל אַזוינס דערגרייכן! און איינער צווישן זיי, אַ תּמחה, דער גערימטער מאָלער אויף שויבן און קרישטאָלן, האָט עס פֿאַר קינאה גאָר ניט געקאָנט איבער־לעבן און געוואָלט דעם ייִדן עוקר מן השורש זײַן. האָט ער זיך צונויפֿגעבונדן מיט די אַנדערע שונאי־ישראל און געצומען אויסטראַכטן בילבולים אויף דעם ייִדן.

נוצט עס ניִשט. דער מלך וויל די רכילותן ניט אָננעמען; די שונאים אָבער רוען ניט, עגבערן און עגבערן, און ווערן ניט מיד אַזוי לאַנג ביז סע גערעט זיי מיט דער צייַט צו וועקן חשד בײַם מלך און מיט זייערע פֿאַלשקייטן צו פֿאַרשטאָפּן בייַ אים דאָס האַרץ; און איין מאָל האָט דער תמחה אונטער־געטראָגן אַ פּאַטשקעווייל און דערמיט דעם מלך אַרייַנגעבראַכט אין אַ גרימצאָרן אַזאַ אויף דעם ייִדן, אַז טאַקע שוין, אויף דער הייסער מינוט, הייסט ער אים פֿאַרמישפּטן צום טויט. און אַ מלך אַז ער זאָגט זייַן וואָרט אַרויס נעמט ער עס דאָך שוין מער ניִשט צוריק.

ר׳ שמעון צעפּלעכט זיך מיט די אויסגעטריקנטע פֿינגער די גרייַז גראָע באָרד זייַנע און זיפֿצט מיט אַ דערשטיקטן אָטעם אין זיך אַרייַן; דער רוזשינער רייַסט זיך ניט איבער.

אין דער מלוכה איז געווען אַ חוק די פֿאַרמישפּטע צו פֿאַרשיקן אין אַ וויַיטער מדינה און דאָרטן זיי מקיים פּסק צו זייַן.

אַז דער ייִדישער מייַנסטער איז אין יענער מדינה אָנגעבראַכט געוואָרן, איז מיט אים געשען אַ חסד פֿונעם הימל; מע קוקט ניט אויף זייַן מישפּט, מע דערהייבט אים גאָר פֿאַר אַן עלטסטן איבער אַנדערע אין די תּפֿיסות.

נעמען זיך אָבער צו אים ווידער אַ מאָל די איי־גענע צרות: ס׳איז פֿאַר די פֿאַרוואָגלטע, באַשטראָפֿטע דאָרט אויך אַן אומכּבוד אַ ייִד זאָל זייַן איבער זיי. בייַסט מען אים הינטערווייַלעכץ און שינאהדיקע מחשבות הערן ניט אויף שפּינען בייזקייטן אים אין גאַנצן איבערצוקומען; לעבט ער ווי מיט שלענג וואָס וואַלגערן זיך פֿאַר די טריט, און די יאָרן שלעפּן זיך ווי אויף הרודעס.

זיצט ער אין אַ טאָג אַ מאָל דער ייִדישער מײַנסטער בײַם ברעג פֿון טײַך גריבלענדיק אין זײַן פֿינצטערן גורל און קוקט מיט צער ווי די לויטערע קרישטאָלענע כוואַליעס קײַקלען זיך אַזוי פֿרײַ, אַזוי שפּילעוודיק איבער דער וועלט. ווארפֿט זיך פּלוצעם אַ פֿישל אַריבער אויף דער יבשה און שפּײַט פֿאַר אים אויס אַ גילדן פֿינגערל. און ווי דערציטערט ווערט ער ווען ער קוקט זיך נעענטער צו: אַ הפלא־ופלא! ס׳איז דאָך קיין גרינגערס ניט ווי זײַן מלכס סיום־רינג אַליין! דאָס איז ניט אַנדערש ווי אַ ווונק, אַ משכּון אויף זײַן נאָענטער גאולה... גיט דעם ייִדן אַ געדאַנק אַ בליץ און ער נעמט טראַכטן ווי אַרום אַנטרונען צו ווערן און דערשלאָגן זיך אין דער קרוינשטאָט צוריק.

ר׳ ישראלציע צמאַקעט פֿון זײַן פֿאַרגליווערטער פּײַקע, פֿאַרקוקט זיך אַ רגע אויף דעם אַלטן וואָס צאַפּלט ווי אַ פֿיש אויף דער טריקעניש און נעמט ווײַטער פֿירן דעם סיפּור.

געפּרוווט נעבעך מיט יסורים און נכשלים אָן אַ שיעור האָט דער ייִדישער מײַנסטער נאָך לאַנג וואַגלעניש זיך מיט אויסגעלאָשענע כּוחות דערשלאָגן צוריק אין דער קרוינשטאָט.

ווי אַזוי זשע קומט ער פֿאַרן מלכות? ער איז דאָך פֿון אים אַליין אַ פֿאַרמישפּטער. און חוץ לזה, אַפֿילו ווען דער חטא פֿאַלט אַוועק, ווער זשע וואָלט אים דען לאָזן צוטרעטן צום חצר־המלכות? זײַן אויסזע איז דאָך הײַנט פֿון אַן אָרחי־פּרחי. האָט ער דערווײַל קיין עצה נישט און ער וואַרט אויף אַ צייכן.

מאַטערט ער זיך נאָך גאָר אַ לאַנגע צײַט, ביז סע קומט אים אין אַ טאָג דער געדאַנק צו באַהאַלטן זיך אַ האַלב נאַקעטער צווישן די קוסטעס בײַם טײַך וואָס פֿאַרן קיניגלעכן

פֿאַלעץ און לאָקערן אויפֿן מלך׳ און קוים וואָס ער האָט באַ־וויזן דאָס צו טאָן, גייט דער מלך מיט זײַנע שרים אַרויס אויף אַ שפּאַציר׳ זעט דאָך דער מײַנסטער אַז דאָס פֿירט זיך אים אַלץ מן־השמים׳ טוט ער, אַ באַהאַרצטער, אַ טרעט אַרויס פֿון זײַן באַהעלטעניש און בוקט זיך צו זייערע פֿיס׳

דער מלך און די שרים גלייבן זייערע אויגן ניט׳ לעבט ער, צי איז דאָס גאָר זײַן גילגול? ער איז דאָך פֿון לאַנגע יאָרן אַ פֿאַרמישפּטער׳

און דער מײַנסטער הייבט אויף דרייסט זײַן קול: זײַט ניט פֿאַרוואונדערט, איר גרויסע און פֿאַרכטיקע האַרן, וואָס איר זעט מיך דאָ פֿאַר אײַך! איך קום אין שליחות פֿונעם שר פֿון אַלע ימים און אַלע וואַסערן, דעם לוויתן׳ און צו דאַנקען האָב איך דאָס דיר, גרויסער מלך, וואָס דײַן גערעכטיקייט האָט מיך פֿאַרמישפּט צום טויט פֿון וואַסער׳ וואָרן אין דער רגע וואָס מע האָט מיך אין וואַסער געשליַידערט און איך בין פֿון די כוואַליעס פֿאַרשלונגען געוואָרן איז מיר געשען אַ נס: אַ גרויסער פֿיש שווימט צו מיר צו, פֿאַרשלינגט מיך און ברענגט מיך צו טראָגן פֿאַר זײַן מלך דעם לוויתן׳ קוקט ער אויף מיר אַ שטאַרק פֿאַרחידושטער און פֿרעגט: ווער ביסטו און ווי אַזוי נעמסטו זיך אַהער? האָב איך אַלץ דערציילט וואָס מיט מיר האָט פֿאַרלאָפֿן׳ אויב אַזוי, זאָגט ער גאָר דער־פֿרייט, אַז דו ביסט יאָ אַזאַ חריף, טאָ באַפֿעל איך דיר פֿאַר מיר פֿונקט דעם אייגענעם פּאַלעץ אויסצובויען, וואָס פֿאַר דײַן מלך, ניט געמײנערט ס׳מינדסטע׳ — האָב איך געטאָן ווי ער האָט געבאָטן׳ שטייט שוין דער פּאַלעץ אַ פֿאַרענדיקטער׳ און ער איז פֿאָרט קיין פֿאַרענדיקטער ניט, וואָרן סע פֿעלט דאָרט דער סאַמע עיקר: די שויבן וואָס גיבן צו דעם גאַנצן חן און באַשײַנען דעם בנין ווי אַ טײַער צירונג׳ אַ מײַנסטער אָבער וואָס זאָל דאָס קענען מאַכן געפֿינט זיך ניט

אין אַלע ימים און ניט אין אַלע וואַסערן׳ דערפֿאַר, אַדוני מלך, קום איך צו דיר פֿונעם לוויתן מיט דער גרויסער בקשה, דו זאָלסט זיין באַוויליקט אים צו שיקן דיין מיינסטער, דעם גרעסטן פֿון גאָר דער וועלט׳ און צום צייכן, אַז אַלדינגס וואָס איך דערצייל דאָ איז וואָר גיב איך איבער דיר, אַדוני מלך, דיין זיגלרינג וועלכן דו האָסט אַ מאָל אין די וואַסערן פֿאַר־לוירן און וואָס איז געבליבן באַהיט אין די אוצרות פֿון לוויתן.

ביים רוזשינער האָט דער ליולקע־ציבעך גענומען אָטע־מען אויף ס׳נײַ׳ לאַכנדיק שלינגלען זיך וואָלקנדלעך אַרום זיינע ליפּן און ער פֿאַרענדיקט:

— דער רושם פֿון דער מעשה איז געווען אַזאַ: דער מלך און די שרים האָבן תּיכף־ומיד באַפֿוילן דעם המחה אין טייך אַריינצושליידערן כּדי ער זאָל ווי אין גיכן אָנקומען צום שר פֿון אַלע וואַסערן און טון זיין באַגער.

אין ר׳ שמעון יאַראָסלאַווערס צורה האָבן די קניי־טשעלעך ווי קליינע פּיערלעך זיך צעפֿלאַקערט׳ און ווי ווען ער וואָלט אויף אַן אמתן די גאולה דערלעבט, האָט ער זיך אַ רייס אויף געטאָן און גענומען טאַנצן און אויסשרייען:

— עמלק ניעמאַ! ישראל מלך ישראל!

ווערט ער אָבער, דער אַלטער, פֿון דימיון אַ צווייט מאָל אַרויסגעבראַכט: די קאַרעטע האָט זיך מיט אַ מאָל אַ שטעל אָפּ געגעבן, אַז די פּעך שוואַרצע אָגערס האָבן אַזש אַ טאַנץ אונטער געטאָן, און איז געשטאַנען פֿאַרן גרויסן סאַלאַש, ווו מע האָט מיט דער חופּה פֿונעם אַפּטער רבס אוראייניקל זיך שוין קוים־קוים דערוואַרט אויף די צוויי מחותּנים.

צו פֿאַרגעדענקען פֿאַרן לייענען

1. אויף אָפּצוהיטן דעם אויסלייג ווי סע קער צו זײַן האָט געפֿעלט די שׂ און די בֿ.

2. מע דאַרף אויספֿאַרריכטן איידער מע נעמט לייענען:

א) זײַטל (ז׳) 9, שורה (ש׳) 10 פֿון אויבן (פֿ״א) דאַרף זײַן (ד״ז): אין צדיק באָרץ אָשר, נישט: „אין צדיק אשר״; ז׳ 16, ש׳ 6 פֿון אונטן קומט נאָך „צו איר זמן״: צו איר צײַט; ז׳ 48, ש׳ 12 פֿ״א קומט: דערציילט אים אויס, נישט: „...דעם הויז״; ז׳ 57, ש׳ 12 פֿ״א קומט: פּוצט מען שטיוול, נישט: „...אַ שטיחל״; ז׳ 82, ש׳ 7 פֿ״א ד״ז: לעבט זיך אין ליסק אַ פּאַרפֿאָלק און נישט: „לעבט זיך אַ...״.

ב) ז׳ 26, ש׳ 14 פֿ״א קומט פֿאַרגרינגערטע, ניט: „פּאַר...״; ז׳ 28, ש׳ 1 פֿון אונטן פֿעלט דאָס פּאַסיקל אויף דער פֿ פֿון „פֿאַר־״; ז׳ 36, ש׳ 13 פֿ״א ד״ז קהלס־לײַט, ניט: „קהלסלײַט״; ז׳ 37, ש׳ 12 פֿ״א ד״ז: באם, נישט: „באָים״; אויף די זז׳ 37 און 38 ד״ז אויסגעלייגט שחוזער, ניט: „שכויזער״; ז׳ 47, ש׳ 8 פֿ״א ד״ז: זילבערענער, נישט: „זילבערנער“, ש׳ 15 — אַ פּאַסיקל אויף דער פֿ פֿון „רופֿן״; ז׳ 63, ש׳ 2 פֿ״א ד״ז: מילך ווײַסע, נישט: „מילכווײַסע״; ז׳ 76, ש׳ 11 פֿ״א ד״ז: אין אַן ערב־ראש־השנה, נישט: „...ערב ראָש־השנה״; ז׳ 93, ש׳ 8 פֿ״א ד״ז: חתימה־רינג, נישט: „סיום־רינג״; ז׳ 95 ש׳ 9 פֿ״א פֿעלט די פּתח אונטער די צוויי יודן פֿון „בײַ״. — אין דער נאָוועלע „שטעפּאַנעשט״ פֿעלט איבערן ערשטן קאַפּיטל די א; אין דער נאָוועלע „די אייניקלעך״ דאַרף געביטן ווערן פֿון קאַפּיטל י אָן (ז׳ 53) אויף: ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז.

פֿון דעם זעלבן מחבר:

ברוך האגער, „אויפֿן װעג״ געקליבענע חסידישע סקיצן.
פֿאַרלאַג בכורים, בוקאַר[ע]שט 1946. 104 זז׳.

B. HAGER, Pe căile neantului. Din idiș de I. LUDO. Editura Bicurim, București 1946. 144 pp.

געזעצט און אױסגעפֿאַרטיקט אין דער דרוק פֿון
יעקב כּוהן, בוקאַרעשט.

זוכצעטל

אויף דער קאַטש 5
אַ דייַטשל 13
ערב־פּסחדיקע מצות 16
דאָס מחלוקת 22
שטעפּאַנעשט 25
די ברכה 36
די אייניקלעך 39
ר׳ יאָסיע 63
קאָרשעפּח 66
אַ בליץ 69
דער ניקאָלייעווסקער סאָלדאַט 70
דער קמצן 75
דער פּרנס 79
אויף דער גרויסער חתונה 88

BARUCH HAGER

ÎN CALEAŞCĂ

NUVELE

BICURIM / BUCUREŞTI 1947

TIP. „T R O I Ţ A", BUCUREŞTI